

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLMİ

HÜRRİYET PARTİSİNİN KEŞMİR SİYASAL
HAREKETİNDEKİ RÖLÜ: HİNDİSTAN VE PAKİSTAN
ARSASINDAKİ BİR ANLAŞMAZLIK BÖLGESİ

Yüksek Lisans Tezi

Aabid Majeed SHEİKH

Ankara-2016

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLMİ

HÜRRİYET PARTİSİNİN KEŞMİR SİYASAL
HAREKETİNDEKİ RÖLÜ: HİNDİSTAN VE PAKİSTAN
ARSASINDAKİ BİR ANLAŞMAZLIK BÖLGESİ

Yüksek Lisans Tezi

Aabid Majeed SHEİKH

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Metin ÖZUĞURLU

Ankara-2016

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLMİ

HÜRRİYET PARTİSİNİN KEŞMİR SİYASAL
HAREKETİNDEKİ RÖLÜ HİNDİSTAN VE PAKİSTAN
ARSASINDAKİ BİR ANLAŞMAZLIK BÖLGESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Metin ÖZUĞURLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi: .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm very, düşünce sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (..../..../2016).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Aabid Majeed SHEİKH

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iv
TEŞEKKÜRLER.....	vii
GİRİŞ.....	1

1. MİLİTANLIĞIN YÜKSELİŞİ: TARİHSEL-SİYASİ FAKTÖRLERİN BİR ANALİZİ.....	24
1.1 Özerkliğin Aşınması.....	25
1.2 Demokratik Sürecin Sonu.....	29
1.3 Ayrılcıkçı Hareket.....	32
1.3.1.1 Plebisit Cephesi.....	32
1.3.1.2 Eylem Komitesi.....	35
1.3.1.3 Jamaat-i-Islami.....	37
1.3.1.4 Al-Fatah.....	40
1.3.1.5 Halkın Birliği.....	42
1.4 Müslüman Birleşik Cephesi (MBC) ve 1987 Seçimleri.....	46
1.5 Militanlığın Patlaması.....	51

2.	HURRIYAT PARTİSİNİN OLUŞUMU	55
2.1	Hurriyat Partisi'nin Kısa Tarihi	55
2.2	Hurriyat Partisi'nin Amaçları, İdeolojisi ve Yapısı İdeoloji	61
2.2.1	İdeoloji	61
2.2.2	Amaçlar	62
2.2.3	Örgütün Yapısı	63
2.3	Hurriyat Partisi'nde Ayrışma ve Tekrar Birleşme Çabaları	64
2.4	Birleşme Çabaları	69
2.5	Tehreek-i-Hurriyat ve JKLF: Pakistan'a Katılım ve Bağımsızlık	72
2.6	Tehreek-i-Hurriyat'ın Doğuşu	75
2.7	Örgütsel Yapı	80
2.8	Amaçları ve Mobilizasyon Teknikleri	82
2.9	Jammu ve Kaşmir Siyasetine Etkisi	86
2.10	Jammu Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF)	87
2.11	JKLF'nin İdeolojisi, Amaçları ve Hedefleri	90
2.12	JKLF'nin Amaçları ve Hedefleri	92
2.13	JKLF'nin Bölünmesi	93
2.14	Siyasi Mobilizasyon Yöntemleri	95
2.14.1	Şiddet İçermeyen Protesto Aşaması	95
2.14.2	Şiddet İçeren Ayaklanmalar (1989-94)	96
2.14.3	İlımlı Siyasi Aşama	98

3. BARIŞA GİDEN ÇOKLU YOL.....	102
3.1. Özerklik.....	103
3.2. Genel İtibariyle Özerkliğin Çerçevesi.....	104
3.3. Gerçekleştirilebilir Ulus.....	108
3.4. Otonomi.....	114
3.5. Bağımsızlık.....	119
3.6. Pakistan’a Katılım.....	120
3.7. Öneriler Arasındaki Ortak Noktalar.....	122
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA.....	130
ÖZET.....	144
ABSTRACT.....	149

KISALTMALAR

AAC: Awami Eylem Komitesi

AC: Eylem Komitesi

AF: Al-Fatah

AFDL: Cezayir Kurtuluş Cephesi

AFSPA : Silahlı Kuvvetler Özel Güç Yasas

AU : Al-Umar

BJP: Bhartiya Janta Partisi

CBI: Merkezi Haber Alma Teşkilatı

CBMs: Güven Verici Önlemler

CC: Anayasal Komite

CCS: Kabine Güvenlik Komitesi

CMP: Ortak Minimum Program

CPI: Hindistan Komünist Partisi

CRPF: Merkezi Yedek Polis Gücü

DFP: Demokratik Özgürlük Partisi

GJAK: Büyük Jammu ve Kaşmir

HM: Hizbul Mujahideen

IJT: Islami Jamiat-e- Talba

IAJK : Hindistan Egemenliği Altındaki Jammu ve Kaşmir

IAS: Hindistan İdari Hizmetleri

IPS: Hindistan Polis Kuvveti

JKJI: Jammu Kaşmir Jama'at-i-Islami

JKLF: Jammu Kaşmir Özgürlük Cephesi

JKMC: Jammu Kaşmir National Conference

KBA: Kaşmir Barolar Birliği

LOC: Kontrol Hattı

MJF: Müslüman Janbaz Gücü

MUF: Müslümanların Birleşik Cephesi

NDA: Ulusal Demokratik İttifak

NHRC: Ulusal İnsan Hakları Komisyonu

NLF: Ulusal Kurtuluş Cephesi

OIC: İslami Konferans Örgütü

PAK: Pakistan Yönetimi Altındaki Kaşmir

PDP: Halkın Demokrasî Partisi

PF: Plebisit Cephesi

PL: Halkın Birliği

POTA: Terörizmi Önleme Yasası

PSA: Kamu Güvenliği Yasası

PTA: Tercihli Ticaret Anlaşması

RSS: Rashtriya Swayamsevak Sangh

RAC: Bölgesel Otonomi Komitesi

SAC: Devlet Otonomi Komitesi

SASB: Shri Amarnathji Tapınak Kurulu

SC: İzleme Komitesi

THJK: Tehreek-i-Hurriyat Jammu Kaşmir

THK: Tehreek-i-Hurriyat Kaşmir

SHRC: Devlet İnsan Hakları Komisyonu

SOG: Özel Operasyon Grubu

UJC: Birleşik Cihad Konseyi

UNO: Birleşmiş Milletler Örgütü

UNCIP: Hindistan ve Pakistan İçin Birleşmiş Milletler Komisyonu

UPA: Birleşik İlerici İttifak

USIP: Birleşik Devletler Barış Enstitüsü

WG: Çalışma Grubu

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmanın tamamlanmasında bana yardım ve teşviklerini esirgemeyen herkese en içten teşekkürlerimi sunarım. İlk önce ve en başta hiç bitmeyen yönlendirmesi ve değerli destekleriyle tezimin tamamlanmasında katkısı büyük olan Prof. Dr. Metin Özuğurlu'ya teşekkür etmek isterim. Kendisine değerli yönlendirmeleri, destekleri ve çalışmama dair öneriler için teşekkür ederim. Kendisine en derin ve samimi şükranlarımı sunarım.

Dr. Özgür Balkılıç'a çalışmama göstermiş olduğu ilgi ve alaka için çok teşekkür ederim. Kendisinin teşvik edici ve destekleyici sözlerini daima hatırlayacağım. Bu çalışmaya katkıda bulunan, destek veren ve teşviklerinin sunan bütün profesörlere teşekkür ederim. Arkadaşlarım, Dr. Tehseen HAROON ve sayın Zeeshan MALIK'e bu tezin tamamlanmasında yardım ettikleri için şükranlarımı sunarım. Ayrıca Dr. Faisal BHAT, sayın Aijaz SOFI, sayın Nasir WANI, sayın Farhan BHAT, sayın Sakib BHAT, sayın Anna Rajkowska, sayın Areej Abassi, sayın Alisa Muran, sayın Faiza Waheed, sayın Mahina REKİ ve sayın Shazia Jhangeer'e de buradan teşekkürlerimi iletirim.

Ayrıca Syed Ali Shah Geelani ve Mirwaiz Umar Farooq ve Hurriyat Partisi (G) ve Hurriyat Partisi (M)'nin diğer üyelerine minnettarım. Dahası Yasin Malik ve JKLF'nin diğer üyelerine de teşekkür ederim.

Son olarak, bana sevgilerini ve desteklerini hiç esirgemeyen ve beni akademin zorlu yollarında her daim teşvik eden anneme, babama ve kardeşlerime şükranlarımı iletirim. Kardeşlerim Aaqib Sheikh ve Aadil Sheikh'e hayatımı üzerine inşa ettiğim destekleri sundukları için şükran borçluyum. Hayatım boyunca neşe

kaynağım ve kariyerim süresince teselli bulduğum insanlar oldukları için aileme kalbimin en derinlerinden teşekkür ederim.

Bu düşüncelerle teşekkürlerimi tamamlarken, kendi kişisel geçmişimde daha da geriye gittiğimde, sınırlarımı ve zayıflıklarımı daha fazla hissettiğimi söylemeliyim, bununla birlikte kendi potansiyelimi geliştirmek ve bunu gerçekleştirmek uğruna daha doğru yolları bulmak için hep çok çalıştığımı da belirtmeliyim. Bu teşekkürler kısmını yazılarından yoğun bir şekilde yararlandığım yazarlara teşekkürlerimi sunarak bitirmek isterim.

GİRİŞ

Jammu ve Kaşmir antik çağlardan beri çoğunlukla yabancı işgali altında kaldı: bunların arasında Babürlüler, Afganlar, Sihler veya nihayetinde Dogralar vardı. Britanya Hindistanı ve Dogra egemenleri, Raja Gulab Singh, arasındaki Amritsar Antlaşması günümüzdeki Jammu ve Kaşmir'in ortaya çıkmasına neden oldu. Bu antlaşma aynı zamanda eyalete bir saltanat statüsü kazandırdı.

Girişte, Dogra Eyaleti ve onun özelliklerine odaklanacağım. Dogra yönetimi esasında otoriteryen olmaktan uzak, komünal bir özellik arz ediyordu. Çoğunlukta olan Müslüman toplumu bütün en temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmıştı. Müslümanlar toplumsal, siyasal, iktisadi ve dini hakları konusunda ayrımcılığa uğruyorlardı. Dogralar aslında Jammu'nun yerlileriydi, dolayısıyla her daim Kaşmir'i mülkleri ve Jammu'yu ise evleri olarak gördüler. Hakların bu hiç bitmeyen inkarı ve eyalette yaşayan Müslümanların sömürüsü, nihayetinde baskıcı Dogra rejimine karşı tepkilere yol açtı. Eyalette yaşayan Müslümanlar hakları için savaşıırken, Hindistan'ın gelecekteki kaderi ile ilgili bazı önemli siyasi gelişmeler meydana geldi. Bu gelişmelerden bir tanesi Hindistan'ın Bağımsızlığı sorununu Hindistan'ın temsilcileri ile tartışmak için Hindistan'a bir Kabine Heyeti'nin gelmesiydi. Ancak Kabine Heyeti'nin herhangi bir konsensüsa varmak konusunda başarısızlığa uğramasından sonra, İngiliz Hükümeti 1947 yılında Hindistan'ın parçalanması yönündeki planını açıkladı. Ayrışma iki ulus teorisine dayanarak yürütüldü. Müslüman bölgeler Pakistan dominyonunu yaratmak için birleştirildi ve Hintli nüfusun çoğunlukta olduğu bölgeler Hindistan dominyonunu kurmak için bir araya getirildi. Lakin bu ayrılma projesi Jammu ve Kaşmir gibi 565 adet Saltanat

statüsündeki eyalete uygulanmadı. İngiliz Hükümeti bu gibi eyaletlerin kendi kaderlerini tayin etmekte özgür olduklarını ilan etti. Bununla birlikte, Krallık bu Saltanat Eyaletleri'nin yöneticilerine katılım kararlarını alırken iktisadi faktörleri, coğrafi yakınlıkları, halklarının isteklerini ve benzer bazı diğer faktörleri de göz önüne alma tavsiyesinde bulundu. Katılım Haydarabad, Junagard ve Kaşmir eyaletleri dışında kalan bütün eyaletlerde barışçıl bir biçimde uygulandı. Haydarabad ve Junagard'ın başında Müslüman yöneticiler olmakla birlikte nüfuslarının çoğu Müslüman değildi. Kaşmir'in statüsü bu ikisinin tam tersiydi. Kaşmir Eyaleti'nin başında Hintli bir yönetici vardı, ancak nüfusun ezici çoğunluğu Müslümanlardan oluşuyordu. Adı geçen diğer iki devlet Hindistan dominyonuna katılırken, Jammu ve Kaşmir'in Maharaja'sı ne Hindistan, ne de Pakistan'a meyletti, ancak eyaletin bağımsız olması yönündeki niyetini aşıkâr kıldı. Bununla birlikte, kabile işgali Maharaja'nın 26 Ekim 1947 tarihinde Hint Birliği ile bir Katılım Belgesi'ni imzalamasına yol açtı. Ancak katılım senedi ihtilafa neden oldu, bir taraftan sonrasında Hindistan Genel Valisi olacak olan Lord Mountbatten Maharaja'ya katılımın eyalet halkının onayına bağlı bölgesel bir sorun olarak kaldığını ileterek bu ilişkinin meşruluğuna gölge düşürdü. Bir diğer taraftan, hem Kaşmirîliler, hem de Pakistanlılar halk yöneticiye karşı daha kendisi eyaletin kaderini tayin etmeden önce zaten isyan ettiği için bu katılım kararının bağlayıcı olmadığını ve adaletsiz olduğunu belirtip karşı çıktılar. Kaşmir tartışması Hindistan 1948'de meseleyi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşıdığı zaman uluslararası düzeyde bir sorun haline geldi.

Jammu ve Kaşmir Eyaleti (J&K) Hindistan'ın yer aldığı geniş kara parçasının Kuzey-Batı kısmında uzanır. Kuzeydoğuda Tibet ile mahdut olan bu bölge, Güneyde

Hindistan’a ait Himachal Pradesh ve Pencap eyaletleri, Kuzeybatı’da Afganistan ve Batı’da Pakistan tarafından çevrelenir. Britanya Hindistanı’nın bölünmesinden hemen sonra Hindistan ve Pakistan Kaşmir’i Hintlilerin yönettiği Kaşmir ve Pakistanlıların yönettiği Kaşmir olarak ikiye ayıran savaşa tutuştuklarında eyalette önemli bir demografik ve coğrafik bir değişiklik meydana geldi. Bu tarihten itibaren bölge bu iki ülke arasında ihtilaf konusu oldu ve söz konusu bölge için çeşitli savaşlar patlak verdi. Elinizdeki çalışmanın konusu olan bu topraklar Hintlilerin yönettiği Kaşmir’dir. Resmi olarak Jammu ve Kaşmir eyaleti olarak adlandırılır. Jammu ve Kaşmir üç ayrı bölgeden ibarettir: Jammu, Kaşmir Vadisi ve Ladakh. Srinagar eyaletin yaz başkenti iken, Jammu kış başkentidir. Kaşmir Vadisi ‘Yeryüzündeki Cennet’ olarak bilinir ve göz alıcı dağ manzarası meşhurdur. Jammu’nun çok sayıdaki tapınağı her yıl binlerce Hintli hacıyı kendisine çeker. Aynı zamanda ‘Küçük Tibet’ olarak da bilinen Ladakh’ın ıraktaki dağlık güzelliği ve Budist kültürü ün salmıştır.

Kaşmir’in tarihi esas olarak dört döneme ayrılır: meşhur *Raj Tarangini*’de kaydedilmiş olan Hindu ve Budist Krallar’ın egemen olduğu erken dönem; *Salateen-i-Kashmir* (1310-1585) olarak bilinen Müslümanların hakimiyeti altındaki orta çağ; *Padshahi-i-Chagatai* veya *Shahan-i-Mughlia* (1585-1718) olarak bilinen Babür egemenliği dönemi; ve *Shahan-i-Durani* olarak bilinen Pathan dönemi (Lawrence, 2002, s. 179). Milattan sonra 1819 yılında Kaşmir yeni efendilerinin, Sihlerin, hakimiyetine geçti. Sihler Kaşmir’i 27 yıl (1819-1846) yönettiler. Maharaja Ranjit Singh Kaşmir’i 1819 yılında Sih hakimiyetine sokmuştu. Bununla birlikte İngilizler ve Sihler arasında 10 Şubat 1846’da patlayan savaş Sih imparatorluğunun sonu oldu

ve İngilizler eyaleti devralıp burayı ‘Amritsar Antlaşması’ olarak bilinen antlaşma ile Maharaja Gulab Singh’e (Dogra Yönetimi 1846-1947) sattılar.

Amritsar Antlaşması Doğu Hindistan Şirketi ve Jammu’dan bir Hintli klan lideri olan Raja Gulab Singh arasında 16 Mart 1846 tarihinde imzalandı. Bu antlaşma ile birlikte Kaşmir yetmiş beş bin rupi (*Nanakshahee*) nakit para karşılığında Gulab Singh’e satıldı. Aynı antlaşma Gulab Singh’i Jammu ve Kaşmir Eyaleti’nin *Maharaja*’sı (Prens) olarak tanıdı. Böylelikle günümüzün Jammu ve Kaşmir Eyaleti kurulmuş oldu. Amritsar Antlaşması Jammu ve Kaşmir’in siyasi tarihinde önemli bir yer işgal etmektedir. Bu antlaşma günümüzdeki Jammu ve Kaşmir’i kurmuş olduğu için özgürlük hareketi esnasında antlaşma Kaşmir halkının elinde inandırıcı bir sav haline geldi. Bu insanlar insani temellerden antlaşmanın geçerliliğine meydan okudular ve ne halkın ne de siyasi özgürlüklerin yetmiş beş bin rupi gibi saçma bir meblağ karşılığında alınıp satılamayacağını belirttiler. Maharaja eyalet ve bu bölgede yaşayan halk üzerinde kendi mutlak egemenliğini antlaşmanın tanıdığı üzere kendisinin sorgulanamaz hakim olduğu zemini üzerinde meşrulaştırmıştı. Kısacası, Dogra Kralı Kaşmir’i kendisinin bedeli ödenip satın alınmış mülkü olarak görüyordu (Khan, 1980, s. 3).

Bu antlaşma İngilizlerin bölünmemiş Hindistan’ı nasıl yönettiğinin bir örneği olarak görülmelidir: doğrudan ve dolaylı yönetim. Britanya Hindistanı iki parçaya ayrılmıştı: bir tanesinde İngilizler doğrudan yönetimi almıştı, diğerinde ise saltanat statüsündeki eyaletleri yerel Hintli Prensler aracılığıyla dolaylı bir şekilde yönetiyorlardı. Kaşmir’in eyalet statüsü bu antlaşma ile sağlanmıştı. Saltanat Eyaletleri’nde yaşayan halk kendi yerel prenslerinin yönetimi altında olmaktan ziyade belirsiz bir konumdaydı; bu insanlar aynı zamanda sadakatlerini İngilizlere de

sunmak durumundalardı. Temsilciler ve sorumlu hükümeti kabul ettirmek için Prenslerin gösterdiği çaba ve atıkları adımlar eyaletten eyalete değişiyordu. Prensler bir çok eyalette baskıcı bir yönetim sergiliyorlardı. Jammu ve Kaşmir İngilizler ve Dogra yönetici, Gulab Singh arasında 1846 yılında imzalanan ‘Amritsar Antlaşması’ ile İngiliz İmparatorluğu hakimiyetine giren böylesi bir Saltanat eyaletiydi.

Dogra devleti, yöneticisinin iddiaları ve kendisine ait olan topraklardan da aşıkardığı üzere feodal bir devlettir. *Jagirdari sistemi* (toprak beyliği) insanları mülksüzleştiriyor ve onların özgürlüklerini engelliyordu. Bu devletin her bir bölmesine yolsuzluk bulaşmıştı. *Jagirdar* (Toprak Beyi) “hakim, idareci ve polis”lik görevlerini ifa ediyordu (Khan, 1980, s. 13). Dogra dönemi ayrıca “Dilencileri” (zorunlu emek) ile de ünlüydü, insanlar evlerinden sürükleniyor ve Gilgit ve Ladakh gibi uzak bölgelere askeri tedarik taşımaları yönünde mecbur bırakılıyorlardı. Bunlara söz konusu dönemde ne bir ödeme yapılıyor, ne de kendilerine bir pay veriliyordu (Sufi, 1996, s. 810). Bir çoğu kuzey Kaşmir’deki bu uzak bölgelere giderken ya da geri dönüşte açlığa ve kötü hava koşullarına bağlı olarak hayatlarını kaybediyorlardı.

Dogra Devleti’nde, Müslümanların çoğunlukta olduğu toplum, toplumsal iktisadi, siyasi ve dini hayatın her alanında ayrımcılığa uğruyordu. Müslümanlar hükümet hizmetleri hususunda da ayrımcılık görüyorlardı zira Hintliler bu hizmetler üzerinde bir tekel oluşturmuştu (Ganai, 2003, s. 11). Devlet hizmetlerinde Müslümanların temsil oranı aslında hak ettiklerinden çok daha azdı. 1931’de, devlet hizmetlerinde Müslümanların payı %15’den daha fazla değildi. Müslüman kitlelerle anlaşmaları olan Gelirler Bölümü baştan aşağı Müslüman olmayanların tekeli altındaydı (Lawrence, 2002, s. 415). Siyasi açıdan, Müslümanlar bütün temel hakları

ve sivil özgürlüklerinde mahrum edilmişti. Konuşma özgürlüğü, basın özgürlüğü, ve dernek kurma özgürlüğü yasa dışı ilan edilmişti. Özel toplantılar veya dini toplantılar düzenlemek bile yasaklanmıştı (Khan, 1980, s. 121). Kaşmir Vadisi'nde yaşayan köylülerin toprak mülkiyeti hakları yoktu, buna karşın Jammu bölgesinde yaşayan köylüler tam bir toprak mülkiyeti hakkına sahiptiler. Müslümanlardan gayri-Müslim tebaaya *Jagirs* (arazi) transferi Dogra hakimiyetinin hakim kuralı haline gelmişti. Müslüman tebaa aynı zamanda çeşitli dini ayrımcılıklardan da mustarıptı. Çok sayıda cami, tapınak diğer kutsal yerlere devlet el koymuş ve buraları mahsullerin ve cephanelerin saklandığı yerlere dönüştürmüştü (Ganai, 2003, s. 14). Din değiştirme ile ilgili olarak, Hinduizme dönen bir Müslüman mülkiyet hakkından ve çocuklarına bakım hakkından mahrum edilmezken, bir Hintlinin Müslümanlığa dönmesi durumunda böylesi bütün haklar elinden alınıyordu. İneklerin kesilmesi devlet tarafından yasadışı ilan edilmişti. Bir ineği kesme suçu sabit görülen herhangi bir kişiye müebbet hapis cezası veriliyordu (bu sonraları yedi yıla indirildi). Suç işlediklerinden şüphe duyulan Müslümanlar dahi acımasız muameleye maruz bırakılıyorlardı (Khan, 1980, s. 121-122). Dolayısıyla Dogra hakimiyet esnasında siyaset ve toplum tamamen yozlaşmıştı. Dogra Devleti tarafından temel haklarından mahrum bırakılan sadece Müslüman çoğunluk değildi, bunların bütün dini ve kültürel kimlikleri de alt üst edilmişti.

Dogra yönetiminin uyguladığı baskıya Kaşmir'li Müslümanlar mütemadiyen direndi, ancak bu direniş zaman zaman Dogra devleti tarafından bastırıldı ve örgütlü bir mücadelenin örülmesi zaman aldı. Burada dönem dönem baskıcı önlemlere karşı belirli bir ahenk içerisinde olmasa da karşı duruşlar sergilendi ve iyi örgütlenmiş bir özgürlük hareketi için girişimlerde bulunuldu. Eğitim için yurtdışına giden

Müslüman topluluktan bir çok genç 1930'ların başında ülkelerine geri dönmüşlerdi. Bunlar Kaşmir dışından insanların öncülük ettiği toplumsal-siyasal hareketlere maruz kaldılar. Evlerine döndükten sonra, aynı zamanda dindaşlarını güçlendirmeyi hedefleyen faaliyetlere giriştiler. Okuma Odası Partisi'ni (Okuma Odası Partisi Kaşmir'de başlayan özgürlük savaşı için ortaya çıkan ilk platformdu. Eylül 1930'da Aligarh Müslüman Üniversitesi'ni bitiren genç mezunlar tarafından kuruldu) Fateh Kadal'da kurdular (Mattu, 2002, s. 19) ve başkan olarak Mohammad Rajab'ı ve Şeyh Mohammad Abdullah'ı (Şeyh Abdullah 1930'ların başlarında Kaşmir Vadisi'ne döndükten sonra haklıni despotik Dogra Devleti'nin hakimiyetinden kurtarmak için mücadele başlatan ve Britanya Hindistanı'nda eğitim görmüş çok sayıda genç Kaşmirli Müslümandan biriydi) partinin sekreteri seçtiler (Hassnain, 2002, s. 36). Tam da bu dönemde (1930'lar) Jammu ve Kaşmir'deki yeni harekete bir yön sağlayan ve İslami sembollere tecavüzü içeren çeşitli olaylar patlak verdi (Jan, 2005, s. 58).

Bu dönemde meydana gelen beş kayda değer olay eyaletteki bir devrimin ateşini yakmak için ihtiyaç duyulan kıvılcımı çaktı. Birincisi, Udampur'da (Jammu ve Kaşmir'in bir ilçesi) önde gelen bir toprak beyi eyaletteki Dogralar arasında huzursuzluk yaratarak İslam'ı kabul etmişti; ikinci olay Jammu'da patlak verdi, bir polis görevlisi belirli bir bölgede düzenlenecek olan Eid (Dini) ayini yasaklamıştı; üçüncü olay 29 Nisan 1931'de Jammu'da, bir komiser yardımcısı, Babu Khem Chand, içerisinde İmam'ın Firavun'dan zalim ve zorba bir kral olarak bahsettiği 'Hutbe'yi (Cuma günleri camide dini lider tarafından okunan vaaz) İmam'ın Moulvi Ataullah Şeyh Bukhari (Dini Lider), okumasını engellemeye çalıştığı zaman gerçekleşti; dördüncüsü 20 Haziran 1931'de oldu, bu tarihte Kutsal Kuran'dan

sayfalar kamuya açık bir tuvalette bulunmuştu; ve beşinci olay 4 Temmuz 1931’de Jammu Merkez Hapishanesi’nde vuku buldu, Maharaja polisinin Lambha Ram adındaki baş polisi kendi komutası altında çalışan Müslüman bir polis olan Fazldad’a bazı nedenlerden ötürü kızmıştı. Ram Fazl’ın yatağını dürdü ve dışarı attı. Bu esnada *Punj-Sura*’nın (Kutsal Kuran’ın beş bölümünden oluşan bir cilt) yere düştü. Bu olaylar Maharaja’nın Müslüman tebaasının dini duygularını ayağa kaldırdı. Bunlar Jammu’da düzenlenen protestolar ve gösterilerdi ve hapishanede yaşanan olayın haberi Srinagar’a ulaşınca kamunun hassasiyeti daha da artmıştı (Saraf, 2005, s. 361).

Bu protestolara kendilerini Okuma Odası Partisi’nin bayrağı altında örgütleyen bir kısım eğitimli genç öncülük ediyordu. Kaşmir’in *Mirwaiz*’i (baş imam) olan Molvi Mohammad Yusuf Şah da bu protestoları desteklemişti. Hem dini liderlik, hem de eğitimli gençlik bir süre Müslüman kitleleri seferber edebilmek adına beraber çalıştılar (Jan, 2005, s. 58). Bu günler içerisinde, Kaşmir Müslümanları arasından bir liderlik ortaya çıktı. Okuma Odası Partisi *Anju-mani-Nusrat-ul-Islam* (bu 1905’de Kaşmir’in merhum Mirwaiz’i, Moulvi Raspol Şah tarafından kurulan en erken tarihli ve en önemli toplumsal-dini örgüttü. Anjuman’ın (Dernek) esas amacı Kaşmir’in Müslüman topluluğunun toplumsal-dini refahını sağlamaktı) (Khan, 1980, s. 60) ofisinde 20 Haziran 1931 tarihinde bir buluşma çağrısı yaptı, burada Ghulam Ahmad Ashai, Şeyh Mohammad, Abdullah, Moulvi Mohammad Yousuf Şah, Mirwaiz Hamdani ve Syed Hassan Şah Jalali Kaşmir Müslümanlarının bütün toplumsal-siyasi meseleleri ile ilgilenecek olan temsilciler olarak seçildiler. Temsilcileri halka tanıtmak için, 21 Haziran 1931’de *Khanqah-i-Mulla*’da (burası Kaşmir’e İslamı getiren bir aziz olan Syed Ali Hamdani’nin anısına inşa edilmiş bir

tapınaktır. Fateh Kadal Srinagar’da bulunmaktadır) bir miting düzenlendi. Mitinge 30.000 insan katıldı (Khan, 1980, s. 129). Bu mitingde, Şeyh Mohammed Abdullah ve diğer liderler halka Müslümanların çıkarlarını savunmak adına sadakat içerisinde çalışacaklarına dair yemin ettiler (Abdullah, 2006, s. 30-31). Okuma Odası Partisi ve onun süregiden mücadelesinin, dolayısıyla, kendi siyasi mevcudiyetlerinin farkında olan korunmasız ve eğitilmiş Kaşmir gençlerinin çabalarının sonucu olarak ortaya çıktığı anlaşılmalıdır ve Şeyh Abdullah’ın ve kendisinin liderliğinin bu direnişte hayati bir rol üstlendiği belirtilmelidir.

Bu koşullar altında Kaşmir siyasi tarihinin önemli olaylarından birisi patlak verdi. Tam toplantı bitmek üzereyken, Abdul Qadir (Abdul Qadir Khan Peshawar’a atanmış Yorkshire Alayı’ndan Binbaşı Butt isimli bir İngiliz ordusu subayının emrinde çalışıyordu) (Khan, 1980, s. 130) adlı Kaşmir dışından bir Müslüman sahneye geldi ve izin aldıktan sonra ateşli bir konuşma gerçekleştirdi. Maharaja ve haksız yönetimi aleyhine konuştu. Qadir insanlarda Maharaja’ya karşı ayaklanmalarını ve kendisinin insafsız rejimini devirmelerini istedi. Dört gün sonra 25 Haziran’da, toplumsal ve dini kargaşa çıkarmak suçundan tutuklandı. Qadir’in tutuklanması kendisinin salıverilmesini isteyen vadi halkı arasında büyük bir karışıklığa neden oldu (Abdullah, 2006, ss. 84-85).

Abdul Qadir’in yargılanmasına Srinagar Oturum Mahkemesi’nde 6 Haziran 1931’de başlandı, ancak mahkeme duruşmalar sırasında büyük bir kalabalığın da hazır bulunmasından ötürü ertelendi (Khan, 1980, s. 131). Mahkemedeki duruşmaya sıradan halkın gittikçe daha da büyüyen ilgisine bağlı olarak bir sorun ortaya çıkacağı beklentisi içerisindeki otoriteler, diğer duruşmaların Srinagar Merkez Cezaevi’ndeki özel bir odada kamera karşısında yapılmasını emrettiler. 13 Temmuz

1931’de, hükmün Srinagar Merkez Cezaevi’nde verileceği duyuruldu. Tahmini olarak dört ila beş bin arasında Müslüman bileşime katılmak talebiyle cezaevinin dışında toplanmıştı. Tam da bu aşamada Molvi Mohammad Abdullah (Qadir’in avukatı) halka sakin olmaları ve otoritelerin emirlerine uyması çağrısında bulundu. Bu, kalabalığı yatıştırdı ve insanlar mahkemenin dışarısında sessizce haber beklemeye başladılar. Halk Zuhr Duası’nı okumaya başlayınca, Bölge Sulh Hakimi, Şehir Munsifi, Polis Amiri ve Polis Amir Yardımcısı Merkez Cezaevi’nin dışına arabalarla geldiler. Bundan kısa bir süre sonra, arabalarından çıktılar ve kalabalık hükümet karşıtı ve Qadir taraftarı sloganlar atmaya başladı (Saraf, 2005, s. 376). Maharaja’nın Valisi silahlı polisler ateş açmaları emir verdi ve burada yaklaşık yirmi iki gösterici katledildi ve yüzlercesi yaralandı. 31 Temmuz 1931 günü Kaşmir tarihinde Dogra’ların otokratik yönetimine karşı bağımsızlık savaşının resmi olarak başladığı ‘Şehitler Günü’ olarak bilindi (Abdullah, 2006, ss. 88-95).

Hindistan’da 1857’de meydana gelen ayaklanma gibi, 1931’de kitlelerin ayağa kalkışı da görünüşte uzun erimli hiç bir siyasi veya toplumsal amaca sahip olmayan kendiliğinden meydana gelmişti. Ancak bu Okuma Odası Partisi’nin siyasi bir partiye dönüştüreceği ‘Müslüman Konferansı’nın ortaya çıkışının katalizörüydü (Devdas, 2007, s.30). Müslüman Konferansı’nın başlıca amaçları şunlardı:

1. Jammu ve Kaşmir Müslümanlarının örgütlenmesi.
2. Müslümanların birliğini sağlamak ve bunu güçlendirmek.
3. Jammu ve Kaşmir Müslümanlarının siyasi haklarını korumak.
4. Jammu ve Kaşmir Müslümanlarının ahlaki, eğitimsel, kültürel ve ekonomik dönüşümlerini ve ilerlemesi için mücadele vermek (Hassnain, 2006, s.77).

Müslüman Konferansı'nın ortaya çıkışının nedenleri başlangıçtan beri tartışmalıdır. Müslüman Konferansı üyeleri amaçlarının azınlıkların meşru haklarını tehlikeye atmadan seküler ve sağduyulu bir hükümet peşinde koştuklarını söylerken, *Hindu Yuvak Sabha* gibi Hint kökenli örgütlerin sağ kanadı, federe topluluklara dayalı İslami bir sistemin başlamakta olduğundan şüphelenmişlerdi (Khan, 1980, ss. 324-325). Bununla birlikte, bazı araştırmacılar Müslüman Konferansı'nın ortaya çıkışının nedenlerinin Dogra yöneticilerinin ve Hint kökenli toprak beylerinin baskıcı politikalarında yattığı konusunda hemfikirdirler. Dolayısıyla, Müslüman Konferansı, 1932'de sağduyulu bir hükümet talebiyle ortaya çıktı.

Müslüman Konferansı'nın açılış oturumu tarihi önemi haiz Pather Mescidi'nde, Srinagar, Şeyh Mohammad Abdullah'ın Başkanlığı altında 14, 15 ve 16 Ekim 1932'de yapıldı. Bu Müslüman Konferansı'nın eyalet içerisindeki bütün Müslüman toplumunun ezici bir desteğini aldığı tek siyasi platform olması dolayısıyla eşsiz bir siyasi gelişmeydi. Konferans anayasanın taslağını sundu ve ayrıca bir hilal ve yıldızdan oluşan yeşil bir bezden mürekkep bir parti bayrağını kabul etti. Bayrak, seremoniye Bütün Hindistan Kaşmir Komitesi'nin bir temsilcisi olan Wallullah Zain-ul-Abedin tarafından ayın 14'ünde çekildi. Oturuma üç yüz bin erkek ve koltukları hac yerine çeviren kadınlar ve çocuklar katıldı (Rashid, 1973, s. 259). Müslüman Konferansı eyaletteki özgürlük mücadelesinin yıllıklarında çok hayati bir yer işgal eden bir harekete 1932'den 1939'a kadar öncülük etti. İsim itibarıyla Müslümanlara aitti, ama özellikleri tamamen İslami değildi. Hareketin siyasi özellikleri hakkında konuşurken Şeyh Mohammad Abdullah şunları demektedir, "Hareketimiz azınlıklara karşı değildir. İster Hintli, ister Sih olsunlar ülkemdeki herkese her daim onların da sıkıntılarını gidermeye uğraşacağımıza dair

garanti veririm, lakin onlar da bizim haklarımıza saygı duymalılar” (Abdullah, 2006, ss. 188-189). Hakikaten de, Müslüman Konferansı kendisini Pandit örgütlerinin karşısında konumlandırmadı; bazı önde gelen gayri Müslüman liderler de parti ile ilişki içerisindeydi, Hammu’da Sih bir lider olan Sardar Budh böylesi bir kimseydi. Kendisi Maharaja’ya ‘Dilenciler’e ödeme yapması konusunda ısrar ettiği için bölge idare reisliğinden azledilmişti. Bu kendisini öyle meşhur kıldı ki Müslüman Konferansı Mohammad Peygamber’in doğum yıldönümünün önemi üzerine bir konuşma yapmak üzere 1932 yazında kendisini davet etti (Devdas, 2007, s. 35). Müslüman Konferansı alenen sekülerizme inandığını defalarca tekrar etse bile (Singh, 1993, s. 35) Hintlilerin korkuları yatışmıyordu. Dolayısıyla hareketin toplumsal tabanı bütün Jammu ve Kaşmir’i yansıtacak bir özellik kazanamadı.

Müslüman Konferansı umumi bir örgüt olarak görülmemelidir. Sorun, Kaşmir’de Müslümanların dini kimlikleri dolayısıyla ayrımcılığa uğrayan tek topluluk olmasıdır. Hint kökenli Dogra devletine karşı direnişleri tüm toplumdan kaynaklanan bir mücadele olarak görülmektedir. Oysa gerçek başkadır ve aslında tüm toplumu temsil eden yapı, devlettir. Sonuç olarak buna gösterilen her tepki de mantıken bütün topluma ait olarak görülecektir. Ancak Kaşmirliilerin siyasi taleplerinin hak talepleri ile başladığı gözden kaçırılmamalıdır ve bu haklar yalnızca Müslümanlar tarafından talep edildiği için tanınmamıştır. Dahası, 1931 protesto hadisesinden sonra devlet tarafından düzenlenen toplumsal entrikaların akabinde, Kaşmir Müslümanları kendi Müslüman kimliklerini daha keskin bir biçimde ifade etmeye ve belirli bir program doğrultusunda Dogra hakimiyetinden daha bütünlüklü bir talepler biçimini alana hakları için mücadele etmeye başlamışlardır.

20. yüzyılın üçüncü on yılının sonlarına doğru Kaşmir Panditlerinin parti saflarına dahil edilişi ile örgütün sekülerleşmesi sorunu üzerine Müslüman Konferansı liderleri arasında farklılıklar birdenbire ortaya çıktı. Bu Dogra güçleri karşıtları arasında siyasi hiziplerin başlangıcıydı. Gayri Müslümlerin politikaları Dogra hakimiyetinin iktisadi adaletsizliğine ve siyasi köleliğine karşı Müslümanlar tarafından başlatılan kitle hareketine bir tepkiydi (Khan, 1980, s. 165). Bununla birlikte, Şeyh Abdullah Hint Ulusal Kongresi'nin ideolojik konumuna yaklaşmıştı ve kendisi Jawahar Lal Nehru ve Hindistan'ın diğer milliyetçi liderlerinden ciddi bir biçimde etkilenmişti (Abdullah, 2006, s. 2010). Bunun yanı sıra, Müslüman Konferansı'nın liderleri ve üyeleri arasında ayırım yaratmaya yönelik devlet politikaları ve Şeyh Mohammad Abdullah'ın partinin toplumsal tabanının genişletme yönündeki isteği de aynı zamanda Ulusal Konferans'ın ortaya çıkmasında etkili oldu. Bu Jammu ve Kaşmir Müslüman Konferansı'nın 11 Haziran 1939'da 'Jammu ve Kaşmir Ulusal Konferansı'na dönüşümüyle sonuçlandı. Bunu gerçekleştirmek için, Şeyh Mohammad Abdullah Kaşmir'de bir arada yaşama yanlısı, Jammu'da bir komünist ve Hindistan'da bir milliyetçi olarak resmedilmişti (Verma, 1994, s. 18). Hatta bazıları "Şeyh Mohammad Abdullah kendi kişisel amaçları için herkesi sömürecektir ancak hiç bir zaman kimsenin adamı olmayacaktır, hiç bir zaman bağımlı hale gelmeyecektir ve kaşla göz arasında sadakatini tekrar ve tekrar değiştirecektir" suçlamasında bulunmuştu (Korbel, 1954, s. 107).

Nedenleri ne olursa olsun, Ulusal Konferans düzenli bir şekilde işledi ve Müslüman Konferansı'nın (1932'de kuruldu) Hintlilerin Hint kökenli Maharaja'nın sürdürdüğü otokratik yönetimin çözülüşünü isteyecek denli liberal olmadıklarına dair muhakemeyi yeniden canlandırdıkları 1941'e değin, Kaşmir Vadisi'nde egemen bir

siyaset yürüttü. Gohar Rehman'a Müslüman Konferans'ını yeniden canlandırma sorumluluğu verildi ve Choudhry Ghulam Abbass (önceden Müslüman Konferansı'nın Ulusal Konferans'a dönüştürülmesi için Şeyh Mohammad Abdullah ile beraber çalışmıştı) aynı zamanda Ulusal Konferans'ın Jammu Müslümanlarını etkili bir şekilde temsil etmediğine dayanarak bunu tekrar canlandırmak konusunda ve sonraki örgütlerin gittikçe Kongre taraftarı olması hususunda etkin bir kimse olduğunu kanıtladı (Abbas, 2001, ss.180-185).

Bu anlamda, Ulusal Konferans ve Müslüman Konferansı iki farklı parti haline geldi. Müslüman Konferansı bir taraftan Mohammad Ali Jinnah ve lideri olduğu Müslümanlar Birliği'nin sempatisine sahipti ve bu kurum aynı zamanda Pakistan'ın yaratılması için Müslümanlar Birliği'nin hazırladığı tasarıyı kabul etmişti, diğer taraftan, Şeyh Mohammad Abdullah (Ulusal Konferans'ın lideri) Jawahar Lal Nehru'yu Kaşmir'e davet etti ve kendisi 1941 yılında burada on gün geçirdi ve Vadi'yi gezdi (Teng; Koul ve Koul, 1997, ss. 87-88). Pandit Nehru'nun Kaşmir ziyareti özelde Şeyh Mohammad Abdullah'ın siyasi yaşamında ve genelde eyalet içerisindeki özgürlük hareketinde bir dönüm noktası olarak düşünülmektedir. Sonuçta, Şeyhu Abdullah Kongre'yi bütünüyle kucaklamaya karar verdi (Abdullah, 2006, s.253). Sonraki bir tarihte, Şeyh Abdullah Bütün Hindistan Eyaletleri Halkları Konferansı'na başkan da seçilecekti ve dolayısıyla Ulusal Konferans'ın sahip olduğu ideoloji Hindistan Ulusal Konferansı'ninkiyle uyumlu bir hal alacaktı (Raina, 1990, ss. 30-31). Nehru ve Kongre'nin etkisinin yanı sıra, Şeyh Mohammad Abdullah komünist ideolojiden de etkilenmişti. Özellikle, G. M. Sadiq, D. R. Dhar ve G. L. Dogra gibi Şeyh Mohammad Abdullah'ın çeşitli çalışma arkadaşları ve parti yoldaşları komünist eğilimlere sahipti (Birdwood, 2005, s. 266). Dolayısıyla

komünistlerin etkisi altında, Ulusal Konferans, 1944 tarihinde ‘Naya Kaşmir’ veya ‘Yeni Kaşmir’ başlığıyla özenle hazırlanmış bir manifesto yayınladı. Yeni Kaşmir’in önerisi iktisadi ve toplumsal çıkarımları dolayısıyla devrimciydi. 1946 yılı boyunca, Şeyh Abdullah’ın liderliği altındaki Ulusal Konferans Hindistan Ulusal Konferans’ı tarafından 15 Mayıs 1946’da başlatılan ‘Hindistan’dan Çık Hareketi’ni takip ederek tarihsel önemi haiz ‘Kaşmir’den Çık Hareketi’ni başlattı (Devdas, 2007, s. 51). Bu aynı zamanda Chaudary Ghulam Abbas (Müslüman Konferansı lideri) tarafından da destekleniyordu. Buna karşın, Şeyh Mohammad Abdullah ve Chaudary Ghulam Abbas’ın her ikisi de tutuklandı ve hapsedildi.

1946’da, Kabine Heyeti Hindistan’a geldi. Amacı Kongre ve Müslümanlar Birliği arasında bir uzlaşmaya ulaşmaktı. Yerel hükümetlere hayli geniş yetkilerle adem-i merkezi bir devlet sözü veren bir uzlaş ilk başta kabullenildi, ancak Nehru böylesi adem-i merkezi bir devlete gönül indirmiyordu ve Jinnah kısa süre içerisinde bağımsız bir Pakistan talebini dillendirmeye başladı. Hindistan sorununun çözümü için Kabine Heyeti’nin başarısızlığa uğramasından sonra, İngiliz hükümeti 1947’de Hindistan’ı bölme planını ilan etti (Stanley, 2008, ss. 341-344). Parçalama planı ‘iki ulus kuramı’na göre yürütüldü. Müslümanların çoğunlukta olduğu eyaletler Pakistan dominyonunu ve Hintlilerin çoğunlukta olduğu eyaletler ise Hindistan dominyonunu yaratmak için birleştirildiler (Menon, 1995, s. 80). Böylelikle İngilizler esas olarak toplulukların sayısal çoğunluğuna dayanarak bölgeyi parçalara ayırdılar; yaygın olarak Müslüman çoğunluğa sahip bölgeler Pakistan’a devredilirken, yaygın olarak gayri Müslümlerin çoğunluğu oluşturduğu bölgeler Hindistan’a devredildi. Ancak bu parçalama tasarısı örnek olarak Kaşmir gibi, o zamana değin İngiliz hakimiyeti altında ‘yarı özerk statü’ye sahip olan beş yüz altmış beş (565) eyalete uygulanmadı.

İngiliz Hükümeti bu eyaletlerin kendi kaderlerini tayin edeceklerine dair bir plan yapmıştı. Krallık yöneticilere katılım kararlarını alırken iktisadi faktörleri, coğrafi yakınlığı, halkın arzularını ve benzer diğer faktörleri göz önüne alma tavsiyesinde bulunmuştu (Mattu, 2002, pp.32-33). Katılıma Haydarabad, Junagadh ve Kaşmir eyaletleri dışındaki bütün saltanat statüsüne sahip eyaletlerde barışçıl yollarla halledildi. Haydarabad ve Junagadh'ın halkını çoğunlukla gayri-Müslimler oluştururken, Kaşmir'de durum tersiydi. Bu Himalayalar'daki eyaletin Hint kökenli bir yöneticisi olmasına karşın, halkın ezici çoğunluğu Müslümandı (Lamb, 1997, s. 15). Haydarabad o zaman için bağımsız kalmaya karar verdi ve Junagadh 15 Eylül 1947 tarihinde Pakistan'a katıldı. Bununla birlikte, Bağımsızlıktan sonraki bir kaç ay içerisinde Kongre Hükümeti tarafından yönetilen Hindistan Birliği bu iki eyaleti de zor yoluyla Hindistan Birliği'ne kattı (Wrsing, 2000, s. 172). 15 Ağustos 1947'e kadar, Jammu ve Kaşmir halkı Hindistan ve Pakistan halkları gibi özgürlüklerini kazanacaklarını umuyorlardı. Müslüman Konferans'ı Pakistan'a katılımı destekliyordu ve dahası Pakistan'a katılım kararını veren bir tasarımı 19 Temmuz 1947'de kabul etti. Buradaki esas hükümler şunlardı:

- Bütün Jammu ve Kaşmir Müslüman Konferansı'nın düzenlemiş olduğu toplantı *Quad-i-Azam*'ı, M. A. Jinnah, başarılarından ötürü (Pakistan'ın doğuşu) kutlar ve bundan duyduğu memnuniyeti açıklar.
- Hindistan Eyaletleri'nde yaşayan halk özgürlük yolunda Britanya Hindistanı'nda yaşayan halk ile ele ele yürüyeceklerini umuyorlardı. Hindistan'ın parçalanması üzerine, Britanya Hindistanı'nda yaşayan halk bağımsızlıklarını elde ettiler, ancak 3 Haziran 1947'de yapılan duyuru Hintli Prenslerin elini güçlendirdi ve

Prensler zamanımızın çağrısına cevap vermedikleri takdirde, Hindistan Eyaletleri'nde yaşayan halkların geleceği bir hayli karanlıktır (Mattu, 2002, s. 28).

Müslüman Konferansı'nın toplantısı coğrafik koşullar, nüfusun %80'inin Müslüman olması, eyaletlerin bütün nehirlerinin Pakistan'dan geçmesi, halkın dilsel, kültürel, ırksal ve iktisadi bağları ve Pakistan'la Eyalet sınırının yakınlığı göz önüne alındığı zaman, bu gerçeklerin Jammu ve Kaşmir'in Pakistan'a katılmasını gerektirdiği sonucuna varmıştı. Dahası tasarı "Eğer Kaşmir Hükümeti bazı iç ve dış etkiler altında Müslüman Konferansı'nın bu talebini görmezden gelir ve Hindistan Anayasa Meclisi'ne katılım yönündeki bir kararı onaylarsa, Jammu ve Kaşmir Müslümanları buna karşı dişleriyle ve tırnaklarıyla mücadele edecektir" diye açık açık belirtmişti (Mattu, 2002, ss. 28-29)." Ulusal Konferans bu toplantıya karşı çıkmış ve düzenlenmemesi için hummalı bir çaba sarfetmişti. Müslüman Konferansı ve Ulusal Konferans'ın yanı sıra eyaletteki diğer siyasi partiler Kaşmir Sosyalist Partisi, Praja Parishad PARTisi, KAşmir Demokratik Birliği ve Kisan Mazdoor Konferansı'ydı. Kaşmir Sosyalist Partisi Eylül 1947'de Jammu ve Kaşmir'in önündeki seçenekleri dikkatli bir şekilde gözden geçirdikten sonra "Geri kalmış ve yoksul halkın çıkarları doğrultusunda, Pakistan'a katılım arzu edilmektedir" duyurusunu yapmıştı (Khan, 1988, s. 16). Kisan Mazdoor Konferansı da ayrıca Eylül 1947'de eyaletin Pakistan'a katılması gerektiğini kabul etmişti, zira halkın çoğu Müslümandı ve eyaletin üç ana karayolu ve bütün nehirleri Pakistan'a çıkıyordu. Praja PARishad Ladakh ve Jammu'nun eyaletten ayrılması ve Hindistan Birliği'ne katılmasını onaylıyordu (Mattu, 2002, ss. 31-32). Bununla birlikte, Jammu ve Kaşmir'in Maharaja'sı ne Hindistan'a, ne de Pakistan'a katılmak istiyor, bunlar yerine bağımsız kalmak istiyordu. Bu isteğinin politik düzlemde de kabul edilmesi

için mücadele verirken, Maharaja Hari Singh Başbakanı Pandit Ram Chand Kak aracılığıyla Pakistan ve Hindistan Hükümetleri bir Askıya Alma Antlaşması önerdiği aynı telgrafları gönderdi. Pakistan Hükümeti Jammu ve Kaşmir Hükümeti ile askıya alma antlaşmasını kabul etti. Ancak Hindistan Hükümeti Delhi’de Kaşmir Hükümeti ve Hindistan Dominyonu arasında bu ‘Askıya Alma Antlaşması’nı müzakere etmek istedi. Bununla birlikte, Hindistan Kaşmir Hükümeti ile hiç bir zaman Askıya Alma Antlaşması’nı imzalamadı (Khan, 1988, ss. 16-17).

Bu zamandan itibaren, Jammu’daki toplumsal durum hızlı bir şekilde kötüleşti. Çeşitli fanatik Hint kökenli örgütlerin militanları Jammu’ya girmeyi başarmıştı. Dogra güçlerinin göz yumması ile birlikte bu insanlar bölgedeki Müslüman nüfuzun etnik temizliğine giriştiler. Müslümanlar yerlerinden edildi ve katledildi, hayatta kalanların bir çoğu Pencap’a (Pakistan) doğru , bölünme hattının batısına göç etti (Abdullah, 2006, S. 455). Aynı zaman içerisinde, Maharaja’nın hükümeti *Jagir*’deki bütün Müslümanlara ellerinde ateşli silahları ve cephaneyi yetkililere teslim etmesi emrini vermişti. Başlangıçta bu buyruklara bazı köylerde riayet edildi, ancak aynı silahlar ne zaman ki Hintlilerin ve Sihlerin ellerinde belirince kaçınılmaz bir şekilde tepkiler gelmeye başladı. Yeni silahlar için Pakistan sınırı boyunca araştırma faaliyetleri başladı. Pakistan’da silah teçhizatının önemli bir kaynağı geleneksel olarak Kuzey-Batı Sınır Eyaletleri’ndeki (günümüzde Khyber Pakhtun Khwa) kabile faaliyetleridir. Eylül 1947’nin başından itibaren, bazıları sınırdan veya Pakistan’daki diğer kaynaklardan elde ettikleri silahlarla teçhizatlanmış olan Poonch bölgesinden çeteler halihazırda Poonch *Jagir* boyunca ve Jammu’nın Mirpur bölgesinden hemen güneyine doğru Jammu & Kaşmir devlet güçleriyle çatışmaya girmişti. Fanatik Hintlilerin Jammu’da dindaşlarını katlettiklerini duyan ve

Jehlum nehrinin batı kıyısındaki Pakistan toprağından gelen gönüllülerden oluşan küçük gruplar Jammu Müslümanlarına katılmaları için kışkırtılmışlardı. Dahası bunlar sınır bölgesinden az sayıdaki Pathan kabile üyeleri tarafından böylesine erken bir aşamada destek almaya başlayabilirlerdi (Abdullah, 2006, ss. 123-124). Böylelikle, bu kişiler (Poonch Müslümanları ve kabile halkı) 22 Ekim 1947’de Dogra Ordusu’na karşı bir isyan başlattı. Kabile halkı Muzafarabad halkının yardımına geldi ve Dogra birliklerine karşı düzenli bir mücadele verildi. Her ne kadar baskıncıların bir çoğı yağma fikriyle motive olmuşlarsa da, bölgeye aşina ve modern silahlara teçhizatlanmış deneyimli askeri liderler tarafından yönetiliyorlardı (Jha, 2003, s.25) kısa zaman zarfında saldırıların mükemmel stratejik amaçlar doğrultusunda yapıldığı ortaya çıktı. Muzaffarabad şehrini ele geçirdikten sonra, baskıncılar Kaşmir Vadisi’nin kalbi olan Srinagar’ı doğrudan hedef aldılar. Neredeyse Maharaja’nın birliklerinden hiç bir direnişle karşılaşmadan, Baramulla şehrini hızlı bir biçimde ele geçirdiler (Bose, 2003, s. 35).

Yardıma muhtaç tebaasına ne olacağına aldırış etmeyen Maharaja kendi güvenliğinin derdinde 25 Ekim 1947 tarihinde Vadi’den Jammu’ya gitti. 26 Ekim’de Maharaja Asya haritasında devletin coğrafi konumundan dolayı hem Hindistan Dominyonu’ndan, hem de Pakistan Dominyonu’ndan bağımsız kalma arzusuna karşın devletine karşı düzenlenen kabile baskınlarının yarattığı önceden görülemez acil durumun kendisine Hindistan Dominyonu’ndan yardım istemekten başka bir seçenek bırakmadığından bahseden bir mektubu Hindistan Genel Valisi’ne gönderdi. Maharaja aynı zamanda kendisinin usulüne uygun olarak imzaladığı Katılım Antlaşması’nı Hindistan Hükümeti’ne kabul etmesi için gönderdi. Dahası Şeyh Mohammad Abdullah’a acil durum şartlarında Başbakan ile işbirliği halinde bazı

sorumlulukları yerine getirmesini sormuş ve bir Geçici Hükümet kurma niyetini açıklamıştı (Khan, 1988, s. 18). Bu esnada Hindistan Genel Valisi Katılım Antlaşması'nın kabulünü Maharaja'ya götürüyordu. Böylelikle, Maharaja Hindistan'la ile 'Katılım Antlaşması'nı imzalamış oldu ve bu Hint Ordusu'nun Kaşmir'e yerleşmesinin önünü açtı. Birinci Sih Müfrezesi'nin üç yüz otuz askeri yaz başkenti olan Srinagar'a doğru hızlıca yol alana Kuzey-Batı Sınır kabilelerinin gerçekleştireceği önemli bir işgali önlemek için bölgeye aktılar. Altı ay sonra, Pakistan Mayıs 1948'de birliklerini Kaşmir'e yolladı ve bu gelişme ilk Hindistan-Pakistan Savaşı'na yol açtı. Bu tarihten itibaren, eyaletin katılımı Hindistan ve Pakistan arasında büyük bir ihtilaf konusu oldu. Hindistan için, katılım, yasal, anayasaya uygun, kusursuz ve tartışmasızdı. Buna karşın, Pakistan hükümeti Kaşmir'in katılımının 'sahtekarlık ve şiddet'e dayanan bir fiil olduğunu ilan etmiş ve dolayısıyla iyi niyetli' olmadığını duyurmuştu (Schofield, 2004, s. 61).

Kaşmir ihtilafı Hindistan'ın Pakistan'ın saldırganlığa son vermesi, birliklerini çekmesi ve kabile işgalcilerinin Kaşmir'e karşı Pakistan üzerinden gelerek savaşmasının önüne geçmesi talepleriyle meseleyi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne 1948 yılında taşımasıyla uluslararası bir boyut kazandı. Konsey sorun üzerine ilk tasarıyı 17 Ocak 1948'de geçirdi, burada kati bir görüş olarak 'Hindistan ve Pakistan aralarındaki bütün çatışmaları sona erdirmek için ellerinde geleni yapmalıdır' diye bertiliyor ve tatminkar bir biçimde 'Kaşmir'in geleceğinin 'serbest ve tarafsız plebisit yönündeki demokratik yöntemlerle belirlenmesinin' arzu edildiği şeklinde bir not düşülüyordu (Karbel, 1953, s. 500). Bundan üç gün sonra, Konsey gerçekleri araştırmak ve Kaşmir'de düzeni sağlamak ve her iki hükümetin de işbirliğiyle bir plebisit düzenlemek adına aracı bir rol oynamak için Hindistan ve

Pakistan için Birleşmiş Milletler Komisyonu'nu kuran bir başka tasarımı geçirdi. Hindistan katılımının meşruluğuna gölge düşürdüğü gerekçesiyle tasarımı reddetti (Nayar, 1996, ss. 31-33). Akabinde, Komisyon 15 Ağustos 1948 tarihinde bir başka tasarımı geçirdi. Tasarım üç kısımdan oluşuyordu, Kısım 1 ateşkes ile ilgiliydi, Kısım 2-mürateke antlaşması ile alakalıydı ve Kısım 3'ün mevzusu plebisitti. Bu tasarıda, Komisyon Pakistan'dan askerlerini Kaşmir'den çekmesini istiyordu. Hindistan'ın geri çekilmesi Pakistan'dan sonra olacaktı. Ancak, Hindistan'a eyalette kanunu ve düzeni sağlaması için gerekli sayıda bir miktar gücü bölgede tutması izni veriliyordu. Pakistan tasarımı kabul etmedi, zira Hindistan ve Pakistan ordularının ikisinin de dengeli ve aynı zamanda geri çekilmesini talep ediyordu.

Müteakiben, 11 Aralık 1948'de bir başka tasarı uygulandı. Bu tasarının bazı önemli hükümleri şu şekildeydi:

1. Kaşmir'in Hindistan'a veya Pakistan'a katılım sorunsalı serbest ve tarafsız bir Plebisit tarafından çözülecektir.
2. Plebisit 13 Ağustos 1948 tarihinde geçmiş olan Komisyon tasarısının Birinci ve İkinci Kısımları'na göre yapılacak ateşkese bağlıdır.
3. Komisyona danışmak suretiyle Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bir Plebisit İdarecisi atanacaktır..
4. a) Ateşkesten sonra ve Komisyon barışın yeniden kurulmasından tatmin olunca, Hindistan ve Pakistan hükümetlerine danışarak Plebisit İdarecisi Hindistan silahlı kuvvetlerinin nihai olarak bölgeden çıkışına karar verecektir.
b) Pakistan'ın hakimiyeti altındaki bölgelerle ilgili olarak, bu bölgelerdeki birlikleri nihai olarak geri çekilişine Komisyon ve Plebisit İdarecisi karar verecektir (Koul, 2007, ss. 36-37).

Hindistan ve Pakistan'ın BM aracılığıyla yapılan önerileri onayladığını ve her iki ülkenin de sonradan DH (denetim hattı) olarak adlandırılacak olan yine BM aracılığıyla belirlenmiş ateşkes hattını ve burayı 1 Ocak 1949'dan itibaren BM Gözlemci Grubu'nun denetlemesini kabul ettiğini belirtmek önemlidir. Söz konusu ateşkes hattı eyaleti Hindistan'ın yönetimi altındaki Kaşmir ve Pakistan'ın yönetimi altındaki Kaşmir olarak iki siyasi birime bölmüştü.

Ateşkesten sonra, BM Komisyonu eyaletten birliklerin çekilmesi konusunda ikna edici olamadı. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi Başkanı, McNaughton, bu çıkmazı sona erdirmek adına Hindistan ve Pakistan güçlerinin geri çekilmesi ve hem Azad Kashmir birliklerinin ve hem de eyalet güçlerinin sayısının azaltılması önerisinde bulundu. Hindistan öneriyi reddetti ancak Hindistan'ın reddi 14 Mart 1950 tarihli bir tasarıda McNaughton'un önerisinin yer alması konusunda Güvenlik Konseyi'ni caydıramadı (Gupta, 1966, ss. 203-204). Komisyon Plebisit için Hindistan'ı ikna edemediğinde, kendi çözüm önerisini getirdi ve BM arabulucusu olarak Sir Owen Dixon'u 27 Mart 1950'de atadı. Kendisi iki öneride bulundu: a) kısım kısım veya bölge bölge plebisiti düzenlemek, b) bölge sakinlerinin bilinmekte olan arzuları doğrultusunda eyaleti bölmek ve Kaşmir Vadisi'nde plebisit düzenlemek (Nayar, 1972, ss. 73-74). Sonrasında Kaşmir üzerinde BM'nin sürdürdüğü tartışmaları göz ardı ederek Hindistan 1951'de Kaşmir'de bir seçim düzenledi ve BM'nin sponsor olduğu plebisit yerine Kaşmir'in kendi hakimiyeti altındaki bölgesinde bir Meclis seçimi uyguladı. Buna cevaben, Pakistan'ın ısrarı üzerine Güvenlik Konseyi eyaletin geleceğine karar verme hususunda Kurucu Meclis'in otoritesini tanımayan ve taraflara Jammu ve Kaşmir Eyaleti'nin nihai

düzenlemesinin eyalet halkının iradesi doğrultusunda yapılacağını hatırlatan bir tasarı (30 Mart 1950) geçirdi.

Sonuç olarak, ne Hindistan, ne de Pakistan eyaletten güçlerini çekmediler ve böylelikle günümüz haritalarında betimlenen biçimiyle Pakistan'ın yönetimi altındaki Kaşmir ve Hindistan'ın yönetimi altındaki Kaşmir olmak üzere Kaşmir'i iki parçaya böldüler, bu da Birleşmiş Milletler tarihinin en uzun tartışması için uygun bir sahne yarattı. 1947'den beri Kaşmir aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık durumundadır. Bir taraftan Hindistan Kaşmir'i kendi '*Atoot Ang*'ı (kopmaz parçası) olarak görürken, diğer taraftan Pakistan buranın kendi '*Shah Rag*'ı (şahdamarı) olduğunu iddia etmektedir. Jammu ve Kaşmir tarihinin dikkatle inceledikten sonra, özellikle İngilizlerin kolonyal hakimiyeti bağlamında, Kaşmir sorunun köklerinin Britanya Hindistanı altında düşüncesizce parçalanmasında, dini siyasetin bölünmede ve Plebisit'in (BM tarafından güvence altına alındığı, Kaşmirliilerin istediği ve Hindistan devletinin söz verdiği) inkarında nasıl da kullanıldığında yattığı açığa çıkar. Bu tarihsel kavrayış Jammu ve Kaşmir'in Hintli parçasındaki sonraki siyasi gelişmeleri anlamak için önemlidir. Kaşmir'in Hint parçasındaki sorunları gidermek için yapılan her çaba tarihten etkilenir. Dolayısıyla, sorunun altta yatan nedeni bu tarihsel dönemin bizzat kendisinde mevcuttur.

BÖLÜM 1

MİLİTANLIĞIN YÜKSELİŞİ: TARİHSEL-SİYASİ FAKTÖRLERİN BİR ANALİZİ

Kaşmir'in Hindistan'a katılımı özel koşullarda gerçekleştiği için ihtilaflı bir mesele olarak kaldı. Birinci bölümde tartışıldığı üzere, Hindistan meselenin BM'nin uluslararası arabuluculuğu ile çözülmesini istiyordu ve Hindistan'ın ilk Başbakanı (Jawaharlal Nehru) bu meseleyi Kaşmir'i plebisit gibi demokratik bir yoldan barışçıl bir şekilde Hindistan'a katarak çözeceğine dair söz vermişti. Ancak, uzun süreler barış içerisinde yaşadıkten sonra Kaşmir'deki hareketler 1980'lerin sonlarında talihsiz bir dönüşüm geçirdi. Silahlı direniş başladığında bunun sonuçları devasa bir şiddet, katliam ve yıkım oldu. Burada, tam da bu dönemde çeşitli sorular önümüzde belirir, örneğin, neden Kaşmir halkı Hindistan'la birlikte 40 yıl yaşadıkten sonra eyalette Hindistan egemenliğine karşı çıktı? Eğer ayrılmak istiyorlarsa, sözüm ona misyonları kendilerini özgürleştirmek olan işgalcilerin püskürtülmesine neden 1947'de yardım ettiler? Neden hareket şiddete döndü? Silahlı direnişin ortaya çıkmasına yol açan faktörler nelerdi? Hindistan Devleti'nin buradaki rolü neydi? Ve buna benzer diğer sorular da sorulabilir. Bu açık soruları cevaplamak hiç bir zaman kolay değildir ve bir çok araştırmacı bitmez tükenmez bir şekilde bu sorularla boğuşmuş ve cevaplar bulmaya çalışmıştır.

Sumit Ganguly Jammu ve Kaşmir'e katılımdan isyanın başlangıcına değin geçen sürede Kaşmirliilerin yabancılaşmasının anlamaya çalışır ve demokratik siyasetin sürdürülebileceği alanların sürekli azalmasının ve Seküler Ulusal Konferans'ın (UK siyasi bir partidir) bıraktığı boşluğun 1980'lerin sonunda etnik-

siyasi bir harekete yol açtığını iddia eder. Ganguly çalışmasında 1962'den 1965'e kadar Kaşmir'de durumun geç 1980'lerdeki durumla neredeyse aynı olduğunu gösterir, lakin 1960'larda bir kalkışma gerçekleşmemiştir. Kaşmir siyasi sahnesinde Şeyh Abdullah'ın varlığı 1980'lere kadar başka seslerin çıkmasını engelleyen önemli bir faktördür. 1982'de Şeyh'in ölümü ve Farooq Abdullah'ın deneyimsizliği diğer güçlerin faydalanabileceği boşluklar bırakmıştı ve bu güçler örneğin söz konusu dönemde gençliğin büyük bir kısmı için çekim merkezi haline gelen Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF) gibi genç ve radikal militant gruplardı. Dahası ister Indira Gandhi veya ister Rajiv Gandhi olsun, Jawahar Lal Nehru'dan sonraki Hintli Başbakanların güçlü merkezileşme eğilimleri ayrılıkçı hareketlerin daha geniş özerklik taleplerine yol açmıştı. Bu durum, Indira Gandhi'nin Jagmohan Malhotra gibi güçlü ve uzlaşmacı olmaktan uzak idarecileri ayrılıkçı sesleri bastırmak üzere Jammu ve Kaşmir'e Vali olarak atamasına neden oldu (Ganguly, 1997, ss. 38-42).

Özerkliğin Aşınması

Jammu ve Kaşmir'in Hindistan ile olan ilişkilerinin temelini atan Katılım Belgesi eyalete özel bir statü vermişti, ki bu diğer saltanat statüsündeki eyaletlere tanınmamıştı. Hindistan'ın bölge üzerindeki yetkisi yasal olarak yalnızca dış işleri, savunma ve haberleşme ile sınırlıydı. Bu özel statü ilk başta 306-A maddesi olarak taslağı sunulan, sonradan 370. madde olarak belirlenen bir maddenin Hindistan Anayasası'na girmesi ile onaylandı. 370. madde Jammu ve Kaşmir ile ilgili olarak Hindistan Parlamentosu'nun yasama gücünü dış işleri, savunma ve haberleşme ile sınırlandırmıştı. Hindistan Anayasası'nın diğer hükümleri sadece Eyalet

Hükümeti'nin onayı halinde eyalete uygulanabilirdi ve bunlar Kurucu Meclis'in onayına tabiydiler. 370. madde Hindistan Birliği ile Jammu ve Kaşmir Eyaleti'nin anayasal ilişkilerini düzenleyen tek maddeydi (Schofield, 2004, ss. 73-78). Böylece Kaşmir'in kendi anayasasına, bayrağına ve örnek olarak hükümetin seçilmiş başkanı için Hindistan eyaletlerinde kullanılan İlk Bakan yerine *Wazir-i-Azam* (Başbakan) ve eyaletin başı için Vali yerine *Sadar-i-Riyasat* gibi siyasi unvanlar kullanmasına izin verilmişti (Behera, 2000, s.76).

380. maddenin Hindistan Anayasası'na girmesinden sonra kısa zaman içerisinde Hindistan ve eyaletin Jammu kısmının kendisindeki federe topluluklara dayalı sistem savunusuna, gericilik ve diğer özerklik karşıtı güçler tarafından Jammu ve Kaşmir'e verilen özel statüye karşı büyük bir bağış çağrışı koptu. Bu güçlerin ana talepleri 370. maddenin behemehal kaldırılması ve Jammu ve Kaşmir'in Hindistan Birliği ile olan anayasal ilişkisinde ülkenin geri kalanı ile eşit bir seviyeye getirilmesiydi. Bu güçler eyaletin Hindistan Birliği ile tümünden birleşmesini istiyorlardı. Kendi çıkarları için savundukları bu siyasi talepler genelde halk üzerinde ve özelde eyaletin Hindistan Birliği'ne katılımını destekleyen esas kişi olan Şeyh Mohammad Abdullah'da soğuk duş etkisi yarattı. Şeyh Abdullah asıl dertleri 'gerçekçi olmayan, çocukca, ve aklını kaybedenlerin zevk sarhoşluğu içerisinde' eyalete Hindistan Anayasası'nı uygulamaya çalışmak olanları eleştirdi (Khan, 1988, ss. 38-40). Kendisi eyaletin özerkliğini yok etmek isteyen bütün hareketlere veya girişimlere direndi. Bu anlamda merkez ve eyalet ilişkileri üzerine olan ihtilaf vaktiyle çeşitli boyutlar aldı. Bununla birlikte, Hindistan ve Jammu ve Kaşmir hükümetleri Delhi'de 24 Temmuz 1952 tarihinde merkez-eyalet ilişkilerine dair farklılıkları gidermek için bir toplantı düzenleme kararı aldılar. Toplantının

sonucunda her iki hükümetin temsilcileri de ‘Delhi Antlaşması’ olarak adlandırılan antlaşmayı imzaladılar (Anand, 1980, ss. 149-150). Bununla birlikte, bu antlaşma Hindistan hükümetinin eyalet üzerinde daha fazla güç sahibi olmak yönündeki ihtirasını tatmin etmedi. Hindistan Birliği ile eyalet arasındaki daha sıkı bir anayasal entegrasyonun önündeki esas engel ve eyaletin özerkliğinin yılmaz bilmeyen savunucusu olan Şeyh Abdullah nihayetinde görevden alındı ve demir parmaklıklar arkasına konuldu. Bakhsi Ghulan Mohammad eyaletin Başbakanı olarak tayin edildi. Bu isim merkezin çizdiği hattı takip ediyordu. Kendisinin zamanında entegrasyon çok daha hızlandı. 1954 yılında Kurucu Meclis 1947’de Prens Hari Singh tarafından imzalanan Katılım Belgesi’ni meşrulaştırmak niyetiyle Jammu ve Kaşmir eyaletinin katılımını resmi olarak onayladı. Bu önlem aynı zamanda plebisit üzerine olan bütün tartışmaların da sonu anlamına geliyordu (Schofield, 2004, s. 94).

Bu anlamda Delhi Antlaşmasından kısa süre sonra özerklik yok olmaya yüz tuttu; Delhi Antlaşması’nın kendisi daha ziyade özerkliğe büyük bir darbe vuruyordu, zira 52. Ve 352. madde gibi hükümler, Hindistan Anayasası’nın çeşitli maddeleri eyalete uygulandı veya Birlik bayrağının bizzat kendisi eyalette kabul edildi. 1954’de Hindistan Cumhurbaşkanı merkezin yetki alanına Birlik altında bütün bölgeleri ve geri kalan yerleri sokan Anayasa (Jammu ve Kaşmir’e uygulandı) Emri’ni yayınladı. 1958’de, anayasal bir değişiklik sonucunda Jammu ve Kaşmir merkezi idareye ait kurumların kapsamına sokuldu. Eyaletin dışından gelen gayri-Müslimler iktisadi işletmeler ve bankalardaki pozisyonları doldurdu. 1960’da eyalet Hindistan Seçim Komisyonu ve Yargıtay’ının yetki alanına alındı. 1964-1965’de, Hindistan Anayasası’nın 356. ve 357. maddeleri Jammu ve Kaşmir için de geçerli

kılındı. Bu hükümler merkez hükümete eyalet hükümetini görevden alma ve eyaletin iç işlerine karışma yetkisi veriyordu (Anand, 1980, s. 133).

1965'deki Altıncı Anayasa Yasa Değişikliği Kanunu'nun damgasını vurduğu diğer anayasal dönüşümler '*Sadar-i-Riyasat*' unvanının 'Vali' ve '*Başbakan*' unvanının 'İlk Başkan' ile değişmesi ve Jammu ve Kaşmir Yargıtayı'nda görev yapan hakimlerin Hindistan'daki diğer eyaletlerin Yargıtay hakimleri ile eşit konuma getirilmesi ile ilgiliydi. Aynı Yasa Değişikliği Kanunu aynı zamanda görevde yükseltme, bir alt pozisyona getirme, işinden kovma, vd. konular açısından eyaletin çalışanlarını Hindistan'daki diğer eyaletlerin çalışanları ile de eşit duruma getiriyordu. Bunların yanı sıra, söz konusu Kanun eyaletteki Lok Sabha'nın (Yasama Organı Meclisi) üyelerinin doğrudan seçimini mümkün kılıyor ve diğer bölgelerdeki Merkezi Emek İş Kanunları'nı bu eyalet için de geçerli hale getiriyordu. Bu anlamda, her ne kadar 370. maddenin, kanun kitabında yer almaya devam etse bile, özünün gittikçe etkisini yitirdiği söylenebilir. Bütün bunlar yerel siyasi liderlerin/elitlerin onayı ve katılımıyla yerine getirilmişti.

Her ne kadar özerklik karşıtı güçler eyaletin bu gittikçe daha da artan entegrasyon sürecini hararetle bir şekilde alkışlasalar ve takdir etseler de, Vadi'de eyaletin Merkezle anayasal birleşmesine yönelik önlemlere ve hareketlere karşı gittikçe artan bir hoşnutsuzluk da mevcuttu. Plebisit Cephesi Başkanı, Afzal Beig ve Awami Eylem Komitesi Başkanı, Molvi Mohammad Farooq ortak bir şekilde, 'Hindistan'ın Kaşmir'i tamamıyla ele geçirmek için uyguladığı anayasaya ve demokrasiye aykırı önlemler'e karşı' 15 Ocak 1965'de bir protesto çağrısı yaptılar (Puri, 1981, s. 155).

Böylelikle 370. madde ile eyalete verilen özel statünün, Başkanlık Emirleri ile Merkezi Kanunların kapsamının genişletilmesi, eyalet yönetimine IAS (Hindistan İdari hizmetleri) ve IPS (Hindistan Polis Güçleri) gibi Merkezi birimlerden daha fazla bürokratin atanması ve Eyalet Bağımsız Seçim Komisyonu'nun Hindistan Seçim Komisyonu'na tabi kılınması gibi çeşitli araçlarla gittikçe yok edilmesi Kaşmirlielerde kendi ayrık kimliklerinin de ortadan kalkacağı korkusunu yarattı. Kaşmirlieler bütün tarihleri boyunca hangi biçim altında olursa olsun kendi kimliklerini tehdit eden herhangi bir girişime direnmişlerdi. Kendi dindaşlarını, Babürlüler, bile Kaşmir'i işgal ettikleri ve böylelikle kimliklerini (*Kaşmiriyat*) tehdit ettikleri için affetmemişlerdi. Bu anlamda, Hindistan Birliği ile Kaşmir'in entegrasyonunu sağlaması düşünülen önlemler, aslında Kaşmirlieler arasında yabancılaşma ve izolasyon duygularının tohumlarını atıyordu (Mir, 1992, ss. 134-136).

Demokratik Sürecin Sonu

Kaşmir'de ortaya çıkan militanlığın önemli nedenlerinden birisi Jammu ve Kaşmir halkına demokrasinin tanınmamasıdır. Kaşmir'in seçim tarihi dalavere, dolandırıcılık, manipülasyon ve diğer kötü niyetli eylemlerle doluydu. 1951, 1957 ve 1962'de düzenlenen üç seçimin hepsinde de resmi devlet mekanizması yaygın bir şekilde kötüye kullanılmıştı. Demokratik bir şekilde seçilen liderler, merkezin müdahalesi ile görevlerinden alınmıştı, misal Şeyh Abdullah 1953'de azledildi ve hapsedildi ve Bakhsi Ghulam Mohammad Jammu ve Kaşmir'e başbakan olarak atandı. Bu siyasi müdahale demokratik temayüllere tamamen aykırı bir şekilde

Delhi'nin herhangi bir kimseyi Jammu ve Kaşmir halkına dayatmak yönünde bir eğilim geliştirmesine yol açtı. Bu eğilim eyalette on yıllar boyunca devam etti. Genel olarak bunun Jammu ve Kaşmir halkının Hindistan hükümetinin eyalette demokrasiye asla izin vermeyeceğine ikna olmasında önemli bir etken olduğu ve böylelikle Kaşmir'de yabancılaşma duygusunun gittikçe ağır basmaya başlamadığı iddia edilir (Sharma, 2002, s. 473). Daha duyarlı olan bir sınır eyaletinde, demokrasi vazgeçilmezdi, ancak bu sınır eyaletinde ulusal birlik demokrasiye galebe çaldı. Kaşmir siyaseti konusunda bir uzman olan Balraj Puri kitabında Nehru'nun sözlerine yer verir, 'Kaşmir üzerine uluslararası düzlemde bir kumar oynadık. Bunu kaybetmeyi göze alamayız. Tam da şu zaman zor kullanma aşamasındayız. İlerleme kaydedene kadar demokrasi ve etik bekleyebilir' (Puri, 1981, s. 47). Muhalefet partileri tehdit ediliyor ve gözleri korkutuluyordu; Bakshi Ghulam Mohammad kişisel iktidarını kurmuştu ve kabinenin, yasamanın ve partinin liderliğini ele geçirmişti. Düşmanlarının gözünü korkutan ve onları tehdit eden bir yapı olan '*Barış Tugayları*'nı kurmuştu (Sadasivam, 1977, s. 118).

Hindistan hükümeti eyaletteki yozlaşmış eylemlerini aklamak için kendi kanunlarını kullanıyordu; Hindistan Anayasası'nın 356 ve 357. maddeleri "merkeze, yasanın ve düzenin bozulması halinde Hindistan eyaletlerinin seçilmiş hükümetlerini görevden alma ve kendi yasama gücünü dayatma yetkisi veriyordu." Hindistan hükümeti bu maddeleri bir çok kez kötüye kullandı, demokratik bir şekilde seçilen hükümetlerin geçersiz olduğunu ilan etti ve kendi çıkarları doğrultusunda hükümetler atadı, örnek olarak 2 Temmuz 1984'de, yeni vali Malhotra Jagmohan sonrasında eyaletin ilk başkanı olacak olan Farooq Abdullah'a partisinin eyalette Yasama Organı'ndaki 13 üyesininin (MLA'lar), NC (Ulusal Konferans) üyesi 12 kişinin ve

bir bağımsızın parti değiştirmesi sonucu çoğunluğu kaybettiğini söylemişti. Demokratik gelenekler güven kaybının her zaman parlamentoda test edilmesi gerektiğini bize söylerler; bununla birlikte söz konusu örnekte vali ne yolu döşenen ilk başkana parlamentoda çoğunluğa sahip olduğunu kanıtlamasını söylemişti, ne de anayasal bir prosedür olarak yeni seçimler düzenlemek üzere Meclis'i feshetmişti. G. M. Shah başkanlığı altında kukla bir hükümet Kongre tarafından NC içerisinde bir hizip yaratıldıktan sonra tayin edildi. Parti değiştirenlerin hepsi Shah hükümetine bakan yapıldı. Jagmohan, görevinden azledilmek üzere olan Vali B. K. Nehru bu kirli işi yapmayı reddedince bu görevi ifa etmesi için özel olarak tayin edilmişti.

Usule uygun olarak seçilen hükümetin düşürülmesi sadece demokratik gidişata bir darbe vurmakla kalmadı, bu aynı zamanda Kaşmirliilerin bölgesel arzularına da darbe vurdu. Farooq Abdullah hükümetinin istikrarsızlaştırılması Kaşmir halkı arasında merkezi hükümete karşı güçlü bir nefret yaratmıştı. Bu, yaygın bir protesto dalgasına yol açtı, insanlar '*Jagmohan, hai hai*' (Jagmohan istifa, istifa) diye bağıyorlardı (Singh, 1995, s. 68). Halk ihanete uğradığını düşünüyordu. Mir Qasim'in yazdığı gibi: "Mr. Jagmohan'ın anayasaya aykırı hareketi Kaşmir'in Hindistan demokrasisine ve kanununa duyduğu ama artık bitmiş olan bağlılığının cesedinin yattığı tabuta çakılan bir başka çivi idi" (Mir, 1992, s. 163). 'Saatler otuz yıl geriye alındı,' diyordu Tayleen Singh: "Kaşmir'e, istediği kadar Hindistan'daki ana gidişata ait olduğunu hissetsin, istediği kadar ilk başkanı Hintli olduğunu ilan etsin, her zaman ayrıksı olacağı, her zaman şüpheli muamelesi göreceği hatırlatıldı" (Singh, 1995, s. 74).

Bu anlamda, insanların kendi temsilcilerini seçmek, serbest ve adil seçimlere dahil olmak yönündeki meşru hakları yok sayıldı ve ilk başkanların sıklıkla

değiştirilmesi, seçilen hükümetlerin düşürülmesi ve en önemlisi merkezin müdahaleleri Kaşmir'deki demokrasinin altını oydu.

Özel statünün ortadan kalkması ve demokrasinin inkarının yanı sıra, ekonomik az gelişmişlik, yoksulluk ve işsizlik, iyi bir idarenin olmaması, bölgesel gerilimler ve Pakistan'ın kışkırtmaları Kaşmirliilerin Hindistan'dan bağımsızlık taleplerinin esas nedenleriydi. Bununla birlikte en önemli faktör 1947'den beri ayrılıkçı bir hareketin varlığıydı. Yukarıda etkenler ayrılıkçı hareketi yalnızca güçlendirdi. Dahası, birinci bölümde gösterildiği üzere Jammu ve Kaşmir tarihsel olarak sorunlu bölgelerdi. Bu sorunsalı çözmek için manipölasyonlar yapılmış ve müzakereler düzenlenmişti, ancak Hindistan Birliği sorunun asıl tarihsel bağlamına tam anlamıyla bir türlü işaret edememişti. Kaşmir'i entegre etmek için ulus inşasını kullanmıştı. Jammu ve Kaşmir halkının belirli kısımları Hindistan'ın entegrasyon peşinde koşan politikalarına karşı başından beri direniyordu.

Ayrılıkçı Hareket

Plebisit Cephesi

Kaşmir'de ayrılıkçı duygular 1947'den beri baki kaldı. 1953 ve 1975 arası geçen dönem Kaşmir tarihinin en önemli safhalarından birisini oluşturur, zira öncesinde Kaşmir'in Hindistan'a katılımının yolunu açan ve bunun esas avukatı olan Şeyh Mohammad Abdullah bu dönemde katılım karşısında Plebisit (*Mahaz-e-Rai-Shumari*) düzenleyerek aşırı bir adımı atmıştı (Verma, 1994, s. 49).

Delhi Antlaşması'ndan sonra Şeyh Mohammad Abdullah Kaşmir'in bağımsızlığını düşünmeye başladı ve bu Birlik hükümeti tarafından pek hoş

karşılanmadı. Şeyh Abdullah 9 Ağustos 1953'de Kaşmir'in Hindistan'la olan bağlarını zayıflatmak üzere yabancı komplolara alet olduğu suçlamasıyla görevinden alındı ve tutuklandı (Abdullah, 2006, s. 601). Şeyh Abdullah'ın yakın çalışma arkadaşı olan Mirza Mohammad Afzal Beig Şeyh Abdullah'ın görevden alınması ve tutuklanmasından tam iki yıl sonra, 9 Ağustos 1955'de Plebisit Cephesi'ni (PC) kurdu. Plebisit Cephesi sivil özgürlükleri saygı, katılımcı bir siyasi sistem ve her şeyin ötesinde Birleşmiş Milletler'in himayesi altında veya Jammu ve Kaşmir'deki farklı siyasi güçlerin katılımıyla bir Pakistan-Hindistan barış süreci aracılığıyla gerçekleşecek bir referendum sayesinde kendi kaderini tayin hakkı sorunsalının çözüme kavuşturulmasını savunuyordu (Bose, 2003, s. 297). Plebisit Cephesi Hindistan Ordusu'nu işgal ordusu olarak tarif ediyordu (Mattu, 2002, s. 75), ve Kaşmir'in Hindistan'a katılımını geçici bir durum olarak değerlendiriyordu. Şeyh Mohammad Abdullah resmi olarak Plebisit Cephesi'ne katılmadı ancak Cephenin sloganı olan 'Kendi kaderini tayin hakkı' doğrultusunda bütün Vadi'de kampanya düzenleyerek (Devdas, 2007, s. 104) onun lideri olarak davrandı (Singh, 1992, s. 87). 1963'ün sonlarına doğru 26 Aralık'ta bütün Vadi Peygamber Muhammed'in (S.A.V) Kutsal Emanetleri'nin Srinagar'daki Hazratbal Tağınağı'ndan çalındığının duyulmasıyla şoka uğradı. Yoğun bir kamusal ajitasyondan sonra, emanetler 9 Ocak 1964'de yerine iade edildi. 1963'deki Kutsal Emanetler hareketi bir kez daha Vadi halkında önderlik etmek üzere Molvi Farooq'un Eylem Komitesi ile işbirliğine giden bir parti olarak Plebisit Cephesi'nin Kaşmir siyasetinde ilgi odağı olarak kalması için bir fırsat sağladı (Singh, 1992, s. 87).

5 Şubat 1965'de, Şeyh Abdullah eşi ve Mohammad Afzal Beig ile birlikte Avrupa ve Batı Asya'yı dolaştı ve Mekke'ye hac ziyaretinde bulundu. Bununla

birlikte, Hindistan Hükümeti ikisinin de aynı zamanda ziyaret ettiği Cezayir’de Çin Başbakanı En-Lai ile görüşmesini saldırgan buldu. Hindistan hükümeti behemehal yurda dönmezse Şeyh’in pasaportunu iptal edeceği tehdidini savurdu. Kendisi ve Beig 8 Mayıs 195’de Delhi’ye vardıktan kısa bir süre sonra tutklandılar. Kaşmir’de bütün Vadi’yi liderlerinin Hindistan Hükümeti tarafından gördüğü muamaleye karşı bir öfke dalgası kapladı. Vadi boyunca buna karşı gösterilen tepki yaygın ve şiddetliydi, bunu ise baskı dönemi ve Plebisit Cephesi’nin bir çok lideri ve aktivistinin tutuklanması dalgası izledi (Verma, 1994, s. 50). Bununla birlikte, ortaya çıkan boşluğu yoğun bir şekilde özgürlük hareketi içerisinde yer alan öğrenci toplulukları doldurdu. Plebisit Cephesi’nin sloganlarından ilham alan bütün bir yeni gençlik kuşağı, kendi kaderini tayin hakkı için verilen mücadelenin içerisinde yer aldı. Şeyh Mohammad Abdullah ve Cephe bu şekilde öylesine büyük bir kitlesel kalkışma başlatmışlardı ki, söz konusu hareket kendisini başlatanların dahi denetiminin ötesine geçmişti (Mir, 1992, ss. 326-327).

Yaklaşık yirmi yıl boyunca ayrılıkçı bir harekete önderlik eden Jammu ve Kaşmir Plebisit Cephesi 1975 tarihli *Indira-Abdullah Uzlaşması*’nın (Indira-Abdullah uzlaşması Ulusal Konferans’ın liderleri, Şeyh Abdullah ve Hindistan Başbakanı Indira Gandhi arasında 1975’de imzalandı. Uzlaşma katılımı nihai olarak kabul etti ve Delhi’nin onayını almak koşuluyla Abdullah’ın görevden alınmasından sonra Kaşmir’le ilgili olarak uygulamaya konulan yasaların yeniden gözden geçirilmesini sağladı. Bu uzlaşma aynı zamanda Şeyh Abdullah’ın eyaletin ilk başkanı olarak görev almasına yol açtı) ilk kurbanı oldu. Uzlaşma’dan sonra, Şeyh Mohammad Abdullah iktidarı ele geçirdi ve 5 Temmuz 1975’de ‘Plebisit Cephesi’ni dağıtıp (Yeni Delhi’de yapılan Uzlaşma’nın ön koşulu olarak) ve bunu yeniden

kurulan Ulusal Konferans'la birleştirdi. Konferans değişen koşullar altında katılım yanlısı bir siyaseti kabul etti ve şeyh Abdullah Kaşmir Vadisi'nde bundan ötürü suçlandı.

Eylem Komitesi

1964 yılı Jammu ve Kaşmir'deki siyaset sahnesinde büyük değişikliklerin gerçekleştiği yıldı. Srinagar'daki *Hazratbal* Tapınağı'nda saklanan Kutsal Emanetler'in alınması eyalette yoğun bir öfke dalgası doğurmuş ve halk arasında yaygın bir korku ve kin yaratmıştı. Bu durum Kaşmir siyaseti ve tarihinin en önemli dönüm noktalarından birisi oldu. Bölücü ve ayrılıkçı duygular yeniden peyda oldular ve Hindistan'a karşı olan düşmanlık su yüzüne ıktı (Singh, 1992, s. 92). Mirwaiz Molvi Mohammad Farooq'un başkanlık ettiği Kutsal Emanetler Komitesi, Kutsal Emanetler'in tekrar yerine koyulması amacı doğrultusunda Müslüman din adamları ve bölünme yanlısı partiler tarafından birlikte kuruldu (Giyasu-ud-din, 1992, s. 35). Kendisini yöneten belli bir liderlik ya da örgüt olmadan ajitasyon kendiliğinden başladı. Habercilerin ajitasyona Eylem Komitesi'nin öncülük ettiğini yazmasını isteyen aslında Mr. J. N. Sadhu'ydu (sonrasında Daily Indian Express'de muhabir olarak çalışacaktı). Bu haberler Yeni Delhi'deki gazetelerde ortaya çıkınca Kaşmir'deki halk 'Eylem Komitesi' ismini almış oldu (Bhatt, 1981, s. 87). Böylelikle *Kutsal* Emanetler Komitesi Eylem Komitesi'ne dönüştü.

Eylem Komitesi (EK) Srinagar dışındaki Vadi'nin tüm bölgelerinde şubeler açtı ve 'muhalefet partilerinin koalisyonu' haline geldi. Plebisit Cephesi'nden ve Mirwaiz Molvi Farooq'un takipçileri olan insanları da içeriyordu. Dahası Ghualm

Mohi-ud-din Karra'nın önderlik ettiği Siyasi Konferans da Komite'ye desteğini sundu (Giyasu-ud-din, 1992, s. 36). Huzursuzluktan yararlanan Eylem Komitesi (EK) kitlelerin duygularını Hindistan karşıtlığına dönüştürdü. Bu yoldan kendi kaderini tayin hakkı hususunda faaliyet içerisinde olmayan kitlesel duygular daha da alevlendi. Mirwaiz Farooq liderliği altındaki Eylem Komitesi toplumsal bir zemin kazandı ve Vadi'nin sokaklarında kitlelerin uyumlu hareket etmesini sağlayabildi. Vadi'deki Hindistan hükümetinin de bildiği üzere gittikçe artan huzursuzluk Kaşmir siyasetini gözden geçirmeleri konusunda kendilerini ikna etti (Lamb, 1994, s. 207). Şeyh Abdullah serbest bırakıldı ve Mirza Afzal Beig ve Moulana Syed Masoodi ile Pakistan'ı ziyaret etmesine izin verildi. Hindistan, Pakistan ve Kaşmir arasındaki bir konfederasyon yönünde Mr. Nehru'nun bir önerisiyle Pakistan'a gittiler ama bunu Hindistan Cumhurbaşkanı olan Mohammad Ayub Khan açıkça reddetti (Khan, 1967, s. 128). Ancak, Ocak 1964'de Pakistan'dan dönmesinden kısa bir süre sonra Şeyh Mohammad Abdullah ve arkadaşları siyasi bir sahnenin, partiyi (Plebisit Cephesi) yeniden canlandırmanın önemini fark ettiler ve Kutsal Emanetler Hareketi sırasında siyasi sahneyi ele geçirmiş olan Eylem Komitesi'nden inisiyatifi geri aldılar (Patriot, 1964). Bu insanlar kendi kaderini tayin hakkı ve Kaşmir'de plebisit için örgütlenmiş olan Eylem Komitesi'ni bağımsız bir siyasi platform olarak dahi tanımayı reddettiler. Bu kimseler Mirwaiz'in etkinliğini azaltmayı zorunlu görüyorlardı ve kendisine "eylemlerini dini işlerle sınırlandırması" söylendi, zira Mirwaiz sadece kitleler arasında popülerlik kazanmakla kalmıyordu, ancak aynı zamanda kendi kaderini tayin hakkını Pakistan'a katılım olarak da yorumluyordu (The Times of India, 1964). Bu, Şeyh Mohammad Abdullah ve yandaşlarının hoşuna gitmiyordu ve sonuç olarak Eylem Komitesi'nde bir ayrılık doğdu. Moulvi Farooq'un kendisi de Kaşmir halkının

kendi kaderini tayin hakkına vurgu yapan ‘Awami Eylem Komitesi’ (AEK) adlı ayrı bir siyasi partiyi Haziran 1964’de kurduğunu açıkladı. Kutsal Emanetler Hareketi Komitesi liderleri bundan şaşkına dönmüşlerdi ve Molvi Farooq’a kendi ayrı örgütünü kurarak Müslümanlar arasında ayrılık yarattığı suçlamasını yönlendirdiler (Bhatt,1981, s. 103).

Jamaat-i-Islami

Hindistan alt kıtasının bölünmesinden sonra, Jamaat-i-İslami’nin Kaşmir seksiyonu (Syed Abu Ala Maudodi tarafından 1947’de kurulan ve alt kıtada Müslümanlar üzerinde etkili olan bu hareket de bölünmeden payını aldı. Söz konusu hareket Jammu ve Kaşmir’de benzer düşüncelere sahip Peer Saad-ud-din, Qari Saif-ud-din, Dr. Ghulam Rasool ve Syed Muhammad Shafi ile birlikte Moulvi Ghulam Ahmad Ahrar tarafından Shopian’da 1942’de kuruldu) ortaya çıkmıştı. Bölünmeden sonra, tıpkı Jamaat-i-İslami Pakistan ve Jamaat-i-İslami Hindistan gibi ayrı liderleri ve tüzükleri ile bir Jamaat-i-İslami Jammu ve Kaşmir ortaya çıktı (Malhotra, 1991, ss. 176-177) ve bu örgüt Hindistan birimleriyle olduğu gibi Pakistan birimleriyle de bağlarını kopardı. Bu durum Jammu ve Kaşmir eyaleti üzerine dönen tartışmaların dayattığı bir kararın eseri idi.

Diğer siyasi partiler gibi Jamaat de iyi düşünülmüş bir toplumsal-ekonomik ve siyasi program sunuyordu. Örgütün seçim manifestoları üzerine yapılan bir çalışma Jamaat’ın eyaletteki siyasi belirziliği sonlandıracak, kendi kimliğini koruyacak, tehlikeli ve anayasaya aykırı olan ve eyaletin çoğunluk karakterini azınlığa indirgemek üzere düzenlenen Meclis içerisindeki ve dışındaki bütün

komploları açığa çıkaracak, eyalette eyalete tabi olmayan kimselerin de yerleşmesine izin vereceği için böylesi bütün önlemlere karşı çıkacak, Hindistan ve Pakistan arasında iyi ilişkiler kurmak adına yapıcı önerilerini sunacak ve bu anlamda barış içerisinde bir gelecek inşa etmek için bütün tartışmalarını dostane bir şekilde çözmek üzere iki ülkeyi de ikna edecek, Jammu ve Kaşmir'i bir refah devleti haline getirme çalışmalarına devam etmek ve buradaki halkın karakterine ve inancına zarar verecek bütün önlemlere karşı çıkacak surette iktidara gelinceye kadar Meclis'te güçlü ve korkusuz bir muhalefet rolüne bağlı kaldığını açığa çıkartır. Jamaat örnek olarak şarap üretimi ve satışı, radyo, televizyon ve sinemada etik dışı programlar, haşhaş ekimi, yoz bir eğitim müfredatı, açık saçık edebiyat ve birlikte eğitim ve birlikte çalışma gibi bütün şeytanlıklara karşı eyalet halkını kendi etrafında örgütlenme vaadinde bulunuyordu (Khan, 1988, s. 469). Bu anlamda, Jamaat-i-İslami Jammu ve Kaşmir eyaletinde yeni bir toplumsal, iktisadi ve siyasi yapı kurmak arzusundaydı.

Jammu ve Kaşmir'deki siyasi hayatın en önemli ve ihtilaflı konusu eyaletin Hindistan Birliği'ne katılımıydı. Eyaletteki toplumsal-dini siyasi bir örgüte dayanan en büyük kadrolara sahip Jamaat-i-İslami eyaletin gelecekteki statüsünün Hindistan Hükümeti'nin eyalet halkıyla yapacağı mutabakata ve Birleşmiş Milletler'in ilgili kararlarına göre çözüleceğini düşünüyordu (Kashmiri, 1982, ss. 281-285). Parti eyaletin Hindistan'a katılımının geçici ve koşullara bağlı olduğunu ve nihai kararın uluslararası olarak izlenen bir Plebisit aracılığıyla Jammu ve Kaşmir halkı tarafından verilmesi gerektiğini savunuyordu. Buna bağlı olarak, Kaşmir halkına Hindistan'la mı yoluna devam edeceği veya Pakistan'a mı katılacağına karar vereceği bir kendi kaderini tayin hakkı fırsatını tanımak gerektiğini belirtiyordu ve böylelikle halk nihai olarak meseleyi çözecekti (Saifu-ud-Din, 1992, ss. 59-62). Bununla birlikte parti,

Jammu Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF) gibi bir diğer örgütün savunduğu şekliyle ‘Tam Bağımsızlık’ seçeneği hususunda sessizdi.

1975 yılında Jamaat-i-İslami Jammu ve Kaşmir (JIJK) Indira-Abdullah uzlaşmasını kesin bir dille suçladı ve bunun BM kararlarının tümüyle ihlali olduğunu savundu. Uluslararası hukuka göre Hindistan’ın tek bir kişiyle bir antlaşma imzalayarak Jammu ve Kaşmir’in ihtilafli statüsünü çözemeyeceğini iddia etti. Daha ziyade, tek çözümün eyalet halkının dileklerini dikkate almak olduğunu savundu. Toplumsal, eğitimle ilgili ve dini alanlarda faaliyet gösteren bir İslamcı örgüt olan Jamaat, 1975 Uzlaşması’ndan önce Kaşmir siyasetinde aktif bir rol oynamaya başlamıştı. Dahası Jamaat Hindistan Birliği’nden demokratik yollarla ayrılmaya çalışıyordu ve dolayısıyla seçimlere katıldı. 1971 yılında yapılan Meclis seçimlerinde Jamaat adayları yarıştığı 22 sandalyenin 5’ini kazandı (Mir, 1992, s. 133).

1975’deki olağanüstü durum esnasında, Jamaat-i-İslami yasaklandı. Ofisleri mühürlendi, liderleri hapse atıldı ve çok sayıdaki okulu (yaklaşık 550 öğretmenin ve 25.000 öğrencinin bulunduğu) toplumda nefret yaymak ve ulus karşıtı eylemlerde bulunmak gerekçeleriyle zorla kapatıldı ki bu suçlamaları Jamaat şiddetle reddetti ve karşı çıktı. Jamaat-i-İslami üzerindeki yasak 1977’de Janta Partisi (Siyasi Parti) Merkez’de iktidara gelince kaldırıldı. Akabinde Jamaat-i-İslami bir kez daha bütün eyalette büyük mitingler tertipleyerek ve çok sayıda insanı etkisi altına olarak çabalarını arttırdı.

Jamaat, Kaşmir meselesini vurgulamak için Devlet Meclisi ve Parlamentosu seçimlerine katılmaya devam etti. Meclis içerisinde ve dışarısındaki üyeleri Hindistan’ın uluslararası camiaya ve Jammu ve Kaşmir halkında ihtilafli bölgeler için plebisit düzenleyeceği yönündeki verdiği sözleri tutmadığını belirterek Jammu

ve Kaşmir'in tartışmalı statüsünün devamlı altını çizdi (Geelani, 1998, s. 336). Parti militanları tarafından Temmuz 1984'de Baramulla'nın ana kavşağında düzenlenen bir mitingde partinin iki lideri Syed Ali Geelani ve Ghulam Mohammad Sagi eyaletin Hindistan Birliği'ne katılımına karşı çıktılar ve katılımı tartışmalı ilan ettiler. Jammu ve Kaşmir'in kaderinin Birleşmiş Milletler tarafından dönem dönem çıkarılan kararlar ışığında çözülmesini talep ettiler. İslamcı örgütün basın açıklamaları kadar liderlerinin kamuyou açıklamaları da örgütün "Kaşmir ihtilafının barışçıl bir çözümü"nü savunduğunu vurguluyordu. Dahası, örgüt liderlerinin belirttiği üzere örgüt hem Pakistan, hem de Hindistan'ı özgür, zengin ve barışçıl komşu uluslar olarak benimsiyordu (Behera, 2007, s. 46).

Al-Fatah

Kaşmir'deki ilk gerilla örgütü olan Al-Fatah (AF) 1965'de eylemlerine başladı. 1969 ile birlikte, eyaletteki Hindistan otoritesini yıkmaya çalışan iyi planlanmış iktisadi ve militan bir strateji ile birlikte bütün eyalete yayılmış gizli bir örgüt haline gelmişti. Gerilla eylemlerine "Kaşmir'in özgürlüğü" için başlamıştı ve bu amaç doğrultusunda Barsu (Srinagar'ın on dört mil güney doğusunda bir köy) gibi gizli bölgelerde gençliğe eğitim veriyordu (Bhat, 1981, s. 153).

Al-Fatah'ın asıl örgütleyicisi ve lideri Ghulam Rasoo Zerger'di. Diğer önde gelen üyeleri Nazir Ahmad Wani, Fazl-ul-Haq Qureshi, Dr. Farooq Ahmad Bhatt, Farooq Rehmani, Dr. Abdul Alla, Abdul Hai Baderwahi, Hamidullah Bhat, Nissar Mir, Shaban Wakil ve G.A.Naikoo'ydu. Mohammad Altaf Khan da (nam-ı diğer Azam Inquilabi) sonraki bir aşamada örgüte katıldı. Grup bir takım gençlerden

destek alıyordu. Bunların arasında en ünlüsü daha öncesinde kendi başına Öğrencilerin Devrimci Konseyi adlı bir örgütü kuran Mian Sarwar'dı. Al-Fatah'ın ortaya çıkışından önce Kaşmirli Yeni Delhi yönetimine karşı gizli faaliyetler veya gerilla savaşı ile karşı karşıya kalmamıştı. Al-Fatah söz konusu dönemde Kaşmir'in siyasal liderliğinden gençliğin duyduğu hayal kırıklığının bir ifadesiydi. Esin kaynağı Macaristan ve Küba'daki devrimci hareketlerdi. Küba devriminin kamuya mal olmuş o çok meşhur maceracısı olan Che-Guevara (Kendisi Arjantin'de, Rosari'da doğmuştu. Mesleği doktorluktu ancak Küba devrimine katılmaya karar vermişti. 1965'de Bolivya'da gerilla lideri oldu) Al-Fatah'ın, özellikle lideri Zerger'in üzerinde büyük bir etki yapmış gibi durmaktadır.

Al-Fatah üç aşamalı bir strateji formüle etmişti: ilk başta örgüte adam katma ve eğitme; ikinci aşamada düzeni ve kanunu zayıflatmak için şiddetli bir kriz çıkartma ve son olarak askeri yerleşimler, birliklerin hareketi ve cephaneler, stratejik askeri yollar ve gizli askeri belgeler hakkında bilgi toplamak için casusluk (Malhotra, 1991, ss. 159-160). Al-Fatah'ın önemli üyeleri dikkatli bir şekilde eğitildi ve Pakistan'dan düzenli talimatlar, fonlar, silahlar ve patlayıcılarla donatıldı. Herhangi bir eyleme girişmeden önce, ilk başta tutuklanma korkusu olmadan buluşabilecekleri ve eylemden sonra gizlenebilecekleri güvenli bir sığınak kuracaklardı. Üyelere kod isimler verildi ve bir çoğu diğerlerinin gerçek kimliklerinden haberdar değillerdi (Sharma, 1971, s. 229).

1970'lerde, Kaşmir Öğrenci Federasyonu, Gençlik Birliği ve bazı diğer öğrenci örgütlerinin Al-Fatah ile bağlantısı vardı (Bhat, 1981, s. 153). Bu anlamda plebisit hareketine kendi kaderini tayin hakkı için savaşmak üzere Al-Fatah, Jammu ve Kaşmir Öğrencileri ve Gençlik Birliği'nde örgütlenen Kaşmir gençliği liderlik

ediyordu. Bu örgütlerine manifestoları Kaşmir üzerine olan BM kararlarını, Lord Mountbatten'in verdiği güvenceyi ve Jawaharlal Nehru'nun Kaşmir'de plebisit düzenleme sözlerini içeriyordu (Mattu, 2002, s. 76). Al-Fatah söylentilere bakılırsa Kaşmir'de üç önemli militan eylemden sorumluydu, bunlar Şubat'ta Nawakadal Köprüsü'nde Sınır Güvenliği Güçleri'nin Charan Dass'ına saldırılması ve öldürülmesi, Pulwama'daki Tehsil Eğitim Ofisi'nde Nisan 1970 yılında gerçekleşen hırsızlık ve buradan 72.000 Hindistan Rupee'sinin çalınması ve Ocak 1971'de Hazratbal bankasından çalınan paraydı ki söylentilere bakılırsa bunun miktarı 97.000 Hindistan Rupee'siydi (Malhotra, 1991, s. 160). Al-Fatah düzenlediği eylemlerle Kaşmir'deki Yeni Delhi yönetimine karşı herhangi bir büyük çaplı isyan için popüler destek almaya çalışıyordu. Bununla birlikte, örgüt çökertildi ve üyeleri ele geçirildi. Pulwama, Barsu'da bulunan güvenli bir yere kurulmuş olan örgüt karargahı da ayrıca polis baskınına uğradı. Sonrasında polis örgütle bağı olduğu söylene bir çok kişiyi tutukladı. Bunların arasında iki hakim, üç doktor ve altı profesör vardı (Bhat, 1981, s. 153).

Halkın Birliği

'Beg-Parthasarthi Diyaloğu'na (Jammu ve Kaşmir'i temsilen Mirza Afzal Beig ve Hindistan Hükümeti'ni temsilen G. Parthasarthi arasındaki diyalog Kaşmir'deki bir çok ayrılıkçı parti tarafından protesto edildi. Bu durum aynı zamanda Indira-Abdullah Uzlaşması olarak bilinen 1975 tarihli Kaşmir Uzlaşması ile sonuçlandı. Bu uzlaşmaya göre Bakshi Ghulam Mohammad liderliği altındaki Jammu ve Kaşmir Meclisi tarafından onaylanan Katılım Belgesi bundan böyle

tartışma konusu olmayacaktı. Uzlaşmanın 1975’de imzalanmasından bir yıl önce kamuya açıklandığına inanılmaktadır, dolayısıyla Hindistan’ın tek bir kişiyle bir antlaşma imzlayarak meseleyi kapatmaya hakkı olmadığı iddiasıyla çeşitli ayrılıkçı partiler uzlaşmaya karşı çıkmıştır) karşı büyük protestolar düzenlenmişti. Bunlar esnasında polis Shabir Shah (sonradan Genç Erkekler Birliği Genel Sekreteri olacaktı) ve S. Hamid’in de (sonradan Genç Erkekler Birliği Başkanı olacaktı) aralarında olduğu çok sayıda siyasi eylemciyi 3 Ekim 1974’de tutukladı ve 25 Ekim 1974’e kadar Srinagar Merkez Cezaevi’nde tuttu (Faizul Haq Querishi, Hürriyet Partisi (M) yöneticisi, ile kişisel görüşme, Hürriyet Partisi binası, Rajbagh 22 Temmuz 2015). Cezaevinde Shabir Shah Nazir Ahmad Wani (AL-Fatah) ve Fazl-ul-Haq Qureshi (Al-Fatah), Abdul Majid Pathan (Gençlik Birliği), Altaf Khan Alias Azam Inqilabi (İslami Öğrenciler Birliği), G.Q.Hagroo ve diğerleri ile tanıştı, bütün bu isimler tek bir platform altında birleşmeye karar verdiler. Bütün bu gruplar Kaşmir’in Hindistan’a katılımına karşıydılar. Bunun sonucu olarak Genç Erkekler Birliği (Plebisit Cephesi’nin Öğrenci Kolu), Öğrenci Gençlik Birliği (Molvi Farooq yanlısı bir grup) ve İslami Öğrenci Örgütü gibi Pakistan taraftarı gençlik grupları ile işbirliği halinde Jammu ve Kaşmir Halkın Birliği grubunu kurdular (Sreedhar, 2000, s. 191). 3 Ekim 1974’de, Fazl-ul-Haq Qureshi başkan (Halkın Birliği’nin ilk başkanı) ve Abdul Majeed Bhat Genel Sekreter olarak seçildiler (Devdas, 2007, s. 276). Jammu ve Kaşmir Halkın Birliği Uzlaşma’yı masum Kaşmirlileri küçük bencil çıkarlar için satan kötü niyetli bir tasarı olarak damgaladı. Üyeleri kendi kaderini tayin hakkı için mücadeleye devam kararı aldı. Bağımsızlık yanlısı ve Pakistan yanlısı liderlerden oluşan Halkın Birliği imzalanmadan önce kamuyou tarafından da bilinen ‘1975 Uzlaşması’ndan sadece bir yıl önce kurulmuştu. 1975 Uzlaşması’nın özgürlük

yanlısı bir çok lideri Halkın Birliği (HB) çatısı altında topladığı düşünülmektedir. Mevzu üzerine konuşan bir HB üyesi ve eski özgürlük eylemcisi olan Merhum Fazl-ul-Haq (Hürriyet Partisi Mirwaiz hizbinin yöneticisi) araştırmacıya “Kaşmir halkının Şeyh Mohammad Abdullah tarafından ihanete uğratılmasından sonra HB Kaşmir’in Hindistan’a katılımına karşı mücadele etme kararı aldı” demiştir.

Gerçekten de, Halkın Birliği Kaşmir gençliğini ‘Kaşmir Uzlaşması’ veya ‘Indira-Abdullah Uzlaşması’na karşı harekete geçirmek konusunda hayati bir rol oynamıştı. Halkın Birliği’nin çabaları Uzlaşma’ya karşı Kaşmir’in bir çok bölgesinde protestolar ve gösterilerle sonuçlandı (Faizul Haq Querishi, Hürriyet Partisi (M) yöneticisi, ile kişisel görüşme, Hürriyet Partisi binası, Rajbagh 22 Temmuz 2015). 1979-1988 arasında Jammu ve Kaşmir Halkın Birliği liderliği Shabir Shah, Farooq Rehmani, Mukhtar Ahmad Waza ve İmtiyaz Amhad gibi daha genç insanların eline geçti. Birlik, Pakistan’ın mevzuda üçüncü parti olarak dahil olmadığı sürece Hindistan Hükümeti ile herhangi bir müzakereye muhalefet ediyordu. 1979’da ‘Kaşmir’i üç yıl içerisinde özgürleştirme’ planını yürütmek amacıyla bir savaş birimi kurdu. İlk yılda gençlik istihdam edilecek, ikinci yılda gerilla savaşı için silahlı eğitim verilecek ve üçüncü yılda ise örgüt bağımsızlık savaşı verecekti.

Bununla birlikte, daha düşük rütbeli bir birlik lideri, Shabir Shah, 1976’da Anantnag’da (Kaşmir’in güneyi) tutuklandı. Shabir Shah 1978’de salındı. Kendisi Halkın Birliği’nin diğer liderleri ile birlikte örgütü canlandırdı, gençliği tekrar motive etti ve örgütün etkisini eyaletin Pulwama, Tra, Sopore, Doda, Bandipora, Srinagar ve Budgam bölgelerine yaydı (Sreedhar, 2000, s. 192).

1981 yılında Jamaat-i-İslami’nin öğrenci kolu olarak *İslami Jamiat-e-Talba* (IJT) kuruldu. *Talba*’nın (Öğrenci) asıl amacı Jammu ve Kaşmir eyaletini Hindistan

işgali veya hakimiyetinden kurtarmaktı. Bu siyasi amacı gerçekleştirmek uğruna, Tulba İslam'ın Kaşmir meselesine bir yanıt olduğuna inanıyordu. Bir diğer deyişle, sadece bağımsız bir yapı olarak devletin İslamlaşması için yapılacak olan bir İslami devrim Hindistan ve Pakistan arasında uzun süredir var olan ihtilafı çözebilirdi. Dolayısıyla, *Talba*'nın siyasi amacı olarak Kaşmir'de İslami bir düzenin kurulması İslami bir ideolojinin rehberliğinde gerçekleşebilirdi. Bu anlamda, Jamaat gibi *Talba*'nın da siyasetin temeli olarak dini benimsediğini söylemek yanlış olmayacaktır (Khan, 1988, s. 471).

1981'de *İslami Jamiat-e-Talba* Srinagar'da Uluslararası İslam Konferansı düzenlemeyi planlıyordu. Halkın Birliği, IJT'nin bu etkinliği Srinagar'da düzenlemesine destek vereceğini açıkladı. Bununla birlikte hükümet etkinliği yasakladı ve IJT'nin liderlerini ve bir çok militanını tutukladı (Skind, 2002, ss. 736-738).

1982 Mart ayının ilk günlerinde Halkın Birliği Anantang'ın güney Kaşmir bölgesinde alkol karşıtı bir kampanya başlattı. Kampanya bu ticaretle işgal eden kimseleri dükkanlarını kapatmaya zorladı ve kitle desteği kazandı. Hükümet harekete geçti ve Shabir Shah ve Birlik'le bağı olan diğer siyasi eylemcileri tutukladı. Ekim 1983'de, Srinagar'da Batı Hintliler ve Hindistan arasında bir uluslararası kriket karşılaşması organize edilince, Halkın Birliği ve İslami Jamiat-i-Talba bu etkinliğin önüne geçmek ve 13 Ekim 1983'de hem saha içinde, hem de saha dışında kargaşa yaratmak kararı aldı. 'Jammu ve Kaşmir eyaletinin Hindistan'ın bir parçası olmadığını ve dolayısıyla bu ihtilafli bölgede herhangi bir uluslararası etkinliğin düzenlenemeyeceğini' savunuyorlardı. Zaman zaman Halkın Birliği J&K eyaletinin tartışmalı niteliğini gündemde tutmak için bir çok adım atmıştı. Dahası, diğer

ayrılıkçı gruplarla birlikte halka 1989 Parlamento seçimlerine boykot çağrısı yaptı. Resmi bir rapora göre seçimlere katılım sadece %4'de kalmıştı (Bose, 2003, s. 96).

Müslüman Birleşik Cephesi (MBC) ve 1987 Seçimleri

1975 Uzlaşması'ndan sonra, Kaşmir'deki siyasi sahne tamamen değişti. 1980'lerde Hindistan karşıtı duygular gittikçe güçlendi ve Jammât-i-İslami ve Halkın Birliği gibi dikkate alınması gerekli örgütler egemen güçler olarak peyda oldular. Bir diğer taraftan, Mrs. Indira Gandhi 1984'de suikasta uğradı ve aynı zamanda koruması olan Rajiv Gandhi annesinin katlinden sonra Başbakan oldu. Rajiv sadece Kaşmir'de değil aynı zamanda Pencap ve Assam'da da bölgesel güçlere yönelik bir uzlaşma politikası izledi. Rajiv Gandhi bir Kongre-NC ittifakı önerdi. Daha erken bir tarihte Mrs. Gandhi'nin ittifak önerisini reddeden Farooq Abdullah bu sefer teklifi kabul etti ve Ulusal Konferans-Kongre koalisyon hükümetine İlk Başkan olarak tayin edildi. Meclis seçimi ertesi yıl yapılacaktı. Bununla birlikte Tavleen Singh, Farooq'un Kaşmirli için bir gecede kahramandan haine dönüştüğünü yazar, "İnsanlar, Delhi, özellikle Gandhi ailesi tarafından böylesi bir muameleye uğrayan bir kimsenin nasıl olup da şimdi uzlaşma ve ittifak için onlara sürünerek gittiğini anlayamıyorlardı" (Singh, 1995, s. 98). M. J. Akbar Farooq'un babasının elli yıllık gurur dolu mirasına ihanet ile suçlandığını söylüyordu, bu (ittifak) Ulusal Konferans'ın olduğu yerde bir boşluk yarattı ve aşırı bu boşluğa akın etti (Akbar, 1991, s. 213).

Bu siyasi boşluğa girenler arasında eyaletteki Müslüman toplumunun siyasi ve dini haklarını açıkça korumak için Eylül 1986'da '*Muharrem*'in ilk gününde

(İslami takvimin ilk ayı) Srinagar’da resmi olarak kurulmuş olan Müslümanların Birleşik Cephesi (MBC) bayrağı altında örgütlenmiş olanlar da vardı (Swami, 2007, s. 76). Cephe, özgürlük yanlısı örgütlerin bir ittifakıydı ve içerisinde Jamaat-i-İslami hakim bir konumdaydı. MBC’nin esas amacı seçimlerde NC-Kongre ittifakına karşı mücadele etmektir (Bose, 2003, s. 45). Hem NC, hem de MBC için seçimler kendi siyasi konumları için bir nevi referandum özelliği taşıyordu (Swami, 2007, s. 59).

Müslümanların Birleşik Cephesi (MBC) ‘gerçekte hiç bir birleştirici ideolojiye sahip olmayan, ‘öfkelerini Abdullah’ın aileye dayalı yönetimi, hükümetin yozlaşması ve ekonomik gelişmemişlikten çıkartan eğitimli gençlik, okuma yazması olmayan işçi sınıfından insanlar ve çiftçilerden oluşan’ farklı grupların kendiliğinden oluşmuş bir ‘geçici birliği’ydi (Bose, 2003, s. 48). MBC bayrağı altında toplanan önde giden esas gruplar Jamaat-i-İslami, Qazi Nisar’ın öncülük ettiği Ummat-i-İslami ve Molvi Abass Ansari’nin Anjuman-i-İtehad-ul-Muslimeen’iydi. MBC’nin diğer bileşenleri İslamcı Öğrenciler Çevresi, Müslüman Eğitim Vakfı, Müslüman Refah Grubu, İslami Jamiat-i-Tulba, Idara-i-Tahqiqat’dı. Kadrolarının çoğunluğunu Kaşmir gençliği oluşturuyordu, bunların bir çoğu zengin köylülerden veya bağ-bostan sahibi sınıflardan veya zengin iş çevrelerinden geliyorlardı (Behera, 2007, s. 47). 1987 meclis seçimleri yaklaştıkça içlerinde Abdul Gani Lone’nin Halkın Konferansı ve Gulam Mohammad Shah’ın Awami Ulusal Konferansı’nın da olduğu bir çok grup da MBC’ye katıldı. Burada Mirwaiz Molvi Farooq’un Awami Eylem Komitesi’nin MBC’nin bir parçası olmadığını söylemek önemlidir zira kendisi önceki seçimlerde Dr. Farooq Abdullah (halk arasında Çifte Farooq Uzlaşması olarak da bilinir) ile işbirliği yapmıştı. Uzlaşma’nın bu seçimler sırasında bile sürdüğüne dair yaygın bir inanış vardır.

MBC'nin Vadi'de popülaritesi gittikçe arttı ve kendisinin seçim sembolü olan Hokka ve Kalem her ailenin mottosu oldu. Bir MBC militanı ve şimdi JKLF lideri olan Yasin Malik *'MBC ideolojisi her bir evde, her bir kuytuda ve eyaletin her bir köşesinde tartışılıyordu. Sokaklar Cephe'nin yeşil bayraklarıyla kaplanmıştı'* demektedir (Yasin Malik'le, JKLF Genel Başkanı, kişisel görüşme, Srinagar, 29 Temmuz 2015). MBC'nin popülaritesi hakkında Khem Lata Wakhloo, Kaşmir Pandit toplumunun (Kaşmir'deki Hintliler) önde gelen bir NC üyesi, şunları söylemektedir *'1987'de insanların dudaklarından sadece tek bir ses dökülüyordu, bu da seçtiğimiz bir partiyi, halkın arzularını karşılayacak ve şikayetlerine kulak verecek bir partiyi, bu demokraside iktidara getireceğizdi'* (Wakhlu, 1992, s. 321).

23 Mart 1987'de düzenlenen seçimlere katılım yaklaşık %75'di, bu, eyalet düzeyinde bir rekordur, Vadi'de ise katılım yaklaşık %80'di (Schofield, 2004, s. 137). Bununla birlikte, seçimlere kitleler hileli gözüyle baktılar. Seçimlerin manipüle edildiği bölgelerde muhalefet adaylarının tuttuğu, seçimi takip etmekle görevli insanlar tutuklanmış ve polis ve aynı zamanda Ulusal Konferans adayları tarafından dövülmüşlerdi (Puri, 1981, s. 53). Bu seçimlerde Ulusal Konferans 38, koalisyon ortağı Kongre 28, Bhartiya Janata Partisi (Hindistan Halk Partisi) 2 ve Bağımsızlar 4 sandalye kazanırken MBC sadece sandalye kazanabilmiş ve buna karşın kullanılan oyların %30'unu almıştı. Aslında bürokrasi ve istihbarat kurumlarında Ulusal Konferans-Kongre'nin seçimlere hile karıştırdığı yönünde ortak bir konsensus mevcuttu. Popüler bir dergide yayınlanan bir gözlemci raporu oy verme işlemi esnasında ve akabinde oyların sayılması sırasında işin içine çeşitli hilelerin karıştırıldığını yazmıştı. Bunlar "bütün Vadi'de hileleri ve fiziksel şiddeti", "bütün oy kutularının NC lehine damgalanmasını", "NC çetelerinin bir çok vatandaşı

gecekondulardan kaçırmaması’, ‘basitçe oy kullandırmamayı’, ve hükümetin atadığı denetçilerin ‘muhalefet adaylarının öne geçtiğini görür görmez oy sayımını durdurmasını’ içeriyordu. Bu esnada, idare göz göre göre NC-Kongre ittifakı için çalışıyordu ve ‘polis hiç bir şikayeti dinlemiyordu.’ Seçimler üzerine olan rapor ayrıca seçimlerin açık bir biçimde hileli olduğunu söylüyordu. Tavleen Singh “hilenin açık” olduğunu belirtiyordu, örneğin Abdul Gani Lone’nin geleneksel kalesi olan Handwara bölgesinde 26 Mart tarihinde sayım başlar başlamaz, Lone’nin sayım görevlileri polis tarafından sayımın yapıldığı yerin dışına atıldılar (Singh, 1995, s. 102). Seçimlere hile karışması üzerine yorum yapan I. K. Gujral (sonrasında Hindistan Başbakanı oldu) şunları söylemişti, “Kongre bakanlarının bir tanesinden ‘ayrılıkçıların ulusal çıkarlara zarar vermemeleri için dışarıda tutuldukları zaman hile yapmakta ne gibi bir sakınca var ki’ dediğini duymak şaşırtıcı olmuştur” (The Times of India, 1986).

1987 seçimlerindeki geniş çaplı hileler Kaşmir’in Hindistan Birliği ile olan ilişkilerinde kırılma noktası olarak görülmektedir. MBC’nin liderlerin birisi olan Dr. Qazi Nisar’a göre, “Hindistan anayasasına inanıyorum. Bizim gibi insanlar İslam’ı kullanarak oy almaya ne kadar süre daha edebilir ki? Bizim daha somut bir şeyler yapabildiğimizi göstermemiz lazım, ancak bu gibi şeyler insanların basitçe anayasaya olan inançlarını kaybetmelerine yol açıyor.” Benzer şekilde, MBC’nin kurulmasından sonra ayrılıkçı kampa dönen bir Hindistan yanlısı olan Halkın Konferansı’nın genel başkanı olan Abdul Gani Lone de umutsuzluk içinde şunları söylüyordu, ‘Eğer insanların oy kullanmasına izin verilmezse, insanlar sıkıntılarını millet karşıtı duygulara dönüştürmekten başka ne yapabilirler’ (India Today, 1987, ss. 76-78). Kaşmirliilerin ortak tepkisini Srinagar’da şok içerisindeki bir avukat ve

MBC için oy kullanmış bir kimse dile getiriyordu, ‘Ben düzenli olarak dua bile etmem ...Ancak oyumu elimden alırsanız, Hindistan demokrasisine bütün inancımı kaybederim’ (Bose, 2003, s. 94).

Jammu ve Kaşmir’de seçimlere ilk defa hile karıştırılmıyordu. 1987 seçimlerinin Kaşmirliilerin zihninde neden böylesine bir etkisi olduğunun sebebi bu seçimlerde yeni kurulmuş olan Müslümanların Birleşik Cephesi’nin (MBC) halktan alacağı oylarla iktidarı ele geçirdiği yönündeki ciddi sözüydü. Kaşmirliiler adil ve serbest seçim haklarının ellerinden alınmasını kendilerine yapılmış en büyük aşağılama olarak gördüler (Tikku, 1991). MBC seçimleri kaybetmesine rağmen davası için geniş bir sempati toplamıştı. Halk sonrasında Başbakan olacak olan Rajiv Gandhi’nin ve Farooq Abdullah’ın böylesine kapsamlı hilelere başvurarak verdikleri söze ihanet ettikleri düşünüyordu. Dolayısıyla seçim hilelerine karşı duydukları öfke insanları kötü yönetimi, sistemdeki yozlaşmayı ve nihayetinde seçim hilelerini Yeni Delhi’nin küstah iktidarın eyaletin işlerine karışmasının doğrudan bir sonucu olarak ifşa etmesine yol açtı. Seçimlerdeki kapsamlı hilelerden hayal kırıklığına uğramış olan halk, Hindistan’a katılımın Kaşmir toplumu üzerindeki etkisini sorgulamaya başladı (Wakhlu, 1992, s. 323).

Seçimleri kazandıktan hemen sonra koalisyon hükümeti siyasi muhaliflerini, özellikle MBC ile bağlantısı olanları bastırmak üzere farklı zor yöntemleri kullandı. ‘Yenilgiye’ uğratılmış olan neredeyse bütün MBC adayları sonuçlar açıklandıktan kısa bir süre önde gelen destekçileri ile birlikte tutuklandılar. Bazıları hemen sayımların yapıldığı mekanda tutuklandılar ve halkın gözleri önünde polis ve Ulusal Konferans adayları tarafından birlikte dövüldüler (Devdas, 2007, s. 154). Hatta bazıları işkenceden geçirildiler. Dolayısıyla seçimlerin manipüle edilmesi

Kaşmirlileri hayal kırıklığına uğratmıştı, diye yazar Mir Abdul Aziz, ‘siyasi gidişatı demokratik ve barışçı yollarla değiştirmeye uğraşıyorduk ancak bunda başarılı olamadık, dolayısıyla silah kuşanmalıyız dediler’ (Schofield, 2004, s. 138). Bu, militanlığın nedenlerin birisiydi. Kaşmir halkı olan bitenden iğrenmişti, hayal kırıklığına uğramışlardı ve gözleri açılmıştı.

Militanlığın Patlaması

1987 seçimleri sonrasında siyasi görünümü kökten değişti. *Bandh* (Grevler), yürüyüşler, protestolar, boykotlar ve iş tatilleri ve Hindistan karşıtı sloganlar revaçtaydı. Bu anlamda silahlı bir kalkışma için sahne hazırды. Demokratik sistemin hayal kırıklığına uğrattığı bir gençlik kuşağı silahlara yöneldi. Genç kuşağı şöyle diyordu, “sandıkların akamete uğrayacağı yere kurşunlar sağlanacak, kölelerin Hindistan demokratik düzeninde oy kullanma hakları yoktur ve bize de silaha sarılmaktan başka bir seçenek bırakılmadı.” Kaşmir tarihinde en söz edilen olay 1990’ların başlarında silahlı isyanın patlak vermesidir. Silahlı direnişin ortaya çıkışında Afganistan ve Pencap’taki olaylar katalizör olmuştu ve buradaki olaylardan ilham alınmıştı. Sovyetler Birliğine karşı Afgan Mücahitlerin başarısı Kaşmirlileri, gerilla savaşı için cesaretlendirmişti. Literatürde ve hatta Kaşmirli siyasetçiler ve siyaset yorumculara arasında, ayaklanmanın tohumlarının Mart 1987 Eyalet Meclisi Seçimleri’nden sonra Müslümanların Birleşik Cephesi’nin (MBC) yüzlerce liderinin ve siyasi aktivistinin yürütüldüğü Kaşmir Vadisi-Srinagar Merkezi Cezaevi’nde atıldığına dair yaygın bir kabul vardır. Bir yazara göre, Kaşmirli militanların ilk kuşağı polis merkezlerinde, sorgulama odalarında ve hapishanelerde ortaya çıktı

(Behera, 2007, s. 47). 1987 seçimlerinde yarışmış veya kampanya düzenlemiş olan bir çok MBC lideri sonrasında çeşitli militan ekiplerin başına geçtiler veya düşük rütbeli komutanları oldular. Örneğin Mohammad Yousuf Shah (Amira Kadal bölgesinden yenilgiye uğramış bir MLA) Syed Salah-u-Din adını aldı. Günümüzde kendisi Kaşmir'in en büyük ve en uzun sürette hayatta kalmış olan militan örgütünü, Hizb-ul-Mujahideen (HM), yönetmektedir. Dahası kendisi Kaşmir'in bu bölgesinde aktif olan çeşitli militan ekiplerin ortaklığına dayanan Birleşik Cihat Konseyi'nin Yüksek Komutanı'dır. 1987'de MBC adayları için kampanya düzenlemiş olan Mohammad Yasin Malik de Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi'nin (JKLF) başına geçti.

İlk başta ayaklanma JKLF'ün yönettiği yerel bir yeraltı hareketiydi. Kısa sürede *Azadi* (Bağımsızlık) uğrunda bir kitle hareketine dönüştü. Daha sonra Kaşmirli olmayan militanlar, çoğunlukla Rusların geri çekilmesinden sonra Afganistan'dan ayrılmış *Mujahideen* de (Militan Ekipler) Kaşmir'e gelmeye başladı. bunların harekette yer alması Kaşmir sorununa yeni bir boyut ekledi, bu sorunu küresel bir *Cihad*'a (Müslümanların kutsal savaşı) dönüştürdü. Bununla birlikte, 1990'ların başında gerçekleşen önemli bir gelişme hareketin iki ideolojik hatta ayrılmasıydı: bir tanesini JKLF gibi bağımsızlık için mücadele ederken, *Hizbul Mujahideen* (HM) gibi bir diğeri Pakistan'a katılım talebi uğruna savaşıyordu (Behera, 2007, s. 145).

1987 seçimlerinin ertesinde, militan gruplar ayrılıkçı hareketin merkezine yerleştiler. Kaşmir'de silahlı mücadelenin kazandığı popülaritenin ortasında, halen çağdaş siyasi partilerin neredeyse hemen hepsi sözlerini geçerli kılabilmek uğruna ve hedeflerine ulaşmak için şiddeti meşrulaştırmaya çalıştılar. Aileler ve akran grupları

silahlı eğitim almak için sınırın diğer tarafına geçme şansına sahip olmak adına birbirleriyle yarıştılar. Çocuklar ‘*Mujahidin Quom Zinda Bad*’ (Yaşasın Militan Ekipler) gibi sloganların yazdığı dövizler taşıdılar. Yeni bir şiddet dili militanları ‘özgürlük savaşçısı’ olarak tanımlarken güvenlik güçlerini ‘işgal kuvvetleri’ olarak betimliyordu. Sokağa çıkma yasakları ‘Sıkı Yönetim Yasası’ olarak biliniyor ve şehitlerin mezarları *Kabar-i-Shaheed* adı altında ‘hac yerleri’ olarak görülüyordu (Behera, 2007, s. 145).

Bu bağlamda, Kaşmir’deki militanlığın Pakistan tarafından tasarlanmış ayrılıkçı grupların bölgeye sızmasının bir sonucu olarak görmek pek gerçekçi olmayacaktır. Pakistan’ın eğittiği kimselerin de bölgede olduğuna hiç bir şüphe yoktur, ancak bunlar sadece sorun yaratan insanlardır. Ortada bundan daha fazlası vardır. Kaşmir’deki militanlığın tohumları en baştan itibaren atılmıştı, Dograların eyaleti yönetim tarzı ve Müslümanları baskılanması, ekonomik bunalım ve sömürü, Prens’in (Maharaja) Hindistan’a Katılım Belgesi’ni imzalama biçimi, Plebisit yönündeki boş vaatler, Jammu ve Kaşmir’e özel bir statü veren Anayasanın 370. maddesinde kabul edilen güçlerin yok olması, sonrasında Parlamento ve Eyalet Meclisi seçimlerinin düzenlenme tarzı ve çıkara dayalı yozlaşmış siyaset Vadi’de militanlığın gittikçe büyümesi ve gelişiminin yolunu açtı. Bununla birlikte, militanlığın ortaya çıkışının en önemli sebebi ayrılıkçı eğilimlerin varlığıydı. Böylesi eğilimlerin gelişimi 1953’de azledilen Şeyh Mohammad Abdullah’ın başta olduğu kritik yıllarda gerçekleşti. Şeyh’in görevden alınmasını Plebisit Cephesi, JKLF, Halkın Birliği ve Al-Fatah vd. gibi ayrılıkçı grupların büyümesi takip etti. Bu gruplar ayrılmanın peşindeydiler. Nehru ve Indira Gandhi gibi böylesi davasına sadık kimselerin Kaşmir’li olmalarına rağmen Kaşmir halkına güven verememeleri çok

yazıktır. Hayal kırıklığı içerisindeki Kaşmir gençliğinin çoğu kendilerini yönetmeye hiç bir meşruiyetleri olmadığını düşündükleri bir otoriteye karşı savaşmak adına silah ve cephane eğitimi almak için sınırı geçti. Pakistan'ın aslında dostları olmadığının farkında değillerdi ve ortadaki asıl ironi ne Birlik Hükümeti'nin, ne de Eyalet Hükümeti'nin bu insanların Pakistan'ın tuzağına düşmelerini engelleyememeleriydi.

BÖLÜM 2

HURRIYAT PARTİSİNİN OLUŞUMU

Hurriyat Partisinin Kısa Tarihi

1987 seçimleri Kaşmir'in siyasi tarihinde bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu seçimlerde MBC (Müslümanların Birleşik Cephesi) yenilgiye uğramıştı. MBC seçimler yoluyla meclise girmek isteyen bir partiydi ve dolayısıyla, her ne kadar siyasi mobilizasyon teknikleri ve adalet anlayışı İslami değerler tarafından biçimlendirilse de, demokrasiye ve hukuğun üstünlüğüne inanmış bir parti olarak görülmelidir. Bu parti siyasi açıdan bilinçli bir Müslüman kuşağını hak talepleri doğrultusunda farklı bir yola sürükleyen Meclis seçimlerinde merkezin hileleriyle yenilgiye uğratılmıştı. Seçimlerde yarışan ve anayasaya inanan insanlar artık demokrasinin herhangi bir hileli kavramının en azılı düşmanları haline gelmişlerdi. Seçimlerden sonraki dönemde Kaşmir'de yasadışı hükümetle ve daha geniş anlamda Hindistan hakimiyetinin temelleri ile savaşıacak çeşitli militan ekipler ortaya çıktı. MBC'yi kuran ve bu örgüt için kampanyalar düzenleyen binlerce genç, şimdi bu militan grupları oluşturuyor ve bunlara katılıyordu. Siyasi süreç tamamen akamete uğratıldığı için, hem militan örgütler, hem de bir zamanların MBC'sinden geriye kalan siyasi gruplar 'direniş hareketi'ni bir yola koymak ihtiyacını hissediyorlardı. Bu yolda gösterilen önemli bir çaba sabık MBC'lilerin ve Syed Ali Geelani, Mian Abdul Qayoom, Dr. Qazi Nisar ve Moulvi Abbas Ansari gibi ayrılıkçıların kurduğu 'Tehreek-i-Hurriyat Kashmir' (THK) adlı örgüttü. 1991 yılında kurulan Tehreek-i-Hurriyat Kashmir'in (THK) 10 kurucusu vardı ve

başındaki kimse Qayoom'du. THK'nin üyeleri şunlardı: Jamaat-i-Islami, Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi, Müslüman Konferansı, İslami Öğrenciler Birliği, Mahaz-e-Azadi, Müslüman Khavateen Markaz, Avukatlar Birliği, Itihad-ul-Muslimeen, Dukhtaran-i-Milat ve Jamiat-i-Ahlihadees (Mian Abdul Qayoom, Kaşmir Barosu Başkanı, ile kişisel görüşme Yargıtay, Srinagar, 23 Ağustos 2015). JKLF dışındaki bütün bu örgütlerin esin kaynağı İslam'dı. Bazı örgütler açık bir şekilde Pakistan'a katılımı destekliyorlardı. Jamaat-i-Islami'nin güttüğü politika esasında ayrılık ve Kaşmir'in Pakistan'a katılımı fikrine dayanıyordu. Bu örgüt okullarda çeşitli dini eylemler organize etti. Jamaat, Hindistan egemenliğine muhalefet meselesinde en ön saftaydı. Diğer örgütler Jamaat kadar örgütlenmiş ve etkili değillerdi. Ancak, siyasi eğilimleri Jamaat'dan farklı değildi. Sadece JKLF bağımsızlık ve birleşik bir Jammu ve Kaşmir'a dair açık bir programa sahip olan özgürlük yanlısı bir örgüttü. Jammu ve Kaşmir'e dair programı Maharaja tarafından yönetilen 1947 öncesine dair bir tahayyülden oluşuyordu. İnsanların etnik ve kültürel kimliklerine saygı göstermekle birlikte seküler bir siyaset yapıyorlardı. JKLF 1987'den önce kurulmuştu ve kurucularından birisi olan Maqbool Bhat (Maqbool Bhat JKLF'ün kurucularından birisi ve Hindistan'a karşı silahlı mücadelenin yılmaz bir savunucusuydu. Bütün hayatı kadar ölümü de bir çok çelişki ile maluldu, zira herkesin Maqbool Bhat hakkında anlatacağı bir hikayesi vardı. Hint devleti kendisini ulus karşıtı eylemlerden yargıladı ve Tihar cezaevinde astı. Cesedi halen akrabalarına verilmemiştir ve bu durum mahkeme kararına dair şüpheleri arttırmaktadır. Maqbool, halkının özgürlüğü uğruna kendi hayatını feda etmiş Şehitlerden bir tanesi olarak Kaşmir'de halen saygı görmektedir ve Kaşmir'de Baba-e-Qoum (ulusun babası) olarak adlandırılmaktadır. Maqbool günü halen büyük bir coşku ve şevk ile

Kaşmir’de her yıl Şubat’ın 11’inde kutlanmaktadır) bir CID görevlisini öldürmek suçlamasıyla 1984’de, Tihar Cezaevi’nde asıldı.

THK’nin kurucuları arasında olan İslami Öğrenciler Birliği de ayrıca Pakistan’a katılımı destekliyordu. Bu parti İslami propagandanın motive ettiği gençlikten oluşuyordu. İÖB gibi Pakistan’a katılımı destekleyen bir diğer örgüt ise başında Inayatullah Andrabi’nin olduğu Mahaz-i-Azadi’ydi. Bu parti de coğrafi yakınlık ve İslami kimlik yüzünden böylesi bir katılım taraftarıydı. Abdul Gani Bhatt’ın yönettiği Müslüman Konferansı da Pakistan’a katılım yanlısıydı ve Kaşmir’in Pakistan tarafından yönetilen kısmında uzun zamandır iktidarda olan Müslüman Konferansı ile ideolojik olarak çok yakındı (Prof. Abdul Gani Bhat, APHC (M) Yürütme Komitesi Üyesi, ile kişisel görüşme, Hurriyat Partisi Bürosu, Rajbagh, Srinagar, 28 Ağustos 2015).

Dolayısıyla THK Pakistan konusunda aynı duygulara sahip farklı insanların bir karışımıydı. JKLF dışında her bir örgüt, sadece Pakistan Hindistan devletinin denetimini yerle bir etmek ve Kaşmir’in söz konusu kısmını Pakistan’a katmak adına büyük bir siyasi ve askeri destek sağladığı için şu ya da bu ölçekte Pakistan’ı destekliyordu. Bununla birlikte, Teheek-i-Hurriyat Kaşmir kurucu babalarının gittikçe artan beklentilerini karşılayabilecek esaslı bir siyasi platform haline gelemedi ve liderlerinin bir kısmının yanı sıra, örgüte destek veren insanların da çoğu yakalandı ve tutuklandı (Mattu, 2002, s. 79). Açıkçası bu örgüt likide edildi ve geniş bir tabana sahip ayrılıkçı bir örgüt kurma yönünde yeni çabalar belirdi. Bu anlamda yeni bir partinin kurulması bu çabanın tepe noktasıydı. Bu yöndeki ilk girişim ortak bir siyasi platform oluşturmak adına 27 Aralık 1992’de Mirwaiz Manzil’de, Srinagar, çeşitli dini, toplumsal ve siyasi örgütleri bir toplantıya çağıran

Mirwaiz Mohammad Umar Farooq'dan geldi (Mirza Umar Farooq, Awami Eylem Komitesi ve Hurriyat Partisi'nin (M) Genel Sekreteri, ile kişisel görüşme, Srinagar, 15 Ağustos 2015).

M.M. Mubarki Genel Sekreterliği altında sekiz üyeden oluşan bir İzleme Komitesi (İK) bu örgütün olumlu ve olumsuz taraflarını değerlendirmek üzere atandı. Bu komite bir rapor yazdı. İK'nin raporunu görüştüktan sonra Temsilciler Meclisi 8 Mart 1993'de Hurriyat Partisi (Özgürlük) adı altında ortak bir siyasi platform kurmayı kararlaştırdı. Hurriyat Partisi için bir anayasa taslağı yazmak üzere bir komite kuruldu, bu komite şu isimlerden oluşuyordu:

1. Yargıç (emekli) Mufti Bahaudin Farooqi, J & K Yargıtayı eski Baş Yargıcı, Genel Sekreter
2. Nazir Ahmad Ronga, Avukat, Toplantı Organizatörü
3. M. Muzaffar Jan, (emekli) Bölge ve Oturum Yargıcı, Üye
4. Mian Abdul Qayoom, Avukat, Üye
5. Shabir Ahmad Siddiqi, Üye
6. Firdous Aasmi, Üye
7. Peer Hafizullah Mukhdoomi, Üye
8. Ghulam Rasool Wani, Üye
9. Shahid-ul-Islam, Avukat, Üye

Komite tarafından hazırlanan Anayasa taslağı 31 Temmuz 1993'de düzenlenen bir toplantıda Temsilciler Meclisi tarafından görüşüldü ve nihayetinde onaylandı ve uygulandı (Behera, 2007, ss. 329-330).

Hurriyat Partisi böylelikle MBC ve Tehreek-i-Hurriyat'ın çözülmesiyle ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere Temmuz 1993'de ortaya çıktı. Hurriyat Partisi

Birliği toplumsal huzursuzluğu gidermek ve bunu siyasi bir gündeme dönüştürmek konusunda kararlı olan neredeyse otuz siyasi ve dini örgüt tarafından kuruldu (Habibiullah, 2008, s. 82). 17 Mart 1993’de Hurriyat Partisi’ni kurmaya karar vermiş farklı gruplar şunlardı: Awami Eylem Komitesi, Jamaat-i-Islami, Jammu ve Kaşmir Halk Konferansı, Müslüman Konferansı, Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF), Halkın Birliği, Itihad-ul-Muslimeen, Tüm Jammu ve Kaşmir Çalışanlar Konfederasyonu, Çalışanlar ve İşçiler Konfederasyonu (Istiaq Grubu), Anjuman-i-Tableeg-ul-Islam, Özgürlük Konseyi, Jamaat-i-Ahle Hadith, Kashmir Bazme Tawheed, Jamaat-e-Hamdania, Kaşmir Barosu, Siyasi Konferans, Tehreek-i-Hurriyat Kashmir, Jamaat-e-Ulama-i-Islam, Anjuman-i-Auquaf-i-Jamia Masjid, Muslim Khawateen Markaz, Jammu ve Kaşmir İnsan Hakları Komitesi, Jammu ve Kaşmir Halkın Temel Hakları (Koruma) Komitesi, Çalışanlar ve İşçiler Konfederasyonu (Aasmi Grubu), Öğrencilerin İslami Birliği, İslami Çalışma Çevresi, Auquaf Jama Masji, Jammu ve Kaşmir Müslümanlar Birliği, Jammu ve Kaşmir Mahaz-i-Azadi, Mahaz-i-Islami Jammu ve Kaşmir, Dukhtaran-i-Milat, Halkın Siyasi Cephesi, Khalafat-i-Islamia Jammu ve Kaşmir, Khawateen-e-Kashmir ve Jammu ve Kaşmir Müslüman Auquaf Vakfı.

Hurriyat Partisi bir taraftan militanlara kendi iç tartışmalarını sürdürmeleri için bir siyasi platform sunarken, diğer taraftan farklı forumlarda Kaşmir meselesini uluslararası bir mesele haline dönüştürmeye çabalıyordu (Mir, 2007). Kısa bir zaman içerisinde örgüt popülarlığıne ve Pakistan’dan aldığı aktif desteğe dayanarak kendisi için uluslararası bir alan yaratmak hususunda hayli başarı sağladı. Örnek olarak Hurriyat Partisi İslam Konferansı Örgütü’nde (İKÖ) gözlemci statüsü edindi; İKÖ’nün kendisi de Kaşmir’de bir temas bürosuna sahipti.

Hurriyat Partisi'nin kurulması örgütün motivasyonu hakkında çok fazla kurama yol açtı. Bazıları şikayetlerini barışçıl bir biçimde belirtebilecekleri eyaletteki ayrılıkçı güçlere bir 'Emniyet Subabı' sağlamak adına bu işin Hint İstihbarat Servisi ajanlarının başının altından çıktığına inanıyorlardı. Diğerleri Hurriyat'ın Kaşmir'deki ABD çıkarlarının sonucu olduğunu ve bu partinin Pakistan'da eski bir ABD büyükelçisi olan Roabrt Oakley'in liderliği altındaki Birleşik Devletler Barış Enstitüsü (BDBE) adlı bir düşünce kuruluşunun çabaları sonucu kurulduğunu düşünüyorlardı. Yaşanan bazı gelişmeler ABD resmi kaynaklarından, örgütün özellikle Hindistan'daki ABD büyükelçiliğinden etkili bir destek aldığını gösteriyordu (Önde gelen bir Hurriyat lideri olan Abdul Gani Lone 1990'ların başında güvenlik güçlerinin bir eylemi sonucunda yaralandığında kendisinin alelacele New Delhi'ye götürüldüğü ve kendisinin ABD büyükelçiliğinden görevliler tarafından her gün ziyaret edildiği söyleniyordu (Kashmir Herald, cilt 1 no.12, 2002). Bazıları ise örgütün militan gruplara siyasi bir platform sağlamak ve davalarını siyasi olarak sürdürmek amacıyla kurulduğu fikrini savunuyordu (War, 2006, s. 294). Örgütün oluşumuna dair yukarıdaki teorilere karşın Victoria Schofield'in de haklı bir biçimde dikkat çektiği gibi Hurriyat Partisi şikayetlerini dile getirmek üzere militanlara birleşik bir siyasi platform sağlamak üzere ortaya çıktı, ancak anayasası bu örgütlere Hindistan Birliği etrafında mevcut olan çerçevede doğrultusunda bir çözüm tahayyül etme şansı tanımıyordu (Schofield, 2004, ss. 159-160).

Hurriyat Partisi'nin Amaçları, İdeolojisi ve Yapısı

İdeoloji

Hurriyat Partisi'ne göre Jammu ve Kaşmir 'ihtilafı bir toprak parçası'dır ve Hindistan'ın bu bölge üzerindeki denetimi meşru değildir. Pakistan'ın Kaşmir'in 'ayrılmanın bitirilmemiş bir gündemi' olduğu ve Jammu ve Kaşmir halkının arzuları yönünde bu ihtilafın çözülmesi gerektiği iddiasını destekler. Bununla birlikte, Hurriyat Konferansı'nın çeşitli bileşenleri bağımsızlık mı, yoksa Hindistan'a katılım mı istedikleri konusunda farklılaşırlar, ancak en azından ortak bir amaçları vardır: halka 'seçme hakkı' verilmelidir' (Geelani, 1995, s. 63).

Hurriyat Partisi Hindistan Anayasası altında düzenlenen seçimlerin hiç bir sonuç vermeyeceği iddiasıyla seçimlere katılmaz. Sloganları geçmişte 'seçim yok, seçim yok, sadece çözüm var'dı ve bu slogan halen kullanılmaktadır. Örgüt söz konusu çözümün eyelet halkına 'kendi kaderin tayin hakkı'nın tanınmasıyla bulunacağı düşüncesindedir ve bitmek tükenmez bir şekilde Hindistan liderliğine Jawahar Lal Nehru'nun Hindistan Parlamentosu'nda Kaşmir halkının kaderlerini Birleşmiş Milletler'in kararlarında desteklediği üzere bir Plebisit ile gerçekleştireceği yönünde verdiği sözleri hatırlatmaktadır (Joshi, 2004, s. 221). Ancak Hindistan Anayasası çerçevesinde iktidara gelmek için düzenlenen seçimlere katılmayacağını defalarca vurgulamıştır. Zira örgüt anayasanın, böylesi bir çözüm Kaşmir halkının iradesini yansıttığı ve ihtilafın üç tarafı, adli adınca, Hindistan, Pakistan ve Kaşmir, bulunduğunu kabul ettiği takdirde, ihtilafın çözümünün ya kendi kaderini tayin hakkından, ya da Hindistan, Pakistan ve Kaşmir halkının kabul edebileceği bir çözüm önerisinden geçtiğini belirtir.

Amaçlar

Hurriyat Partisi farklı yollardan Kaşmir meselesinin nihai çözümü için halkı harekete geçirmiştir. Şiddet atmosferinde ana akım partilerin bıraktığı siyasi boşluğu Hurriyat Partisi doldurmuştur (Mir, 2007). Kuruluşundan beri Hurriyat Partisi'nin amaçları ve Anayasası sadece bir kaç üyesi tarafından yeniden düzenlendi. Ancak birliğin ilk anayasasında yer alan örgütsel amaçlar şunlardı:

1. Jammu ve Kaşmir halkı için BM Sözleşmesi ve BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş kararlar doğrultusunda kendi kaderini tayin hakkını elde etmek adına barışçı bir şekilde mücadele etmek, bununla birlikte kendi kaderini tayin hakkının uygulanması aynı zamanda bağımsızlık hakkını da içermelidir (Kaşmir'e dair Birleşmiş Milletler Kararları gereğince Kaşmir halkına Hindistan'ın bir parçası olarak mı yoksa Pakistan'ın bir parçası olmak mı istediklerine karar verme hakkı tanınmalıdır).
2. Böylesine bir uzlaşma eyalet halkının arzularını ve idaresini yansıttığı takdirde Birleşmiş Milletler veya herhangi bir diğer dost ülke himayesi altında ihtilafa taraf olan her üç kesimin de (Hindistan, Pakistan ve Jammu ve Kaşmir halkı) arasında Kaşmir ihtilafının alternatif bir çözümü için çaba sarfetmek.
3. Dünyadaki halklar ve hükümetler önünde uygun bir şekilde Hindistan'ın zor kullanarak ve mmeşru olmayan bir biçimde işgaline karşı ve bölge halkının kendi kaderini tayin hakkını elde etmek doğrultusunda bir mücadele verildiğini kanıtlamak adına bitmez tükenmez bir çaba göstermek.

4. Eyaletin Müslümanların çoğunlukta olduğu karakterine uygun bir biçimde Müslümanların haklarını ve çıkarlarını gözetmek suretiyle İslami değerlere dayalı bir toplum kurmak için çalışmak.
5. Yukarıda bahsedilen amaçlara yardımcı ve ikincil derecede önemli herhangi bir amaca ulaşılması için çaba göstermek.

Örgütün Yapısı

Hurriyat Partisi'nin Anayasası'na göre örgütün yapısı şu şekildedir (Behera, 2007, ss. 331-334):

Yürütme Konseyi: Hurriyat Partisi'nin yürütme gücü Yürütme Konseyi'nin elindedir. Yürütme Konseyi yedi üyeden oluşacaktır. Yürütme Konseyi Konseyi bir üyesini Hurriyat Partisi'nin Genel Sekreteri olarak seçer. Genel Sekreter iki yıl boyunca görevde kalır. Bu kişi Yürütme Konseyi'nden çıkması durumunda Genel Sekreterlik görevini de bırakır. Söz konusu kişi Yürütme Konseyi'ne istifasını sunmak kaydıyla görevini her an bırakabilir.

Genel Konsey: Burada zanaatkarlar ve emekçi sendikalarının da yer aldığı 23'ten fazla parti ve örgüt vardır. Anayasaya göre Yürütme Konseyi'nin üye sayısı arttırılamazken, Genel Konsey gerekli olduğu takdirde veya herhangi bir parti veya örgüt başvurduğu takdirde daha fazla üyeye sahip olabilir.

Toplantı Yeter Sayısı: Yürütme Konseyi'nin toplanması için gerekli üye sayısı dördtür.

Resmi Sözcü: Yürütme Konseyi politikaları ve programı da dahil olmak üzere Hurriyat Partisi ile ilgili meselelerde gerekli görüldüğü zamanlarda partini resmi görüşünü açıklayacak bir resmi sözcüyü kendi içinden atayabilir.

Finans: Yürütme Komitesi aynı zamanda Hurriyat Partisi'nin Finans Komitesi görevini ifa edecektir.

Hurriyat Partisi'nde Ayrışma ve Tekrar Birleşme Çabaları

Zor zamanlarda ayrılıkçı hareketi yönlendirmek için Hurriyat Partisi'ne beslenen umutlar fazla sürmedi. Önceki yüzyılın sonuna doğru Huriyyat Partisi bileşenlerinin arasındaki farklılıklar tutarsız ideolojilere ve yöntemlere bağlı olarak derinleşmeye başlamıştı. Hurriyat Partisi 1993 yılında kurulduğundan beri kendi anayasasını uygulamıştı ve bileşenlerinin bu anayasayı eylemlerinde ve lafzen takip etmesi zorunluydu. Kuruluşundan kısa bir süre sonra Hurriyat Partisi Shabir Shah, Başbakan V P Singh ile Mayıs 1996'da ve eski Hindistan Birleşik Devletler elçisi Frank Wisner ile Ağustos 1996'da görüştüğü için tartışmalı bir figure haline gelince ilk sıkıntısını yaşadı (Sreedhar, 2002, s. 194). Kendisinin özel görüşmelerde bağımsız bir duruş sergilediği gerekçesiyle Yürütme Konseyi üyeliği askıya alındı (Scofield, 2004, s. 203). Hurriyat Partisi'nin yaptıklarından duyduğu hayal kırıklığı kendisinin sekiz önerisine dayanıyordu. Shabir Shah'ın sekiz maddelik önerileri şu şekildeydi:

1. Hurriyat Partisi'nin bütün bileşenleri kendi parti eylemliliklerine son vermeli ve homojen bir Hurriyat Partisi çatısı altında birleşmelidir.

2. Yeni Hurriyat Partisi kendi kaderini tayin hakkını destekleyecek olan 1993 anayasasına göre hareket edecektir. Hint Anayasası altında bir çözüm kabul edilemez.
3. Ladakh ve Jammu halkına Hurriyat Partisi içinde temsil hakkı verilmelidir, böylece parti geniş tabanlı bir hale gelecektir.
4. Kaşmirli Göçmen Panditlerin güvenli bir şekilde dönüşleri için hemen ortak bir strateji geliştirilmelidir.
5. Öksüzlerin, dulların ve baskı altındaki insanların refahı için ortak kamusal kurumlar kurulmalıdır.
6. Siyasi liderlik ve yeraltı militan örgütleri arasındaki ilişkisellik tam olarak tanımlanmalıdır.
7. Hurriyat Partisi entellektüellerin, gazetecilerin, yazarların ve akademisyenlerin devam eden mücadele hakkında görüşlerini açıklamak için kendilerini özgür hissettikleri demokratik yolları ve yöntemleri teşvik etmelidir.
8. Hurriyat Partisi Hindistan içerisinde ve dışarısında, haklı dava için farkındalık yaratmak üzere somut adımlar atmalıdır. Pakistan veya herhangi bir diğer ülkedeki Kaşmir davası için çalışan örgütler Hurriyat Partisi'nin çatısı altında birleşecektir.

Dolayısıyla, Hurriyat Partisi hizipleri arasında anayasanın ihlaline dair devamlı suçlamalar ve karşı suçlamalara şahit oldu. Victoria Schofield Hurriyat'ın aslında 1997 yılında hiyerarşik anlamda bir metamorfoz geçirdiğini gözlemlemişti. Parti içerisindeki farklılıklar Syed Ali Geelani, Mirwaiz Umar Farooq'dan Genel Sekreterliği aldığı zaman daha da su yüzüne çıktı. Her ne kadar liderlikteki değişim gücün bir görevliden diğerine geçmesi sırasındaki normal bir değişim olarak

değerlendirilse de, Mirwaiz Umar Farooq Merkezi Hükümete koşulsuz görüşmeler önerdikten kısa bir süre sonra, bu teklif reddedilmişti, ortada bir iç mücadele olduğu açıktı. (Schofield, 2004, s. 202). Hurriyat, Halkın Konferansı'nın veteranlarından olan Abdul Gani Lone İslamcılar arasında farklılıkları yeşertince kritik bir dönemeçte bir ayrım yaşadı. Kendisi, çoğunlukla İslamcıların canını sıkacak şekilde "Kaşmir'in Kızıl Kale veya Beyaz Saray'da İslami bir bayrak arayanlar tarafından savaş alanına dönüştürülmesine izin verilemez" diyordu. Dahası Lone 9/11 saldırısı sonrasındaki dünyanın Kaşmir'de silahlara dair bir yeri yoktur fikrini kabul etmeye yatkındı: "Silahlar bir çözüm sağlayamaz ve bizler aşırı güçlerin tuzağına düşmemeliyiz" (Abdul Gani Lone tarafından yapılan konuşma). Bununla birlikte Geelani Lone'nin Kaşmir Sorunu'nu sadece siyasi bir düzeye sınırlamak ricasını geri çevirdi. Seküler öğeleri gözden düşürmek için Geelani, Parti'yi siyasi olduğu kadar dini bir hale getirmek istiyordu, ki bu ikisi arasında bir kavga kopmasına neden oldu (Syed Ali Shah Geelani, Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir ve Hurriyat Partisi (G) Genel Sekreteri, Jamaat-i-İslami Eski Üyesi, ile kişisel görüşme, Haiderpora, Srinagar). Eyaletin Hindistan egemenliği dışında geleceği meselesi de Jammu ve Kaşmir'in açık bir şekilde Pakistan'a katılmasını isteyen diğerleri ve eyalet için bağımsız bir statü talep eden JKLF ile Geelani arasında bir iç çatışma yarattı.

Homojen olmayan parti içindeki uyuşmazlıklar, kamuoyu önünde ideolojik nedenlerden ortaya çıkmış gibi görünse de, bireylerin ego çatışmaları da mücadele içerisindeki liderlerin birbirleri hilafına yaptıkları açıklamalarda kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkıyordu. 2000 yılındaki Genel Sekreterlik, seçimi günümüze kadar devam eden bu ego çatışmalarına yol açtı. Bu mücadeledeki asıl taraflar Syed Ali

Shah Geelani ve Halkın Konferansı lideri Abdul Gani Lone'ydi. İki isim yabancı askerlerin mücadele içerisindeki rolü ve krizin statüsü üzerine anlaşmazlık halindeydiler, Abdul Gani Lone bunu siyasi bir mesele olarak adlandırırken Syed Ali Geelani dini bir mesele olarak görüyöedu. Dahası, Hurriyat Partisi aynı zamanda Devlet Yasama Meclisi için Eylül-Ekim 2002 seçimlerinden önce kendi seçim stratejisini tekrar gözden geçirmeye çalışıyordu. Yürütme Konseyi Farroq Abdullah veya oğlu ile görünürdeki halefi olan Omar Abdullah'ın resmi görevini sürdürmesini engellemek adına seçimlere girmeyi savunanlar ile eyaletin Hindistan Birliğine katılımını tanımak zorunda kalmaktan dolayı bunu halen reddedenler arasında ayrılmıştı (Schofield, 2004, p.239).

Parti her ne kadar katılmasa da, merkeziyetçi lider Abdul Gani Lone'nin partisi (Halkın Konferansı) 2002 meclis seçimleri sırasında Kuzey Kaşmir'de Kupwara Langate Bileşeni'nden bağımsız aday olarak kendisine yakın Sofi Ghulan Moi-u-din'I gösterince bir diğer sıkıntıya yol açtı. Bununla birlikte, Halkın Konferansı suçlamaları reddetti ve bunu Sofi'nin kendi başına yaptığı bir eylem olarak gördüğünü söyledi ve bu nedenle de kendisi Halkın Konferansı'ndan atıldı. Hurriyat Partisi'nin Halkın Konferansı'na karşı giriştiği hareketin başarısızlığı ve 2002 seçimlerini ılımlı bir şekilde ve gönülsüzce boykot etmesi yapı içerisindeki bir çok unsuru kızdırdı (Swami, 2007, s. 215). Syed Ali Geelani hapisten salındıktan sonra, Hurriyat Partisi'nin meclis seçimlerini etkisiz bir şekilde boykot ettiğinden yakınmıştı. Dahası, kendisi seçimi kazandıktan sonra koalisyon hükümetine katılan bir vekili aday gösterdiği için Halkın Konferansı'nın temsilcisinin Yürütme Konseyi'nden atılmaması yönündeki parti kararından menun değildi. Geelani 28 Haziran 2002 tarihinde Srinagar'daki bir toplantıda saldırılarına başladı, Hurriyat

Partisi'ne ya gittiği yolu düzeltmesi veya bir mücadeleye hazırlanması çağrısında bulundu. “Top şimdi Hurriyat mahkemeseinin elinde” dedi Geelani, “ve bu esnada Halkın Konferansı'nı partiden ihraç ederse biz desteğimizi güçlü bir şekilde sunmaya devam ederiz” (Swami, 2003, pp.32-33). Lakin Parti mevzuyu tekrar masaya yatırmayı reddetti. Hurriyat Konferansı içerisindeki bu gibi çatlaklar, Geelani'nin aniden Hurriyat Partisi Genel Konseyi'nin 23 üyesinden 13'ünün sonradan Genel Sekreter olacak olan Molvi Abbas Ansari'ye güvensizlik kararı verdiğini ve ara dönemdeki yeni lider olarak Müslümanların Birliği'nden Masrat Alam'ı seçtiğini duyurmasıyla 7 Eylül 2003'de resmi bir ayrılıkla noktalandı (The Hindu, 2003). 8 Eylül 2003'den itibaren Hurriyat Partisi iki hizibe bölünmüş durumdadır, bir hizibi Kaşmir'in önemli dini makamlarından birisi olarak kutsal bir unvana sahip olan Mirwaiz'ın (baş imam) halefi konumundaki Mirwiz Umar Farooq yönetirken, diğerine eski bir Amir olan Syed Ali Shah Geelani (Jammāt-i-İslami üyesi) önderlik etmektedir. Eski Srinagar şehri Mirwaiz Umar Farooq'un kalesi olarak görülürken, Baramulla bölgesi Syed Ali Geelani'nin kalesidir (Sidhu, 2006, s. 22). Bunun yanı sıra JKLF'den Yasin Malik Kaşmir'deki militan harekete katılan ilk gençlik gruplarından olan, Hurriyat Partisi'nin bu iki kanadı ile de işbirliği yapmayı reddetmiştir (The Hindu, 2003).

Böylelikle, Hurriyat Partisi çok ciddi bir sorunla karşı karşıyadır. Partinin herhangi bir mutlak siyasi duruşu yoktur. İç çatışmalardan sıkıntı çekmekte ve Azadi (Bağımsızlık) yönünde müzakerelerle alınmış çeşitli kararlar arasında gidip gelmektedir. Bileşenleri kadar sayıda lidere sahiptir ve bunlar arasında birbirlerini yakınlaştıracak kuvvetli bağlar mevcut değildir. Partinin örgütsel yapısı oldukça zayıftır. İlçe teşkilatları bile yoktur.

Birleşme Çabaları

1947 öncesi dönemdeki Hindistan Ulusal Kongresi'ne benzer şekilde Hurriyat Partisi de Ilımlılar ve Aşırılar arasında uzun zamandır iki bölünmüş durumdadır. Bu iki hizip arasında ideolojik olduğu kadar, yöntemsel farklılıklar da vardır. Bununla birlikte, iki hizip de Hurriyat Partisi'nin Mirwaiz kanadı Hindistan Hükümeti'yle kendini diyalog sürecine adanmış olsa da bağımsız bir şekilde çalışmaya başladı (Ather, 2005). Geelani Hurriyat Partisi'nin anayasasında iki taraflı görüşmeler için bir yer yoktur demektir. Kendisine göre Hurriyat Partisi'nin anayasası içlerinde Hindistan, Pakistan ve Kaşmir halkının dileklerinin asıl temsilcilerinin yer aldığı üçlü görüşmelere müsaade eder (Syed Ali Shah Geelani, Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir ve Hurriyat Partisi (G) Genel Sekreteri, Jamaat-i-İslami Eski Üyesi, ile kişisel görüşme, Haiderpora, Srinagar).

Eski Pakistan Başkanı olan General Müşerref'in ayrı ayrı gerçekleştirdiği görüşmelerde Hurriyat liderlerine verdiği tavsiyelerin Geelani üzerinde bir etkisi olmuş gibi durmaktadır. Her iki hizbin liderlerinin de birleşmek isteğinde olduklarına dair işaretler mevcuttur. Tekrar bir araya gelmek için yapılacak düzenlemeler üzerinde çalışmak üzere bir Koordinasyon Komitesi kurmak yönünde Syed Ali Shah Geelani tarafından yapılan öneriler pozitif bir gelişme olarak görülmektedir. İki hizbi biraraya getirmek için Kaşmir Barolar Birliği başkanı olan Mian Abdul Qayoom etkin bir rol oynamıştır. Kendisi üst düzey avukatlardan oluşan bir dört kişilik ekip kurmuş ve Hurriyat'ın ayrılmış kanatlarını bir araya getirmek görevini bu ekibe vermişti. Bununla birlikte, söz konusu ekibin altı aylık çabası başarıya ulaşamadı (Muhammad, 2007 ss. 139-140). 2004 yılında yenilenmiş stratejisinin bir parçası

olarak Kaşmir Barolar Birliği (KBB) Jamaat-i-İslami, Halkın Birliği, JKLF, DFP ve Jamiat-i-Ahlihadees'den oluşan Hurriyat'ın parçalanmış yapısını bir araya getirmek adına '*Ittihadı Güçleri*' (birlik güçleri) bayrağı altında çok partili bir forum oluşturuldu, ancak bir yıl boyunca gösterilen çabalar yine bir sonuca ulaşamadı (Mian Abdul Qayoom, Kaşmir Barolar Birliği Başkanı ile kişisel görüşme, Yargıtay, Srinagar). Bundan sonra Ittihadı Güçleri (Birlik Güçleri) çaba göstermekten tamamen vazgeçti. Ancak bireysel düzeyde Shabir Shah (Demokratik Özgürlük Partisi Başkanı) ve Asiya Andrabi (*Dukhtaran-i-Millat* Genel Sekreteri) ara sıra da olsa birliği sağlamak için çalıştılar, ancak onlar da başarısız kaldılar (Asiya Andrabi, *Dukhtaran-i-Millat* Genel Sekreteri, ile kişisel görüşme, Soura, Srinagar). Yeni Delhi'deki Pakistan Yüksek Komisyonu da bugüne kadar en az iki kere girişimde bulundu, ancak bunlardan da olumlu bir sonuç çıkmadı.

Ayrılıklar ve çatışmalar halkın partinin grev çağrılarına pek de itibar etmemesinden de anlaşıldığı üzere Hurriyat'ın geniş kitle tabanını kaybetmesine yol açtı. Ancak 2008 yılında Shri Amarnath Toprak Kavgası üzerine olan ihtilaf (26 Haziran 2008'de eyalet hükümeti Kaşmir Vadisi'nde bulunan Shri Amarnath Mabet Kurulu'na ormanların 99 dönümüne devretti. Bu, Kaşmir Vadisi'nde toprak transferi karşıtı gösterilere ve protestolara ve Jammu'da bu eylemi destekleyen gösterilere yol açtı) tebdilen işe yaradı ve örgütün her iki hizibini de tekrar harekete geçirdi. Dahası iki hizibi birbirine yakınlaştırdı ve 2003'deki ayrılıktan sonra ilk defa liderlerin ortak bir platformda birlikte görünmesini sağladı (Kashmir Times, 2008). Mirwaiz kendi grubundan üst düzey ayrılıkçı liderlerle birlikte birleşmeyi ve Sri Amarnath Mabet Sorunu'na dair altı saatten uzun sürecek bir toplantıda stratejiyi konuşmak için Syed

Ali Geelani'nin evinin bulunduğu Hyderpora'nın üst kısmını ziyaret etti. Görüşme birleşmenin üç ana noktaya dayanması gerektiği sonucuyla sona erdi:

1. Kendi kaderini tayin hakkı veya üçlü görüşmelerle Kaşmir meselesini çözmek.
2. Birleşme planını tasarlamak için Hurriyat'ın her bir hizibinden üç kişiden ibaret altı kişilik bir komite kurmak.
3. Mabed Kurulu meselesini çözmek.

Anlaşma altı üye tarafından imzalandı, bunların isimleri Syed Ali Geelani, Mirwaiz Omar Farooq, Mohammad Ashraf Sharie, Ghulam Nabi Sumbji, Shabir Ahmad Shah ve Musrat Alam Bhat'dı (Anlaşma metni Haziran 2008'de Haiderpora'da Geelani'nin evinde imzalandı). Hurriyat Partisi (M) ayrıca davanın yasal seçeneklerini araştırarak olan ve Hurriyat Partisi (G) tarafından Amarnath Mabed Sorunu'na dair kurulan bir komite altında çalışmayı kabul etti. Diğer taraftan, Kaşmir Barolar Birliği Kaşmir sorununun çözümü için hiziplerin birleşmesi ve tek bir platform etrafında çalışması halinde Hurriyat'a katılmaya hazırdı (Kashmir Times, 2008). Bu andan itibaren, Hurriyat'ın her iki hizibi Hurriyat Partisi (M), Hurriyat Partisi (G), Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF), Zanaatçılar Birliği, Sivil Toplum ve Kaşmir Barolar Birliği, vd. gibi bir çok grubun bileşimi olan ve toprak transferine karşı uzun süredir öncülük eden Koordinasyon Komitesi'nin şemsiye altında çalıştılar (Musrat Alam, Müslümanların Birliği Genel Sekreteri, Hurriyat Partisi (G) Yürütme Kurulu Üyesi, ile kişisel görüşme, Şehir Merkezi, Srinagar). Öncesinde Hurriyat partisinden yüz geri eden kitlelerin birleşme eğilimlerinden sevinç duyduğu açıktır ve gerçekten de Hurriyat'ın düzenlediği gösterilere halkın katılımı gittikçe arttı. Ancak balayı pek de uzun sürmedi. Kasım –

Aralık 2008’de düzenlenen eyalet meclisi seçimleri Hurriyat liderleri arasındaki ideolojik ve kişisel farkları bir kez daha gün yüzüne çıkardı. Bununla birlikte daha şaşırtıcı olan seçimlere kitlesel katılımıydı. Bunun muhtemelen iki sebebi vardı: İlk önce, Hurriyat hizipleri halka eski stratejilerini sürdürmek dışında somut bir program sunamamışlardı. İkincisi, halk kısa dönemli gelişme meseleleri ve uzun erimli siyasal amaçlar arasında bir ayrıma gitmeye başlamıştı. Dolayısıyla, insanlar halkın kendi kaderini tayin hakkını elde edebilmek adına sürdürülen kavgaya liderlik eden ayrılıkçı önderlerin yanı sıra ,gündelik problemlere acil çözümler sözü veren Ulusal Konferans, Halkın Demokratik Partisi gibi ana akım siyasi partileri de desteklediler. Buradan yola çıkarsak, Hurriyat kitlelere seslenen somut bir ortak program yaratarak ideolojik ve kişisel kavgaları bir kenara bırakmadığı takdirde, süregiden birlik uzak bir hayal olmaktan öteye gidemeyecek gibi durmaktadır.

Tehreek-i-Hurriyat ve JKLF: Pakistan’a Katılım ve Bağımsızlık

Moulana Abu Aala Moudoodi tarafından kurulan Jammat-i-Islami genelde alt kıtanın ve özelde de Jammu ve Kaşmir’in çağdaş tarihinde önemli bir toplumsal-dini örgüt olarak ortaya çıkmaktadır. Jamaat-i-Islami Jammu ve Kaşmir (JIJK) 1952’de bağımsız bir örgüt olarak kuruldu. JIJK amaçlarına ulaşmak için barışçıl bir yoldan insanları ikna etmeye yönelik demokratik araçları kullanarak İslami hukuğa, *şeriat* (İslam Hukuku), dayanan İslami bir devleti Kaşmir’de kurmaya çalışan bir örgüt olarak kendisini gösterdi. Bu, 1953’de kabul edilen Anayasa’da da vurgulandı. Anayasanın 2(c) maddesi ‘Jamaat reform ve haklı devrim davası uğruna çalışırken demokratik ve anayasal yöntemler kullanacaktır’ demektedir (Sikand, 2001).

Kaşmir’de en önemli ve ihtilaflı konu eyaletin Hindistan’a katılımıydı. Jamaat, Jammu ve Kaşmir’in tartışmalı bir eyalet olduğu görüşündedir. Eyaletin Hindistan’a katılımı geçicidir ve böylelikle halkın onayına tabidir. Jamaat bu durumun Birleşmiş Milletler tarafından da kabul edildiği görüşündedir. Örgüt temelde Jamaat-i-İslami Kaşmir halkının kendi kaderini tayin hakkını halen elinde tuttuğuna inanır (Khan, 1988, s. 486).

1953’den 1971’e kadar Jamaat-i-İslami Jammu ve Kaşmir çoğunlukla toplumsal, eğitimle ilgili ve dini mevzularda çalışmalar yürüttü. Bu dönemde, eyalette toplumsal temelini sağlamlaştırırken adanmış, eğitilmiş ve güvenilir kadroları hazırladı. *Falah-i-Aam Vakfi* (eğitim müdürlüğü) aracılığıyla Kaşmir’in yeni kuşağının uyandırılması ve eğitiminde ciddi pay sahibi oldu. Nihayetinde parti, 70’lerin başlarında seçimlere katılmaya kararı verdi ve bunu 80’lerin sonuna kadar sürdürdü. Seçimlere katılım kararı Kaşmir meselesinin altını çizmek için daha büyük bir platformdan yararlanmak ve ideolojisini çok daha üst bir düzeyde propaganda etmek için alınmıştı (Ghulam Muhammad Bhat, Jamaat-i-İslami Jammu ve Kaşmir, *Falah-i-Aam Vakfi* eski üyesi, ile kişisel görüşme, Office Bowgam Bypass, Srinagar). Partinin siyasi karakteri eyaletin katılımından dolayı aldığı konumdan çok açıktı. Yıllar boyunca Jamaat eyaletin geleceği sorununun Hindistan eyaletinin eyalet halkına verdiği sözler esasında ve uluslararası toplumun önünde çözülmesi gerektiğini savundu. Birleşmiş Milletler’in Kaşmir üzerine aldığı kararların uygulanması çağrısını yaptı (Noorani, 1964, s. 35). Bununla birlikte, 1987 Meclis seçimlerinde yapılan büyük hilelerden sonra, Jamaat-i-İslami Hindistan denetimi altında seçim süreçlerine başvurmanın beyhude olduğunu ifade etti ve Parlamento

seçimleri kadar Eyalet Meclisi'nden de uzak durmaya karar verdi (Kashmir Uzma, 2009).

1987 Meclis seçimlerinde yapılan geniş ölçekli hilelerden sonra, kitleler Hindistan'ı Kaşmir halkına kendi kaderini tayin hakkını tanınması için ikna etmeye yönelik demokratik yöntemlerden hayal kırıklığına uğramıştı. İnsanlar Yeni Delhi'ye karşı sadece silahlı bir mücadelenin Hindistan'ı Kaşmir'i terk etmeye zorlayacağını düşünüyordu.

Kaşmir'de silahlı bir mücadele dalgası patlamış ve insanlar kitleler halinde *Azadi* (Bağımsızlık) mücadelesine katılmıştı. Kaşmir toplumunda derin kökleri olan Jamaat-i-İşlami bu yeni gelişmeye seyirci kalamadı. Tamamen silahlı mücadeleye katıldı. Bu rgte karşı kullanılan zor taktikleri rgt adeta yok olmanın eşiğine getirdi. Devletin sert müdahaleleri, örgütün liderlerini stratejiyi yeniden gözden geçirmeye sevketti. Jamaat liderliği 90'ların ortalarından itibaren fikir değiştirmeye başladı ve yelerin Kaşmir meselesinin propagandasında doğrudan yer almaları bütün rgt devlet baskısı için oldukça yumuşak bir hale getirdi. Örgütü, Kaşmir meselesinin altını çizmek için yeni bir yol ve siyaset tasarladı (Syed Ali Shah Geelani, Tehreek-i-Hurriyat ve Hurriyat PArtisi (G) Genel Sekreteri, Jamaat-i-İşlami st düzey yesi, ile kişisel görüşme, Haiderpora, Srinagar). Ancak liderlerinin bazılarının önderlik ettiği yeleri arasında kurulan yeni bir hizip yeni fikirlere ve siyasete muhalefet etti. Siyaseti gözden geçirmeye ve yenilemeye itiraz ettiler ve bu da Jamaat-i-İşlami içerisinde iki hizip oluşmasına yol açtı. Bir tanesi örgütün esas amacına, bir başka deyişle *Iqamat-e-Din* (İşlam Devleti'nin kurulması) ncelik verilmesi taraftarıydı. Bu görüşün savunucuları Kaşmir meselesinin görece daha az bir şekilde gündeme getirilmesini ve esas çabanın dini-toplumsal alanda

gösterilmesini savunuyorlardı. Diğer hizip *Igamat-i-Din*'in (İslam Devleti'nin kurulması) Hindistan yönetimi altında gerçekleştirilemeyeceğini düşünüyordu. Bu hizbe her iki cepheye de eşit bir şekilde dikkat edilmesini ve eşit kaynak ayrılmasını isteyen Syed Ali Geelani önderlik ediyordu (Mian Abdul Qayoom, Kaşmir Barolar Birliği Başkanı, ile kişisel görüşme, Yargıtay, Srinagar).

Tehreek-i-Hurriyat'ın Doğuşu

1997 yılına kadar, Jamaat-Islami Kaşmir meselesini gündeminin başına yerleştirmiş ve meselenin BM kararları doğrultusunda nihai çözümü için öncü rolü oynamıştı. 1997'de Ghulam Mohammad Bhat Jamaat'ın yeni *Amir*'i (şef) olarak seçildi. Bhat Kaşmir meselesinde dair Jamaat'ın politikasını gözden geçirecek ve yenileyecek isim olarak görülüyordu. Buna bağlı olarak, Jamaat, Kaşmir meselesini ikinci plana attı. *Amir* görevini sürdürdüğü esnada bu siyasi hat güçlendi ve Jamaat'ın bazı yürütme konseyi üyelerinin de desteğiyle ön plana çıktı (Mohammad Ashraf Sharie, Tehreek-i-Hurriyat Genel Sekreteri ve Jamaat-i-İslami üyesi, ile kişisel görüşme, Srinagar 25 Kasım 2009). Diğer hizip bu yeni stratejiye sert muhalefet gösterdi. Bu değişimi 'geriye çekilme ve ihanet' olarak adlandırdılar ve endişelerini yürütme konseyi ve örgütün daha alt düzey kadrolarına iletiler. Bu fikrin öncülüğünü Jamaat-i-Islami kadroları üzerinde güçlü bir etkisi olan Jammu ve Kaşmir'in eski bir siyasi figürü ve aynı zamanda Jamaat üyesi bulunan Syed Ali Geelani yapıyordu. Jamaat içerisindeki bu gelişmelerin arka planında Geelani'nin kötüye giden rahatsızlığı bahanesiyle Bütün Partilerin Hurriyat Konferansı'ndan Jamaat temsilcisi görevinden alınması yatıyordu (Ghulam Mohammad Bhat,

Jama'at-i-İslami Jammu ve Kaşmir Eski Amir'i, Falha-i-Aam Vakfı, ile kişisel görüşme, Office Nowgam Bypass, Srinagar, 25 Kasım 2009). Bununla birlikte, Syed Ali Gelani kötüye giden rahatsızlık bahanesini reddetti ve bunu siyasi çizgide ve stratejik hattaki yeni düşüncenin ve değişimin bir parçası olduğunu söyledi. Bu mesele Jamaat içerisinde kaosa ve belirsizliğe yol açtı. Sonrasında Jamaat kararını gözden geçirdi ve Geelani'yi Hurriyat Partisi'ndeki temsilci olarak yeniden göreve getirdi. Bu Jamaat'ın tarihinde eşi benzeri olmayan bir gelişmeydi ve örgüt içerisindeki kutuplaşmayı arttırdı. Jamaat içerisindeki görüşler iyice ayrıışmıştı. Bir taraftan Geelani "Jamaat hareket içerisinde ikinci sırada görülemeyecek olan Kaşmir meselesini çözüme kavuşturmak adına öncü rolünü üstlenmelidir" görüşündeydi. "Eğer bu gerçekleşiyorsa" diye söylüyordu Geelani, "ortaya çıkan durum Jamaat'ın manifestosu ve ruhuna aykırı olacaktır, bu durum Jamaat'ın de önemli bir katkısı olduğu halkın devasa fedakarlıklarına bir ihanet olacaktır." Bir diğer taraftan, bu iddia Jamaat'ın diğer liderlerini ikna edememişti ve bu insanlar söz konusu fikri Geelani'nin kendi düşüncesi olarak ıskartaya çıkarmışlardı. Bu insanlar "Kaşmir meselesi, bütün ulusun meselesidir, sadece Jamaat'ın değil" fikrindeydiler. Jamaat Kaşmir meselesinin çözümü için öncü rolünü oynayamaz, ancak eyaletteki diğer siyasi, dini örgütler gibi davranabilir diye düşünüyorlardı (Ghulam Mohammad Bhat, Jama'at-i-İslami Jammu ve Kaşmir Eski Amir'i, Falha-i-Aam Vakfı, ile kişisel görüşme, Office Nowgam Bypass, Srinagar, 25 Kasım 2009). Jamaat hem içeriden kadrolarından, hem de dışarıdan çok ciddi eleştiriler aldı. Mesele ilgi odağı haline geldi ve yerel, ulusal ve uluslararası medyada tartışıldı. Jamaat'ın politikasındaki değişim birçokları tarafından Kaşmir ayaklanmasından ve Jamaat için çalışanların yaşamları ve mülkleri için sürdürülen stratejiden U dönüşü olarak tarif edildi. Diğer

tarafından Syed Ali Geelani “Jamaat İslami bir harekettir ve bir kadro örgütüdür. Herkes için şu açık olmalıdır, Jamaat ister ayakta kalsın, ister kalmasın İslam gelişecektir. Böylesi bir hareketin katkısı, uyarladığı kaçış yolları ve elinde tuttuğu militanların sayısı ile değil, benimsemiş olduğu ideallere bağlılığı ile değerlendirilir” iddiasındaydı (Hussain, 2008, s. 90). Durumu düzeltme çabaları beyhudeydi. Farklılıkları gidermek için çok sayıda Yürütme Kurulu (*Majlis-e-Shoora*) toplantısı düzenlendi, ancak bunlar bir ilerleme sağlayamadılar.

Jamaat içerisindeki farklılıklar Tehreek-i-Hurriyat’ın doğuşuna yol açtı. 2003’de Nazir Ahmad Kashani yeni ‘*Amir*’ olarak seçildiğinde, Jamaat Yürütme Konseyi Syed Ali Geelani’ye Kaşmir meselesinin çözümü için çalışacak yeni bir örgüt kurmasına izin vermişti (Nazir Ahmad Kashani, Jamaat-Islami, Hammu ve Kaşmir eski lideri, ile kişisel görüşme, Soura, Srinagar). Dolayısıyla 1 Ağustos 2004’de her iki parti de bir anlaşmaya vardı, buna göre:

1. Syed Ali Geelani’ye böylelikle etkili ve barışçıl yollar ve araçlarla Kaşmir meselesinin çözümü için bağımsız bir örgüt kurma izni verilmiştir. Syed Ali Geelani’nin statüsü ve Jamaat üyeliği baki kalacaktır.
2. İstek üzerine, Geelani’ye bir miktar insan gücü sağlanacaktır, bu kimselerin Jamaat üyeliği baki kalacaktır.
3. Jamaat-i-İslami Hurriyat Partisi’nin (G) bir bileşeni olarak kalacaktır ve buraya temsilci göndermeye devam edecektir.
4. Tehreek-i-Hurriyat ve Jamaat-i-İslami işbirliği içerisinde çalışacaktır ve çatışmadan kaçınacaktır.
5. Herhangi bir çatışma durumunda, meseleler ve sorunlar karşılıklı müzakereler ve anlayış çerçevesinde çözülecektir.

6. Jamaat destekçileri ve üyeleri yeni kurulmuş örgüt içerisinde yer alacaklardır, ancak, bahsi geçen örgüt içerisinde herhangi bir tasarıya katılamazlar veya konuma gelemeyizler (Tehreek-i-Hurriyat Anlaşma kopyası).

Bu anlaşma Jamaat-i-İslami'nin on beş Yürütme Konseyi üyesi tarafından imzalandı. Anlaşmanın ışığında Syed Ali Geelani kendi daha eski örgütü olan Jamaat-i-İslami Jammu ve Kaşmir'den aldığı destekle de Hurriyat Partisi'nin (G) önemli bileşenlerinden birisi olan '*Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir*'i 7 Ağustos 2004 tarihinde kurdu. Geelani Tehreek-i-Hurriyat'ın ilk Genel Başkanı oldu ve Kupwara'dan üst düzey bir Jamaat üyesi olan Mohammad Ashraf Sharie Genel Sekreter olarak atandı.

Tehreek-i-Hurriyat'ın ileri gelenleri ve önemi üyeleri Jamaat kadrolarından geliyordu. Jamaat-i-İslami'den doğduğu düşünölmekle birlikte kendi anayasasına sahip bağımsız bir örgüttü. Ancak her iki örgütünde neredeyse bütün yönleriyle birbirine benzediği ve ideoloji ve programlarının hayli yakın olduğu bir gerçektir. Tek fark Tehreek-i-Hurriyat bütün çabasını Kaşmir meselesinin çözümüne harcamasına karşın, Jamaat-i-İslami '*Iqamat-i-Din*'e (İslami sistemin kurulması) benimsemekle birlikte Kaşmir meselesinin behemehal çözümünü desteklemesiydi.

İki örgüt arasındaki farkların altını çizirken, Geelani 'yakın gelecekte düzenli bir örgütsel yapının gelişmesi için Tehreek-i-Hurriyat'ın kapıları Jamaat-i-İslami'nin üyeleri olmamış olanlar veya olmayanlar için bile açık olacaktır' demişti (Daily excelsior, 2004). İslamcı Jamaat-i-İslami üzerinde yeni bir parti yaratmak için verdiği kararla ilgili olarak, Geelani "tamamen siyasi bir örgütün anayasası için yeni bir ihtiyaç ortaya çıktı" demiştir. Kendisi her ne kadar '*Iqamat-i-Din* (İslami bir sistemin kurulması) Jamaat-i-İslami'nin açık bir amacı olsa da, siyasi olmayan bir

programın eşliğinde tamamen dini bir örgüt ile meşgul olmanın ciddi bir sorun olduğuna işaret etmişti. Jamaat ve Tehreek-i-Hurriyat arasındaki ilişkiyi açıklarken yeni örgütün Jamaat'ın kardeşi gibi hareket edeceğini ve üyelerini Jamaat'ın üyelerinden devşireceğini belirtmişti, ki bu insanlar kendisine göre eyaletin her köşesinde ve kenarında mevcuttu. Dahası Geelani ciddi bir biçimde örgütün (Tehreek-i-Hurriyat) ayrılıkçı bir hizip olmayacağını ve yeni bir siyasi ekip olarak halkın arzuları doğrultusunda Kaşmir sorununun çözümünü hedefleyen Hurriyat'ın 'G' siyasi sloganını (Referandum) destekleyeceğini belirtmişti. Burada Hurriyat'ın 'G' 1948'den beri Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararların çözümünü istediğini belirtmeye değer (Kaşmir üzerine Birleşmiş Milletler kararına göre, Kaşmir halkına Hindistan toprağı olarak mı kalmak ya da Pakistan'ın bir parçası olmak mı istediklerine karar hakkı tanınmalıdır). Örgüt plebisitin Hindistan liderliği tarafından halka söz verildiğini vurguluyordu, aslında liderlik meseleyi BM'ye taşımıştı. Sadakatli bir Referandum taraftarı olan ve direniş hareketini BM kararı çevresinde örgütleyen Geelani BM kararlarının önemini altını çizirken "BM son 56 yılda Jammu ve Kaşmir'de bir referanduma çağrısı yapan neredeyse 18 karar çıkarttı" demişti.

Hindistan'dan bağımsızlık ve *Nizam-i-Mustafa*'nın kurulması (Peygamber Düzeni) için mücadele vermek Geelani'nin yeni siyasi ekibinin esas amacı olacaktı, "*Jab tak Islam ka nizam naafiz nahi hota, hamari jodujahad jaari rahe gi* (İslami kurallar geçerli olana değin mücadelemizi sürdüreceğiz)" (Syed Ali Geelani, Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir ve Hurriyat Partisi (G) Genel Başkanı, Jamaat-i-İslami Üst Düzey Üyesi, ile kişisel görüşme, Hadierpora, Srinagar). Jamaat'ın esas amacının *Nizam-i-Mustafa*'nın (Peygamberin düzeni) kuruluşu olduğunu söylemeye

gerek yoktur, dolayısıyla iki örgüt de sadece araçları yönünden ayrışan, ama aynı amacı paylaşan, birbirleriyle çok yakın ilişki içerisinde olan yapılardır.

Örgütsel Yapı

Tehreek-i-Hurriyat Ağustos 2004’de kabul edilen kendi anayasasına sahipti (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 2). Belge bentler ve fıkralarla birlikte 26 maddeden oluşuyordu. Anayasaya göre örgütün yapısı şu şekildeydi:

İsim: Madde 1 örgütün adının Tehreek-i-Hurriyat Jammu Kaşmir olduğunu belirtir.

Merkezi ve Merkezin Altındaki Yapı: Madde 6 Tehreek-i-Hurriyat’ın istişari bir çizgide çalışacağını ve örgütün Merkez, Bölge, İlçe, Taşra ve Blok seviyesinde birim sisteminden oluşacağını belirtir. Merkezi yapı Genel Başkan, Genel Sekreter ve bir Yürütme Konseyi’nden (*Majlis-e-Shhora*) oluşacaktır.

Genel Başkan: Anayasa örgütün başının “Genel Başkan” olarak adlandırılacağını ve her bir üyesinin lafzen ve ruhen kendisini izlemekle yükümlü olduğunu belirtir (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 7). THJK anayasasının, 8, 9 ve 10. maddeleri Genel Başkan’ın nitelikleri, seçim prosedürü, yükümlülükleri ve yetkisi ile, her birisini ayrıntısıyla olmak üzere, ilgilidir. Genel Başkan’a on üyeden oluşan bir yürütme konseyi yardımcı olacaktır (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 18 (b)), her birisi üç yıl boyunca görevde kalır (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 11). Anayasaya göre Yürütme Konseyi’nin adı *Majlis-e-Shoora*’dır.

Yeterli Çoğunluk: *Majlis-e-Shoora*’nın toplanması için yeterli çoğunluk beş üyedir.

Finans: 19, 20 ve 21. maddeler örgütün finansal sistemi ile ilgilidir. Buna göre bazı kaynaklar *Bait-ul-Maal*’ın (“Para Evi” veya “Refah Evi” olarak çevirilebilecek olan Arapça bir terim. Bu, İslam Devleti’nde kamusal işler için vergilerin yönetimi ve gelirlerin dağılımı ile ilgilenen finansal bir kurumdur) gelirlerini karşılamak üzere toplanabilir. Dahası bu maddeler üyeler ve örgüt sempaticanları tarafından ödenmesi vaat edilen miktarları ve daha alt kurum olan *Bait-ul-Maals*’dan yardımı idame ettirmek için gerekli olan prosedürü belirtir. Kitapların yayınlanmasından elde edilecek olan karlar, örgütün mal varlıklarından kazanılan gelir, bağışlar ve hayırseverlerin yaptığı yardımlar bu maddeler altında kayıt altına alınır. Anayasada denetim için bir hüküm bulunur ve Bait-ul-Maal profesyonel bir denetçi tarafından her yıl denetlenmeye tabidir.

Üyelik: 5. madde Jammu ve Kaşmir’in cinsiyetleri, renkleri, mezhepleri ve dillerinden bağımsız olarak her bir vatandaşının Tehreek-i-Hurriyat üyesi olabileceğini belirtir, hatta gayri Müslimler dahi Tehreek-i-Hurriyat destekçisi olabilirler.

Örgüt kendi hesap sorulabilirlik sistemine dayanır ve demokratik bir yapısı vardır. Örgüt içi muhalefete olanak sağlanır ve örgüte üye olan herhangi bir kimseye dair şikayetler dinlenir ve kararlar görüşmeler ve tartışmalardan sonra alınır (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 22).

Anayasa esnektir ve anayasanın temel yapısını oluşturan Madde 3 (bu madde örgütün inancını ve amacını, İslam, *Azadi* (Bağımsızlık) ve Cemaatin Bölünmezliği, belirtir) ve Madde 4 (eylem çizgisinin tamamen barışçıl, siyasi ve doğası gereği demokratik olduğunu belirtir) dışında değiştirilebilir (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 25).

Amaçlar ve Mobilizasyon Teknikleri

Örgütün esas amacı Kaşmir’de bir İslami yönetim biçimi, *Shariah* (İslam Kanunu) kurmaktır, bir başka deyişle, İslam siyasi, toplumsal-ekonomik ve kültürel yaşama hakim olmalıdır. Örgüt Kaşmir sorununun Birleşmiş Milletler kararları doğrultusunda çözülmesini amaçlar ve bu anlamda Birleşmiş Milletler tarafından tanındığı şekliyle kendi kaderini tayin hakkı doktrini etrafında direniş hareketini kavramsallaştırır. Dolayısıyla Tehreek-i-Hurriyat İslami düşüncenin ışığı altında ve Kaşmir’e dair tarihsel bir perspektiften özgürlük mücadelesini yürütür. Tehreek-i-Hurriyat mücadelenin üç amacını şu şekilde belirlemiştir:

- a. **İslam:** İslam bütün bir yaşam biçimi, ilham kaynağı, kararlar ve ilkelerdir.
- b. **Özgürlük:** Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir’I ihtilafli bir bölge olarak görür ve barışçıl ve demokratik bir biçimde, kendi kaderini tayin hakkı doğrultusunda halkın isteklerine göre bu ihtilafın çözümünü arar ve mücadele eder.
- c. **Cemaatin Bölünemezliği:** Tehreek-i-Hurriyat bütün Müslüman *Ummah*’ının (dünya üzerindeki bütün Müslüman cemaati) tek bir vücut gibi olduğuna inanır ve dolayısıyla İslami ilkelere dayanarak Cemaatin birliğini güçlendirmek için mücadele eder (Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir Anayasası, Madde 3).

Geelani’ye göre, “sosyalizm ve sekülerizm öğretileri bizim hayatımıza değmemelidir, ve biz tamamen Quran ve *Sunnah* (Muhammed Peygamber’in hayatı ve yaptıkları) tarafından idare edilmeliyiz ve Milliyetçilik, Sekülerizm, Irkçılık, Dilsel Şövenizm, vd. maskesi altındaki İslam karşıtı güçlere karşı savaşmalıyız.” Parti halen 1995 Parlamento Kararı (Jammu ve Kaşmir’I Hindistan’ın ayrılmaz bir parçası olarak ilan eden ve Azad Kaşmir’in Hindistan’a iadesini isteyen) iptal edilene

kadar Yeni Delhi'yle diyaloga karşı çıkıyordu, Silahlı Güçlere Özel Yetkiler Verilmesi Haakında Kanun (AFSPA) eyalette yürürlüğe konmadı ve eyalette militarizasyon gerçekleşmedi (Syed Ali Geelani, Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir ve Hurriyat Partisi (G) Genel Başkanı, Jamaat-i-İslami Üst Düzey Üyesi, ile kişisel görüşme, Hadierpora, Srinagar).

Kuruluşundan itibaren Tehreek-i-Hurriyat kararlı bir İslamcı örgüttü. Kendi ifadelerine göre bütün dünyayı İslam ve Müslümanlar için cehenneme çeviren güçlere karşı dört başı mamur bir kampanya yürüttüler. Tehreek-i-Hurriyat amaçlarına ulaşmak için eyalet halkını seferber edecek çeşitli araçlar ve teknikler kullanmaktadır. Bunların bazıları şunlardır:

Yazılı Kaynak Dağıtımı: Tehreek-i-Hurriyat ideoloji ve programının farklı boyutlarıyla geniş bir şekilde ilgilenen devasa sayıda kaynak yayınlamaktadır. Kurucu babası olan Syed Ali Geelani Urdu dilinde yazar. Kendisi programını ve ideolojisini açıklayan çok sayıda kitap ve broşür kaleme almıştır. Bu kitapları ve broşürleri popüler kılmak için, Tehreek-i-Hurriyat bu kitapları daha düşük fiyatlarda sattıkları veya hatta ücretsiz dağıttıkları *Maktabas* (kitabevi) sahip olmak gibi farklı taktikler uygulamaktadır. Partinin bir çok üyesi, toplumun farklı kesimlerine bu kaynakları tanıtmak için gönüllü olarak kapı kapı dolaşır. Bu, bir çok insanı parti saflarına katmaktan sorumlu olan parti literütürüdür. THJK'nin kitle partisi olmasında önemli bir araçtır.

Camiler: Tehreek-i-Hurriyat liderleri camileri ideolojik propaganda amaçlı kullanırlar. Cuma namazlarını kendi kaderini tayin hakkı ve hayatın her alanında İslam'ı uygulamak konusunda halkı ikna etmek için kullanırlar (Yasin Malik, JKLF Genel Başkanı, ile kişisel görüşme, Maisuma, Srinagar, Eylül 2015).

Cenaze İşlemleri: Camilerin yanı sıra, THJK liderleri genellikle devletin çeşitli güvenlik güçleriyle savaşırken ölen militanların (yerel düzeyde Mujahideen olarak bilinir) *Namaz-i-Jenaz* (cenaze namazları) törenlerini düzenlerler. Bu toplanmalar esnasında liderler sıklıkla askeri ve paramiliter güçlerin insan hakları ihlallerinin ve kendi kaderini tayin hakkının altını çizerekler.

Grevler ve Protestolar: Tehreek-i-Hurriyat'ın kitlesel mobilizasyon için kullandığı diğer önemli teknikler grevler ve protestolardır. Geelani'ye göre, “grevler ve protestolar baskı altındaki halkların baskıya karşı ve kendi hakları için savaşmakta kullandıkları tek silahlarıdır (Rising Kashmir and Greater Kashmir, 2009). Bu grevler ve protestolar aracılığıyla, parti, Kaşmir ihtilafının doğası hakkında ulusal ve uluslararası topluma farkındalık kazandırmaya çalışır. 2009'da, örgüt eyaletin farklı yerlerinde Hindistan Güçleri'nin toprak işgallerine karşı ilçe ölçeğinde grev ve gösteri çağrılarında bulunmuştu. Bu program Shopian Bölgesi'nde 23 Ekim 2009'da başladı.

Toplantılar (İjtimas): Tehreek-i-Hurriyat'ın halkı mobilize etme tekniklerinin en önemlilerinden birisi sırasıyla birim ve ilçe seviyelerinde haftalık, aylık ve yıllık olarak düzenlenen düzenli *ijtimas*lardır (toplantılar). Toplantılar kamuya açıktır ve parti liderleri konuşmalar yaparlar. Parti ayrıca toplumun farklı kesimlerinin davet edildiği seminerler, tartışmalar ve konuşmalar düzenler.

Basılı ve Elektronik Medya: Hem basılı hem de elektronik medya, özellikle yerel gazeteler ve TV kanalları Vadi içinde ve dışında partinin ideolojisini ve programını yaymak için kullanılır. Bu amaç doğrultusunda, parti kendi internet sitesini de kurmuştur (<http://www.jkth.org>) (Rajab, Mohammad Kalwaş, Tehreek-i-Hurriyat Üyesi, ile kişisel görüşme, Hyderpora, Srinagar, 10 Eylül 2015).

Takvimler: 2009 yılından itibaren, Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir ihtilafının tarihine göndermelerden oluşan bir takvim yayınladı. Bu takvim aynı zamanda eyalette Hindistan güçleri tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinden de bahsetmektedir. Dahası Geelani'nin konuşmalarından ve yazılarından bölümler de içerir.

Bait-ul-Maal: Tehreek-i-Hurriyat esas gelirini örgütün her bir biriminde kurulan kendi kaynaklarından (*Bait-ul-Maal*) edinir. Bunlar aşağıdaki kaynaklardan sağlanır:

- i. *Zakat* (İslami Hayırseverlik) ve diğer hayırseverlik işleri
- ii. Üyelerinin zorunlu katkıları
- iii. Eid-ul-Azha (İslami Kurban Bayramı) etkinliğinden elde edilen kurban hayvanlarının derilerinin satışı
- iv. Kitap ve borşür satışından elde edilen gelirler (Mohammad Ashraf Sharie, Tehreek-i-Hurriyat Genel Sekreteri ve Jamaat-i-İslami üyesi, ile kişisel görüşme, Srinagar, 21 Temmuz 2010).

Bu anlamda, Tehreek-i-Hurriyat Jama'at-i-İslami'deki ayrılığın arka planından meydana geldi. Örgüt hayatın her alanında İslami bir düzenin kurulması için çalışmaktadır. Kaşmir ihtilafını İslami düzenin kurulması önündeki bir engel olarak ele alır ve siyasi düzeyde ihtilafın çözülmesi için çaba sarfeder. Her ne kadar örgüt bu sorunun en kapsamlı ve barışçı çözümünün kendi kaderini tayin hakkında yattığına inansa da, soruna bir çözüm getirmek için düzenlenecek olan üçlü görüşmelerde yer almak istediğini devamlı beyan etmiştir. Bununla birlikte, görüşmeler Hindistan, Pakistan ve Kaşmir halkının isteklerinin asıl temsilcileri arasında gerçekleştirilmelidir. Ancak örgüt çözüm yönündeki bütün eski, yeni önerileri, yol haritalarını ve diğer her şeyi reddeder.

Jammu ve Kaşmir Siyasetine Etkisi

Tehreek-i-Hurriyat Jama'at üzerinde Kaşmir politikasını değiştirmek üzere onu zorlayarak militanlık esnasında ağır bir zarara yol açtığı müddetçe Jamaat-i İslami'nin bir koluydu. Jamaat siyasi meselelerin aşırı bir dikkatle ve güçlü ve korkusuz bir biçimde dile getirilişine ihtiyaç duyduğuna inanıyordu. Aynı zamanda eğitim ve toplumsal alanlar da eşit derecede bir dikkat istiyordu ve dolayısıyla siyasi gereklilikler uğruna feda dilemezdi. Jama'at tarafından uygulanan siyaset, halkı *Ikhwannul Muslimin* (Bu bir İslami geçiş hareketidir ve Arap ülkelerindeki en büyük siyasi İslamcı grup ve en etkili İslami hareket olarak görülür. Mısır'da 1928 yılında Hasan al-Bann adlı bir okul öğretmeni tarafından kurulmuştur) çizgisinde çalışmak ister hale getirdi, burada çeşitli meziyet ve yeteneklere sahip üyelere diğer alanlardaki işlevleri ve performanslarını tehlikeye atmadan kendi öncelikleri doğrultusunda işler verildi. Bazı analizeciler esas örgütten (Jamaat-i-İslami) İslami Öğrenci Çevresi ve Tehreek-i-Hurriyat gibi diğer bazı örgütlerin ortaya çıkmasının aynı inanın bir devamı olduğunu düşünürler. Tehreek-i-Hurriyat ayrılıkçı kampta merkezi bir hale gelecek şekilde sözüm ona "Hindistan işgali"ne karşı açık bir biçimde karşı çıktı. Tehreek-i-Hurriyat Jamaat'ın bir zamanlar yılmaz destekçilerinden yardım aldı, zira bu insanlar Jamaat'ın izlediği yeni yoldan pek memnun değillerdi. Bununla birlikte, Tehreek-i-Hurriyat'ın esasında Hindistan karşıtı bir programla siyasete dahil olması, genelde çok sayıda gencin ve özelde önemli sayıda Jamaat-i-İslami sempatisinin desteğini kazandı. Bu Jamaat kadroları arasında bir çok sefer su yüzüne çıkan farklılıklara ve iç çatışmalara yol açtı. Jamaat'ın üst düzey kadroları böylesi eğilimleri engellemek için mücadele etti.

İçerden Jamaat kadroları ve aynı zamanda dışardan gençlik Tehreek-i-Hurriyat ve özellikle kendisinin Hindistan ve ana akım siyasetçilere olan duruşu nedeniyle Geelan'den daha çok etkileniyordu (Mustafa, 2010). Bu, son yıllarda Kaşmir hareketinin yeni ve genç kuşağa doğru kayışında hayati bir rol oynadı. Bu durum süregiden hareket içerisinde en önemli başarı olarak düşünülmektedir. Örgüt İslami eğilimleri ve yönelimleri güçlendirme ve cephede ve merkezde İslami bir liderlik oluşturma çabası içerisindeydi. Taş ve sopalarla mücadele etmek gibi farklı direniş yolları geliştirmektedir.

Jammu Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF)

Jammu Kashmir Özgürlük Cephesi (JKLF) Amanullah Khan tarafından 29 Mayıs 1977'de Londra'da (Birmingham) kuruldu. Amanullah Khan örgütü hızlı bir şekilde genişletti ve şubelerini Pakistan, Danimarka, Hollanda, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Almanya, Fransa ve ABD'de kurdu (Swami, 2007, s. 130). JKLF'ün kurulması ve genişlemesi J&K eyaletinde ayrılıkçı eğilimlerin ortaya çıkışından beri çalışan farklı örgütlere ve bunların yıpranmasına kadar geri götürülebilir. Örgütün tarihsel çizgisi Cezayir Özgürlük Cephesi (AFDL) çizgisinde örgütlenmiş bir gerilla hareketi oluşturmaya Ağustos 1965'de karar veren Plebisit Cephesi'nin bu kararına kadar götürülebilir. Örgütün adı Ulusal Kurtuluş Cephesi'ydi (NLF) NLF J&K eyaletinde de popüler olmuştu. J&K'nın özgürleşmesi için resmi bir Jihad'a (Kutsal Savaş) gidilmeliydi. Nihayetinde, örgüt kuruldu, Binbaşı Amanullah örgütün silahlı kanadının başı olurken, Amanullah Khan siyasi kanadının başına geçti, finansal işlere Mir Ahmad bakıyordu ve Mohd Maqbool Bhat

bu iki gövde arasındaki koordinasyonu sağlıyordu. Bu dört kanadın başındaki isimler NLF'nin Merkez Komitesi'ni oluşturuyorlardı (Swami, 2007, s. 107). NLF'nin Merkez Komite toplantısında, örgütün üyesi olmak isteyen birisinin kendi kanıyla üyelik anlaşmasını imzalaması ve hayatını örgüt ve amaçları doğrultusunda adadığına dair bir yemin etmesi gerektiği kararlaştırıldı. Ayrıca tek amacımız, tek isteğimiz, gerilla savaşı ve özgürlüğe giden tek yol gerilla savaşı diyen bir NLF marşını kabul edildi (Shani, 1999, s. 55).

1965'de, Mohd Maqbool Bhat ve içlerinde Binbaşı Amanullah'ın da bulunduğu diğer bir kaç kişi gizlice Hindistan'ın egemen olduğu J & K bölgesine geçtiler ve dört ay boyunca gizlilik içerisinde yaşadılar. Bu insanlar gizli hücreler kurdular ve yerel halktan kimseleri mücadeleye çektiler. Maqbool Bhat ve bazı üyeler 16 Eylül 1966'da yakalandılar ve dahası Srinagar, Hindwara, Baramullah, Sopore ve Trehgam'da (Maqbool Bhatt'ın doğduğu yer) bazı kişiler daha tutuklandı. Yakalananlar, suçlanan kimselerin çok dikkatli bir şekilde yerleştirildiği Srinagar'da bulunan cezaevinde Özel Mahkeme tarafından yargılandılar. Mr. Bhat silhalı eylem içerisindeki faaliyetlerini savunmaya çalıştı.

Maqbool Bhat ve Khawaja Mir Ahmad sonrasında ölüm cezasına mahkum edilirken, Bhat'la yakalanan bir üye olan Kala Khan ömür boyu sürgüne mahkum edildi. Maqbool Bhat'ın tutuklanması J & K'de NLF'nin eylemlerini tehlikeye sokmuştu. Eyalet hükümeti eylemlere karşı tetikteydi ve herhangi bir kimse hükümetin nerede saklandıklarını, destek aldıkları yerleri ve ulusal ve uluslararası düzeyde eylemlerini takip etmeye başladıklarını gözlemleyebilirdi. NLF'ye sempatatik olan bir takım profesörler de tutuklanmıştı (Noorani, 2000). Plebisit Cephesi karşı karşıya kaldığı bu yenilgiye bir tepki gösterdi ve NLF'nin zamanın

olgunlaşmadığı ve silahlı stratejilerin henüz rüşeym halinde bir dönemde silahlı mücadeleye girişmesi gibi oportünistik girişimlerde bulunduğu için kendisini dağıtmasını istedi (Shani, 1999, s. 57). Hindistan Mahkemesi tarafından ölüm ceasına çarptırılan Maqbool Bhat Mir Ahmad ve Ghulam Yasin ile birlikte cezaevinden kaçtı (Swami, 2007, s. 100). Çok sıkı şekilde korunan bir cezaevinde kaçması bu insanların vadideki şöhretini pekiştirdi. Yakalanmaları için 10.000 Rupilik bir ödül konuldu. Hükümet ayrıca bu insanlara yataklık edenlerin yargılanacaklarını ve yedi yıl hüküm giyeceklerini duyurdu. ancak bu duyurulara rağmen, Kaşmir'in Pakistan'ın egemenliği altındaki topraklarına kaçmayı başardılar. 30 Ocak 1971'de, Hindistan Havayollarına ait '*Ganga*' isimli bir uçak Ashraf Querishi ve Hashim Querishi adlı iki Kaşmirli genç tarafından kaçırıldı. Uçak güvenli bir şekilde Lahore'ye indi ve yirmi altı yolcunun uçağı terketmesine izin verildikten sonra patlatıldı. Maqbool Bhat korsanlara görüştüğü zaman açığa çıktı ve kaçırma olayının sorumluluğunu üstlendi. Söz konusu iki Kaşmirli önceleri kahraman muamelesi gördü ancak sonrasında Hindistan ajanı olmakla suçlandılar ve Pakistanlı yetkililer tarafından tutuklandılar. Sonuç olarak, Pakistan uçak kaçırmanın Hindistan istihbaratı tarafından örgütlenen bir "yakalama operasyonu" olduğunu iddia etti (Lamb, 1994, s. 290). Uçak kaçırma olayının doğrudan sonucu Hindistan'ın Batı ve Doğu Pakistan arası uçuşları yasaklaması oldu, yasak 1971 yılında savaşın patlamasından önce Pakistan'ın bu iki kanadı arasındaki ilişkileri gerdi. Maqbool Bhat'ın uçak kaçırıcılara yaklaşımı Kaşmir'in Özgürlük Savaşı'na sadakat gösterisi olarak görüldü ve Kaşmir'in Pakistan tarafından yönetilen bölgesinde kendisine karşı bir girişimde bulunulmadı (Schofield, 2004, s. 116). 1976'da, Maqbool Bhat Vadiye döndü ve gençliği silahlı mücadele için eğitmeye ve hazırlamaya başladı. ancak

Langate, Handwara’da 7 Haziran 1976’da Hamid Bhat ve Reyas Dar adlı iki gerilla ile birlikte yakalandı. Maqbool Bhat Tihar Cezaevi’ne (Delhi) nakledilirken diğer iki gerilla Jammu Merkez Cezaevi’nde alıkonuldu. Bu sefer hapishaneden kaçamadı ve yargılandı ve hayatında ikinci kez ölüm cezası aldı (Mir, 2008, s. 23). Amanullah Khan İngiltere’ye hareket etti ve İngiltere ve çevresinde üye kazanmaya çalıştı. Örgütün Genel Sekreteri oldu ve operasyonlara İngiltere’den yön vermeye başladı. Örgütün adını değiştirmeye karar vermişti. Amanullah Khan Victoria Schofield ile yaptığı bir söyleşide “NLF’nin adını değiştirdik, zira silahlı mücadeleyi bir amaç olarak benimsemiş bir örgütü İngiltere’den yönetemezdim,” demişti. Dolayısıyla, örgütün adı Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF) olarak değişti (Schofield, 2004, s. 116).

JKLF’nin İdeolojisi, Amaçları ve Hedefleri

JKLF Jammu ve Kaşmir meselesinin Hindistan ve Pakistan arasındaki bir ‘toprak sorunu’ olmaktan ziyade Jammu ve Kaşmir ‘halkı’nın bir sorunu olduğu iddiasını sürdürmektedir. JKLF Jammu & Kaşmir’i herhangi bir ülkenin anayasal veya bütünsel bir parçası olarak kabul etmiyordu. Parti “hiç bir ülke, grup, siyasi parti, meclis Jammu & Kaşmir’in veya herhangi bir parçasının gelecekteki siyasal veya yasal statüsünü belirlemek hakkına sahip değildir” diyordu, (JKLF’nün Misyonu adlı JKLF Belgesi). JKLF sadece Kaşmirlilerin veya onların usulüne uygun bir biçimde seçilmiş temsilcilerinin ‘ülkenin’ (Jammu & Kaşmir ülkesi) gelecekteki yasal, siyasi, toplumsal ve ekonomik sistemini ve diğer ülkelerle (Hindistan ve Pakistan da dahil olmak üzere) ilişkilerini belirleme hakkına sahiptir,

demektedir. JKLF için, Kaşmir meselesine getirilecek en iyi çözüm, bölünmüş eyaletin bütün kısımlarının tekrar birleştirilmesi ve Birleşmiş Milletler'e üye olma hakkıyla birlikte tam bağımsızlık ve egemenlik hakkının tanınmasıydı. JKLF'ün amacı 'Özgürlük'tü. Özgürlüğün tanımı ise hem Hindistan'ın egemen olduğu Jammu ve Kaşmir ve Pakistan'ın egemen olduğu Kaşmir'den bütün güçlerin çıkarılmasından sonra ve tam bağımsızlığa kavuştuktan sonra ifade özgürlüğü, demokrasi ve sosyal adalete, refah devleti, insan hakları ve yasa önünde eşitlik ve herkes için eşit fırsatlar ilkelerine dayanan siyasi ve toplumsal bir alt yapı kurmaktır (JKLF'nün Misyonu adlı JKLF Belgesi).

İdeolojik olarak, JKLF Kaşmir'in işbirliği kültürü çizgisinde olan seküler Kaşmir milliyetçiliğini takip ediyordu. JKLF seçilmiş yerel hükümetlere sahip, Kaşmir, Jammu, Ladakh, Azad Kaşmir ve Gilgit & Baltistan adıyla beş federal birimden oluşan federal bir parlamenter siyasi sisteme dayanan bağımsız bir devlet vizyonu dillendiriyordu. Her bir bölge alt bölgelere ayrılacak ve bu alt bölgeler kendi iç düzenlemelerine sahip olacaktı. Merkezde, 'Nisbi Temsil Sistemi'ne dayanan çift meclisli bir yasama organı olacaktı. Anayasa dini ve etnik azınlıklara eşit toplumsal ve siyasi haklar sağlayacaktı. Önerilen bağımsız Jammu ve Kaşmir Devleti, hem Hindistan'la ve hem de Pakistan'la İsveç örneğinden esinle bağımsız bir dış politika izleyecekti (Behera, 2007, ss. 169-170).

Bu zamana kadar toplumsal ekonomik programla ilgili olarak JKLF eşitlik ve sosyal adalete dayanan ve 40'ların ilk yıllarında Jammu ve Kaşmir Ulusal Konferansı tarafından kabul edilen '*Naya Kashmir*'i (Yeni Kaşmir) önermektedir. JKLF'ün çerçevesini çizdiği cumhuriyet hem Hindistan, hem de Pakistan'la ekonomik işbirliği ve ticaret hatları kuracaktır. Örgüt Kaşmir'in kendi kendine

yeterli olduğuna inanmaktadır. Enerji üretimi, turizm, ormanlar, tekstil sanayii, meyve ve sebze üretimi, mineraller, ipekböcekçiliği ve yurtdışında çalışan kalifiye ve kalifiye olmayan iş gücü vd.nin on yıl içerisinde veya bağımsızlıktan sonra uygun bir planlamayla Kaşmir'i bütün bölgede en gelişkin devlet haline getireceğini düşünmektedirler (<http://www.jklf.org>).

JKLF'nin Amaçları ve Hedefleri

Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi'nin amaçları ve hedefleri şu şekildedir:

1. Yabancı işgaline karşı savaşmak, bağımsızlığı kazanmak ve dünyanın özgür ulusları içerisinde saygın bir yer edinmek. Ülkede demokrasinin değerlerine, kamusal refaha ve sosyal adalete dayanan siyasi ve toplumsal bir alt yapı kurmak için mücadele etmek.
2. Ulusal kurtuluş doğrultusunda günümüzün şartlarına uymak için siyasi stratejiyi değiştirmek ve uygulamak.
3. Birleşmiş Milletler tarafından söylendiği üzere baskı altındaki uluslar (yabancı egemenliği altındaki) için meşru ilan edilmiş bütün cephelerde savaşmak.
4. Eyaletin tam bağımsızlığı için mücadele eden bütün Kaşmir Örgütlerine ahlaki ve maddi destek sağlamak.
5. Kaşmir meselesini ve özgürlük hareketini uluslararası düzeyde bir ulusal bağımsızlık sorunu olarak yanıstmak ve hareket için uluslararası toplumun ve kamuoyunun desteğini sağlamak.

6. Eyalet halkının arasındaki bütün ırksal, komünal, bölgesel, dilsel ve sınıfsal önyargıları silip atmak ve insanlar arasında birlik, kardeşlik ve eşitlik düşüncelerini yaymak.
7. Eyaletin bölünmüş kısımlarında halihazırda bağlantısı kesilmiş ama yurtsever insanlar arasında etkili iletişim kanalları oluşturmak.
8. Kaşmirli ve özellikle genç kuşağı tarihsel arka plan ve Jammu-Kaşmir'in coğrafik, tarihsel gerçekleri ve ekonomik potansiyel de dahil olmak üzere Özgürlük Hareketi'nin gerçek doğası ve tarihi hakkında bilgilendirmek üzere adımlar atmak.
9. Nerede yaşıyorlarsa yaşasınlar bütün yurtsever Kaşmir halkını JKLF bayrağı altında birleştirecek ve örgütleyecek adımları atmak (<http://www.jklf.org>).

JKLF'nin Bölünmesi

Bir zamanlar kararlı bir silahlı mücadele taraftarı olan Yasin Malik 1994'den itibaren motive edici bir tavır olarak şiddetsizlik yöntemlerini ve ilkelerini benimsedi. Bu JKLF'nin eski bir lideri olan Amanullah Khan ve Eylül 1995'de JAJK ve PAK olarak bir ayrıma yol açan Yasin Malik arasında bölünmeye yol açtı. Rawalpindi'ye konuşlanmış olan Amanullah Khan sonunda neredeyse bütün Kaşmir Vadisi birimlerini tasfiye etti. Bu tasfiye girişimi Hindistan ve Pakistan örgütleri arasındaki uzun zamandır devam eden çatışmanın en tepe noktasıydı. Amanullah Khan bölünmeyi “ne yazık ki örgütümüz pratik olarak iki gruba ayrılmış durumdadır: bizim en temel farkımız Yasin Malik'in bizi bilgilendirmeden tek taraflı bir ateşkes önermesi olmuştur” diyerek meşrulaştırdı. 1995 yılının sonunda Amanullah Khan, Yasin Malik'in JKLF Genel Başkanlık görevini elinden aldı, buna

cevaben Yasmin Malik Amanullah Khan'ın JKLF'nün (Kaşmir'deki birimlerinden) Genel Sekreteri olarak kendisini tasfiye etti. Khan'ın duyurusunu takriben, neredeyse bütün JKLF IAJK örgütü, Yasin Malik'i destekleyen bir kaç insan dışında, ve Hurriyat Partisi Malik'i JKLF hareketinin meşru lideri olarak tanıdıklarını açıkladılar. Dahası POK'dan da bir çok insan Malik'i destekliyordu. Bölünmenin önemi belki de kuşaksal farklarda yatıyordu. Bölünme sadece örgütsel iken her iki hizibin de ideolojisi ve amaçları aynıydı JKLF'nün ayrılıkçı hizbi (Yasin Malik grubu) 1995'de Yasin Malik liderliği altında toplandı (Yasin Malik 1966'da Maisuma, Srinagar'da doğmuştu. 1984'de 18 yaşındayken özgürlük için seminerler düzenleyen bir öğrenci lideri olarak özgürlük mücadelesine katıldı. 1987'de seçimlerde Müslümanların Birleşik Cephesi'nden Syed Mohammad Yousuf Shah için düzenlenen kampanyalara iştirak ediyordu. Ancak seçimlerdeki hilelerden sonra, tutuklandı, dayak yedi ve işkence gördü. Bu yaşamını öylesine değiştirdi ki silaha sarıldı ve Kaşmir'deki Hindistan egemenliğini haylı sarsmış olan sahte demokrasi kavramının acımasız bir düşmanı haline geldi). Ayakta kalma taktikleri dışında JKLF Hindistan güçleri ve Pakistan yanlısı militan gruplar tarafından ikili bir problemle karşı karşıya kalıyordu; tek taraflı ateşkes ve şiddetsizlik yöntemlerinin benimsenmesinin kişisel nedenleri vardı. Agra Cezaevi'ndeki tutukluluğu esnasında Yasin Malik'e göre kendisi felsefe, psikoloji, şiir (Rum, Iqbal, Faiz'in eserleri) ve Yaser Arafat, M. A. Jinnah ve Nelson Mandela'nın biyografilerini okudu. Arafat, Ghandi ve Jinnah'ın hayatları ve elde ettikleri başarılar Yasin'e büyük ilham vermiş ve kendisini motive etmişti. Yasin Malik'e JKLF'nün neden ilk başta isyanı benimsediği ve sonradan bunu terk ettiği sorulduğu zaman kendisi şu itirafta bulunmuştu, "JKLF Kaşmir'de silahlı mücadelenin yazarıdır ve günümüzde

uluslararası toplum Kaşmir meselesini halen tartışmak istiyorsa bu JKLF tarafından başlatılan mücadele sayesinde. Biz tek taraflı ateşkes istedik (ve sonuç olarak), bugün Kaşmir halkı uluslararası toplum karşısında bir iddiaya sahiptir” (Greater Kashmir, 2005).

Siyasi Mobilizasyon Yöntemleri

Jammu ve Kaşmir eyaleti karşı çıkma siyasetine ve ayrılıkçılığa erken bir dönemde şahitlik etmişti, ancak bu kimliklerine bir tehdit algısına karşı savunma amaçlı kullanılmıştı ve genelde kendisini *Hartals* (Grevler) veya gösteriler şeklinde göstermişti. Hatta bazı zamanlar Al-Fatah gibi küçük çaplı isyancı gruplar da kurulmuştu ancak bunlar geniş ölçekli kitlesel destek alamadıkları için çok uzun hayatta kalamamışlardı. 1947 sonrası dönemden beri ilk defa JKLF bayrağı altında Kaşmir ayrılıkçı hareketi 1990’lı yıllarda halktan böylesine büyük bir destek almıştı. JKLF eylemleri üç aşamada anlaşılabilir:

1. Şiddet içermeyen protesto aşaması (1988)
2. Şiddete dayalı isyan aşaması (1989-94)
3. Ilımlı siyaset aşaması (1994’den günümüze)

Şiddet İçermeyen Protesto Aşaması

1987’deki hileli seçimler Hindistan demokrasisine duyulan güveni paramparça etmiş ve Kaşmir’deki Hindistan hakimiyetine karşı kitlelerin direnişe yol açmıştı (detaylar için ikinci bölüme bakınız). Bu aşamanın karakterize edici özelliği

kitlesel protestolar ve Kaşmirliilerin yaşam döngülerinin bir parçası olan ‘güçlü bir yabancılaşma dalgasına’ dayanan geniş kitlesel mobilizasyondur. Farklı bir bağlamda hemen hemen benzer bir yabancılaşma bağımsızlık öncesi dönemde farklı öznelerle karşı Şeyh Abdullah tarafından da uygulamaya konmuştu. “*Hum Kya Chahte? Azadi* (ne istiyoruz? Özgürlük)”, “*Hai Haq Hamara Azadi* (özgürlük bizim hakkımız)”, ve “*Jab tak na hogi rai sumari jung hamari jari hai* (dünya plebisit hakkımızı tanıyana kadar savaşıcağız)” gibi sloganlar bütün Kaşmir’de yankılanıyordu. JKLF bayrakları evlerde, bütün kasabalardaki ağaçlarda ve Kaşmir Vadisi boyunca sallanıyordu. Durum kontrol edilebilir olmaktan çıkmıştı ve Hindistan işçileri, hukukçuların, mühendislerin, okul öğretmenlerinin, doktorların, eski MLA’ların ve Jammu ve Kaşmir polisinin katıldığı ve desteklediği kitlesel eylemlerle başedemiyordu. Herhangi alternatif bir kolektif eylem ve protesto yokluğunda, tapınaklar ve camiler halkın mobilizasyonu ve direnişinin merkez üssü haline gelmişti. JKLF ayrıca insan halkı ihlallerine odaklanarak Kaşmir’in bağımsızlığı için uluslararası destek elde etmeye başladı. Karizmatik bir liderliğin olmaması kitlesel mobilizasyonda pek de sorun yaratmadı ve JKLF geniş kitleler tarafından desteklendi.

Şiddet İçeren Ayaklanmalar (1989-94)

Bu aşamada, JKLF esas olarak tabanda kitlesel siyasi mobilizasyonun yanı sıra silahlı ve militan eylemliliklere odaklandı. JKLF dört bileşene ayrılabilen bir strateji geliştirmişti: a) örgütsel bir üs kurmak ve askeri bir strateji oluşturmak, b) uluslararası destek almak, c) kitlesel desteği harekete geçirmek ve d) şiddete başvurmayı gerekçelendirmek. HAJY grubunu oluşturan Cephe liderleri Hamid

Sheikh, Ashfaq Majid Wani, Javid Mir, ve Yasin Malik Vadi'de JKLF'ün önderliğini yapıyorlardı. Askeri, siyasi ve diplomatik eylemleri yöneten ve Cephenin stratejisini uygulamaya koyup J&K eyaletinde askeri operasyonlara yön veren üç alt komite kuruldu. Askeri strateji Vadi'deki JKLF liderliği tarafından ortaklaşa oluşturulmuştu ve Muzaffarabad-Azad Kaşmir silah sağlıyor, eğitim kamplarını örgütlüyor ve sığınak sağlıyordu. Amanullah Khan ve Javid Mir açık bir şekilde Kaşmir vadisindeki militanlara silah sağlandığını itiraf etmişti ve Azad Kaşmir J&K'daki özgürlük hareketine öncülük ediyordu, hatta Başkan Sardar Abdul Qayoom Azad Kaşmir'i Kaşmir özgürlük savaşının üssü olark nitelendirdi (Behera, 2007, ss. 169-171). Cephe üyeleri devlet aygıtını paralize etmek ve Kaşmirliilerin siyasi arzularını dillendirmek için bir alan kapatan siyasi kurumların meşruluğun ortadan kaldırmak gibi acil siyasi amaçlara ulaşmak adına şiddeti çok etkili bir şekilde kullanıyorlardı. Devlet otoritesini sarsmak, insanların bağlılığını ve sadakatini kazanmak, devlet sembollerine saldırmak ve siyasi mücadeleye potansiyel olarak zarar verebilecek her türlü devlet kurumunu işlevsiz kılmaya çalışıyorlardı. Örneğin enerji vergilerindeki bir artış ve Salman Rüşdi'nin Şeytan Ayetleri'nin yasaklanması yönündeki bir talep gibi çeşitli konular hakkında bir dizi gösteri düzenlendi. Sistemik bir kampanya resmi devlet sembollerine meydan okudu ve bunları içerisinde kamusal olayların, grevlerin ve Hindistan Bağımsızlık Günü'nün yer aldığı alternatif bir takvim ile ikame etti ve Cumhuriyet Günü ve Katılım Günü, 27 Ekim, işgal günü olarak ilan edildi. Maqbool Bhat'ın ölüm yıldönümü kara gün olarak adlandırılan ve '*Yomi najat*' (kurtuluş günü) olaark nitelendirilen Şeyh Abdullah'ın ölüm yıldönümünün karşısında parlak bir şekilde kutlandı. İnsanlar polisi, Merkezi Polis Yedek Gücü'nü (CRPF) ve istihbarat örgütlerini hedef aldılar. Srinagar'da polis istasyonlarına

sonuçları cezasız kalacak bir şekilde saldırarak polis gücünü tarafsız kılmaya çalıştılar ve polisleri öldürdüler ve bu insanları toplum tarafından nefret edilen ve meslektaşlarına ağıt yakmayan amirleri tarafından ihmal edilen veya devlet nişanesi verilmeyen hainler olarak damgaladılar.

Bu stratejideki ikinci aşama siyasi eylemleri tarafsızlaştırmaktı. Lok Sabha ara seçimleri 18 Kasım 1989'da düzenlendiği zaman, Cephe militanları seçimleri boykot çağrısında bulundu. Çok sayıda seçim görevlisi görevlerini ifa etmeyi reddettiler ve seçim merkezleri olarak kullanılan hükümete ait okul binaları ateşe verildi. Seçim günü sivi l bir sokağa çıkma yasağı uygulandı. Baramullah'daki seçim kabinesinin dışına üstünde "bu ilk oyu atan kişi içindir" yazılı bir pankartla bir tabut konuldu. İdare hiç bir şey yapmadı. Anantnang ve Baramullah'da resmi tahminlere göre oy kullanım oranı sırasıyla 2.11 ve 3.47'ydi, bununla birlikte yerel medya raporlarına göre bu rakam yüzde 1'di ve bazı seçim kabinlerinde tek bir oy bile yoktu. Jammu ve Kaşmir halkı Cephe'nin militanca eylemlerinin kendilerini onurlandırdığını düşünüyorlardı. Bununla birlikte, 1990'lardan itibaren Cephe, Hindistan Hükümeti eylemlere sert yanıtlar verince ve Pakistan Hükümeti siyasetinde değişikliğe gidince öncü rolünü kaybetmeye başladı. Sonuç olarak, 90'ların sonu itibarıyla JKLF'nün önde gelen üyeleri ya öldürülmüş ya da hapsedilmişti.

İlmlı Siyasi Aşama

JKLF'nün önderlik ettiği bağımsızlık hareketi çoğunlukla *Kashmiriyat* (Kaşmirli olmak) ve *Azadi* (Bağımsızlık) sloganlarına bağlı olarak yaygın bir kamusal karşılık

görmüştü. Bu sloganlar bağımsızlık, kimlik, özerklik ve haysiyet doğrultusunda Kaşmir halkının arzularını dile getiriyordu. Zaman içinde yerel karakter ve seküler ideoloji çoğunlukla Pakistan'ın çıkarları doğrultusunda radikal cihatçı ekiplere meyil verdi. Bu örgütlerin pıtrak gibi çoğalması insanların destek aldığı bölgelerde birimler kadar dikkatini ve ilgisini de dağıttı. Cephe'nin liderlik gücü mücadelenin yol açtığı ölümler ve tutuklamalarla azalmıştı ve 1993'den beri de Hindistan Güvenlik Güçleri'nin saldırılarına uğramaya devam ediyordu. Hareketin tamamen Pakistan yanlısı grupların yönetimine geçmesiyle birlikte, JKLF neredeyse bütün militanlığını kaybetti (Behera, 2007, s. 165). 1994'de, Yasin Malik cezaevinden salındı ve silahlı mücadeleyi yadsıyıp tek taraflı ateşkes çağrısında bulundu. Bu, kendisinin ulusal düzeyde takdir görmesine sağlayan eşsiz bir adımdı, ancak diğer örgütlerin tabanı ve aynı zamanda Pakistan tarafından şiddetli eleştiriler aldı. Cephe'nin bir çok üyesi şiddeti içeren bir kalkışmanın davaya artık hizmet etmediğini düşünüyorlardı ve siyasi ve diplomatik cephelerde Malik'in yönlendiriciliğinde mücadele etmeye karar verdiler. JKLF'nün bu kolu davaya daha fazla yardımcı olmak için Hurriyat Partisi'ne katıldı. Hurriyat Partisi ile ittifak yapmasına rağmen JKLF'nün Malik yönlendiriciliğindeki kolu kuruluş ideolojisinden vazgeçmedi. Bu aşamada JKLF yapılan cesurca fedakarlıkların mirasına dayanarak kendi konumu tekrar güçlendirmeye çalıştı. (Bose, 1997, s. 35). Cephenin siyasi konumu mektup yazma kampanyaları, literatürün yayılması, muhtıra verme, grevler, oruç tutma, basın konferansları ve amaçlarını ve hedeflerini yaymak için diğer bazı etkinlikleri içeriyordu. Cephe uluslararası seminerlere katıldı, yüksek rütbeli insanlarla görüştü, diplomatlara brifingler verdi, uluslararası örgütlerle yazıştı ve yabancı hükümetlere kanallar açmak için diğer araçları kullandı.

Cephe ayrıca kendi örgütsel tabanını tekrar harekete geçirmek adına insani temellerde çeşitli inşa çabalarına katıldı. Cephe Jammu ve Kaşmir'deki deprem kurbanları için kan bağışı kampanyası düzenledi. Bir başka önemli etkinlik seçimlerin boykot edilmesiydi. Jammu ve Kaşmir halkının henüz kendi kaderini tayin hakkına sahip olmadığını söylüyorlardı; seçimler kendi kaderini tayin hakkına ve Azadi'ye (Bağımsızlık) bir alternatif oluşturamazdı. Dolayısıyla Kaşmir seçimlerini devamlı boykot ettiler ve halka seçimlere katılmaması uyarısında bulundular.

JKLF'nün attığı bir başka adım bir takım barışçıl gösterilerdi. Aralık 1994'de İnsan Hakları günü için Srinagar'daki Birleşmiş Milletler Örgütü Binası'na barışçıl bir yürüyüş düzenlendi. 2008-2010 yılı ayaklanmalarında JKLF protesto hareketlerini barışçıl bir şekilde gerçekleştirdi. Hurriyat Partisi'ni 'Protesto Takvimi' çağrısında destekledi ve geçtiğimiz üç yılda Merkez Ofisi'nden bir çok kez protesto yürüyüşlerini yönlendirdi. Yasin Malik üç protesto döneminde de Kamu Güvenliği Yasası'nın kadrine uğradı ve örgütün ana gövdesi (*Maisuma, Srinagar*) sokak yürüyüşleri ve gösterilerinin ateşli savunuculuğundan vazgeçmedi.

Yukarıdan bakıldığı zaman militan örgütlerin mantar gibi çoğalmasının siyasi vesayete sahip olmak ve çeşitli militan ekiplere kendi grup içi çatışmalarını gidermek adına yardım etmek için Hurriyat Partisi'nin kurulmasına yol açtığı açıktır. Ancak bu örgüt çeşitli partilerin bir bileşimidir ve Jammu ve Kaşmir'de farklı görüşlerin olduğunu gösterir. Tehreek-i-Hurriyat gibi bazı partiler Pakistan'a katılımı savunurken, silahlı mücadelenin esas destekçisi (JKLF) *Azadi* ya da bağımsızlık talep etmektedir. Her ne kadar Hurriyat Partisi'nin çeşitli bileşenleri bağımsızlık mı istedikleri, ya da eyaletin Pakistan'la birleşmesini mi istedikleri konusunda ayrışsalar

da, en azından ortak bir amaçları vardır: halka “ kendi kaderini tayin hakkı verilmelidir” (Geelani, 1995, s. 63). JKLF’ü dışarıda bıraktığımız zaman bütün bu partiler siyasi mobilizasyon için dini kimliği kullanırlar. Bu diğer dini topluluklara ve özellikle Jammu ve Ladakh gibi diğer bölgelere ulaşmalarına engel teşkil eder. Dahası, bir diğer önemli gelişme de JKLF’nün silahlı direnişten siyasi direnişe geçişi olmuştur, zira örgütün lideri olan Yasin Malik 1994’de cezaevinden salındıktan sonra silahlı mücadeleyi bırakmış ve Kaşmir halkını mobilize etmek için Gandici tarzda barışçıl ve demokratik yolları uygulamaya koymuştur. Yasin Malik’in *Safr-e-Azadi*’si (özgürlük yolculuğu) böylesi bir örnektir. Cezaevinden bırakıldıktan sonra, kendisi Gandhi’yi okuduğunu ilan etmişti. Dahası Malik Gandhi’nin barışçıl gösteri ve Satyagraha teorisinden de etkilenmiştir.

BÖLÜM 3

BARIŞA GİDEN ÇOKLU YOL

Kaşmir ihtilafı günümüz dünyasının en eski uluslararası ihtilaflarından birisidir. Dahası Kaşmir, Güney Asya'nın iki nükleer gücü, Hindistan ve Pakistan, arasındaki nükleer bir kavga alanıdır (Ganguly, 2003, s. 128). Hindistan ve Pakistan'ın netameli tarihi dört savaşa yol açmıştır. Bu savaşlardan üçü Kaşmir hakkındadır. Hindistan açısından, Kaşmir sorunu bir iç sorundur ve eğer ortada düzeltilecek bir durum varsa, o da Kaşmir'in Pakistan tarafından işgalidir (POK). Pakistan için ise bu sorun, Kaşmir halkının 'kendi kaderini tayin hakkının' inkarıdır. Pakistan, Kaşmir'de plebisit çağrıları yönündeki BM kararlarını Shimla Anlaşması'nın (iki ülke arasında Temmuz 1972'de patlayan savaşı takriben, Hindistan ve Pakistan'ın imzaladığı Shimla Anlaşması Doğu Pakistan'ın Bangladeş adıyla bağımsız bir ülke haline gelmesiyle sonuçlandı. Bu anlaşma gelecekteki karşılıklı ilişkilerin temelini atmasının yanı sıra, iki ülkeyi de 'ikili görüşmelerle farklılıklarını barışçıl araçlarla çözmek yönünde' bağlıyordu. Dahası Kaşmir'i iki ulusun öncelikleri arasına yerleştirerek neredeyse kalıcı bir sınır gibi Kaşmir boyunca olan bir kontrol hattı belirledi) geçersiz kıldığını iddia eden Hindistan'ı reddetmektedir. Hindistan'ın iddiası Pakistan'ın Shimla Anlaşması'nı ihlal ettiği yönündedir, zira bu ülke, Kaşmir'deki militanları eğitmektedir. 'Aslına bakarsanız savaş histerisi Kaşmir'de süregiden senaryonun günümüzdeki bir parçasıdır ve her iki taraf da bu işi savaşa hazır güçleri, tankları ve topları ile kızıştırılmaktadır' (Shelton, 1990, s. 156).

Bir çok kimse Güney Asya Bölgesini bir çok konu hakkında birbirleriyle çatışma içerisinde olan, nükleer silah sahibi iki ülke, Hindistan ve Pakistan, ile birlikte dünya üzerindeki en tehlikeli istikrarsız bölgelerden birisi olarak görmektedir. Güney Asya Bölgesi'nin iki önde gelen gücü olan Hindistan ve Pakistan bütün bölgenin gelecekteki durumu üzerinde karar verici bir role sahiptirler. Dolayısıyla bu iki ülke arasındaki en önemli çatışma unsurlarından birisi olan ve bölge politikasında önemli sonuçlar doğuran Kaşmir ihtilafı her iki devlet için de önemli meselelerden birisidir. Bu çatışma er geç çözümlmelidir, ve erken çözülmesi herkesin hayrına olacaktır. Aksi takdirde, iki ülke de kaynaklarını kendi ülkelerinin ve bütün bölgenin kalkınmasına ayıramayacaklardır.

Bugüne değin söz konusu sorun için çeşitli çözüm yolları önerilmiştir; bazıları ihtilafın başından beri mevcutken, bazıları ise geçen yıllar içerisinde ortaya atılmıştır. Bir diğer deyişle, bu kavgaya son vermek için elimizde bir çok çözüm önerisi vardır. Hurriyat Partisi içerisinde bile yeni çözüm yolları getirilmektedir. Bununla birlikte, Jammu ve Kaşmir gibi böylesine karmaşık bir çatışmanın kısa yoldan çözülmesinin mümkün olmadığı da belirtilmelidir. Gerçekçi olmak gerekirse, J&K ihtilafına giden bütün patikalar hakkaniyet ve adaletin temel ilkeleri göz önüne alınmadığı takdirde ortadan kaldırılabilir.

Özerklik

2002'de düzenlenen devlet meclisi seçimlerinin öncesinde J&K eyaletinde bazı eşsiz siyasi gelişmeler meydana geldi. İlk kez, önde gelen bir Kongre lideri ve Hindistan eski İç İşleri Bakanı, Mufti Mohammad Syed, bölgesel bir siyasi parti

kurmaya vesile oldu, bu partinin adı Halkın Demokratik Partisi'ydi. Bu siyasi parti Kaşmir meselesinin çözümü için özerklik önermektedir. Özerkliğin esas işin içerisindeki iki ulus devletin egemenliğine hâlel getirmeden meselenin çözümü için yaratıcı bir çerçeve getirme çabasıdır. Parti, sorunun özel olarak devletler arasındaki girişimler temelinde çözülemeyeceğini ve dolayısıyla devletler arası ve devletler ötesi önlemlerle birlikte devletler üstü çözümlerin bir bileşimini gerektirmektedir, vurgusunda bulunmaktadır. Özerkliğin “sınırlı toprak parçaları üzerindeki mevcut egemen otoriteyi sarsmadan bölgeyi birbirine bağlayacak bir formülasyon” olduğu konusunda ısrarlıdır (Jammu ve Kaşmir Halkın Demokrasi Partisi, 2008, ss. 02-03). PDF kurucusuna göre, ‘Özerklik hem Hindistan’ın, hem de Pakistan’ın egemenliğine hâlel getirmeden Kaşmir meselesinin çözümü için en olası senaryodur’ (The Hindu, 2008). Özerklik, barışın inşa edilmesi için ilk adım olarak militarizasyona son verme ve AFSPA’nin (Silahlı Kuvvetler Özel Güçler Yasası) kaldırılması gibi diğer ilgili çabaları öne sürmektedir. PDF özerkliği önererek kendisini Hurriyat ve NC arasında orta bir yerde reformist ve halkın yanında bir parti olarak sunar.

Genel İtibariyle Özerkliğin Çerçevesi

Bölge Konseyi: Özerklik altındaki yönetim yapısının merkezi Büyük Jammu ve Kaşmir’in sınır aşırı bir Bölge Konseyi kurumu olacaktır. Bölge Konseyi mevcut Devlet Meclisi Senatosu’nu ikame edecek ve bir çeşit bölgesel bir Senato olacaktır. Bölge Konseyi üyeleri J&K ve Pakistan’ın hakimiyeti altında olan Kaşmir’den gelecektir. Mevcut durumuda Devlet Meclisi Denetim Hattı (LOC) boyunca 20 temsilciye sahiptir. Bunların sayısı arttırılacak ve Büyük Jammu ve Kaşmir Bölge

Konseyi'nde aynı sayıda sandalye ile ikame edilecektir. Bu eyaletle ilgili olan mevzuların ve çıkarların uzun erimli bir koordinasyonunu sağlayacak olan önemli bir sınır aşırı kurum olacaktır. (Chowdhary, 2008, ss. 23-24).

J&K içerisinde bir kartopu misali tehlikeli bir duruma gidebilecek bazı bölgesel sorunlar mevcuttur. Zaman zaman Ladakh ve Jammu'dan eyaletin üçe ayrılması için talepler yükselmektedir. Özerklik teklifi eyaletin üçe ayrılmasının Jammu ve Ladakh'da yaşayan insanların uğradığı sözde ayrımcılıklara bir çözüm getirmeyeceği inancındadır. Belge "bütün bölgenin eşit ve adil bir yetkilendirmeye sahip olmasının" en iyisi olacağını iddia eder (Jammu ve Kaşmir Halkın Demokrasi Partisi, 2008, s. 23). Belge yapıcı bir bölgecilik yaklaşımı için etkili bir siyasetin üç şartını şöyle tarif etmiştir: a) bölgesel karar mekanizmalarını inşa etmek ve güçlendirmek, b) yerel demokrasinin yapısı olarak etkili kurumları inşa etmek. Belge bunun yasama sistemini üçüncü ayağı olarak alt bölgesel konseyler ile başarılabileceğinin altını çizer. Dolayısıyla, bir federal hükümet sistemi gücün ve sorumluluğun yasama meclisi ve alt bölgesel konseyler arasında bölündüğü anlamına gelecek şekilde tasarlanmalıdır. C) ekonomik şebekelerin kurulması. Belge yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve yatay düzeylerin, bir bölgesel para biriminin kullanımı ve ekonomik politikaların yürütülmesi için en uygun seviye olduğunu iddia eder. Stabilizasyon ve yeniden dağıtım bölgede kalabilir ancak yerel fonksiyonlar yerel hükümet düzeyine devredilebilir (Jammu ve Kaşmir Halkın Demokrasi Partisi, 2008, ss. 24-25).

Ekonomik Entegrasyon: Özerkliğin önemli bir bileşeni Jammu ve Kaşmir'in iki kısmının iktisadi entegrasyonudur. Ekonomik entegrasyon için, özerklik belgesi ortak bir ekonomik mekan ve iki para sistemine dayalı bir kurum önermektedir.

“Jammu ve Kaşmir’in iki parçasının ekonomik entegrasyon süreci ekonomik entegrasyonun en kolay biçimiyle, bir Tercihli Ticaret Anlaşması, ile başlayabilir.” PTA’da iki ülke de, Hindistan ve Pakistan, ‘Büyük Jammu ve Kaşmir’in coğrafi sınırları içerisinde gümrük indirimleri veya muafiyetleri önerebilir ve bunları bazı ürünlerle sınırlandırabilir. İkinci aşama GJAK’ı serbest ticaret bölgesi haline getirmek olacaktır, burada Jammu ve Kaşmir’in iki kısmında da gümrükler veya bariyerler mevcut olmayacaktır, ancak Hindistan ve Pakistan da dahil olmak üzere dünyanın geri kalanından yapılan ithalata kendi dış gümrüklerini uygulayabilirler. GJAK Hindistan ve Pakistan’dan yapılan ithalatta ortak bir dış vergi tarifesi ayarlayacaktır. Bu, sonrasında dünyanın geri kalanına da uygulanabilir (Jammu ve Kaşmir Halkın Demokrasi Partisi, 2008, ss. 26-27).

Dahası, para birliği peşinde koşmak yerine yeni bir ‘Çifte Para Birimi’ sistemi yaratılacaktır, burada Hindistan ve Pakistan rupeelerinin her ikisi de GJAK’nın coğrafi sınırları içerisinde yasal para birimi olarak geçerlilik kazanacaktır. Bu sistemin daha iyi bir tanımı Jammu ve Kaşmir’de “iki para biriminin de yürürlükte” olmasıdır. Hindistan ve Pakistan rupeeleri Jammu ve Kaşmir’de değişim araçları olmalıdır. Daha da açık olmak gerekirse, bu, Kaşmir’in Hindistan kısmında Pakistan rupeesinin ve Kaşmir’in Pakistan kısmında Hindistan rupeesinin geçerli olması anlamına gelecektir. Belge, denetim altındaki ticaret hattının ötesine geçmek isteniyorsa, bu şarttır, demektir.

Anayasanın Yapılması: Özerkliğin etkili olması için, Hindistan Birliği ile eyaletin anayasal ilişkisinin tekrar kurulması gerekmektedir. Belge “özerklik anayasal koruma olmadan ortaya çıkamaz” demektir. Bugünkü anayasaya göre, Madde 356 özerkliğe izin vermez ve bu madde Jammu ve Kaşmir için geçersiz kılınmalıdır.

Benzer şekilde, eyalete değiştirilmiş bir biçimde uygulanan Madde 249 kaldırılmalıdır, ki böylece Parlamento diğer türlü eyaletin yetkisine girecek bir mesele üzerinde yasama yetkisini kullanamaz (Choudhary, 2008, s. 24).

Kapsamlı ve hesap sorulabilir bir yürütmeye (Devlet Başkanı da dahil olmak üzere) dair ilk taslağın altını çizen eyalet anayasasının altıncı yasa değişikliği özerkliğin önemli bir bileşeni olarak feshedilmelidir. Bu yasa değişikliğinden önce, Devlet Yasaması *Sadar-e-Riyasat*'ı, devlet başkanını seçerdi. Devlet yasamasının gücünü sınırlayan hüküm kendi anayasasını değiştirmek üzere devlet yasamasının gücünü değiştirmekten çok, Hindistan anayasasını değiştirmek üzere Parlamentonun gücü ile ilgili olan Madde 368'e eklenmişti. Dolayısıyla söz konusu hüküm tamamen ve ağır bir şekilde ilgisizdi ve yetkisini aşıyordu. Devletin yasama organının yasa değişikliği yapmak yönündeki anayasal gücü eyaleti yetkilendirmek ve özerklik hakkında esastı ve bu Madde 370 altında yapılan bir düzen ile ortadan kaldırılamazdı. Bütün Hindistan Hizmet Kanunu 1951 ve Madde 312 ilga edilmeli ve yerel insani kaynaklara kendi tam potansiyelini geliştirmek ve için açık ve engellenmemiş bir fırsat sağlanmalıydı ve buna eyalet işlerinin yönetiminde güven duyulmalıydı. Özerklik ayrıca devlet başkanının sırasıyla Hammu ve Kaşmir bölgelerinden seçilmesini tasarlıyordu. Bu bütün bölge halkına eşitlik ve adalet hissi ve güçlenme hissi verecekti ve aralarındaki bağları kuvvetlendirecekti (Jammu ve Kaşmir Halkın Demokrasi Partisi, 2008, ss. 32-37).

Gerçekleştirilebilir Ulus

Hurriyat Partisi'nin bir bileşeni olan Jammu ve Kaşmir Halkın Konferansı Genel Başkanı Sajad Gani Lone Kaşmir ihtilafının çözümü için bir 'Vizyon Belgesi' yayınladı, belgenin adı 'Gerçekleştirilebilir Ulus'tur.

Gerçekleştirilebilir Ulus halkın arzularına hayli önem verir (Lone, 2006, s. 147) (www.achieveablenationhood.com). Belge Kaşmir meselesinin geniş anlamda psikolojik bir boyutunu kuramsallaştırır. Buna göre, halkın duyguları herşeyden önemlidi. Dolayısıyla, Hindistan ve Pakistan'ın taleplerinin uyarlanabileceği referans modeli olarak "Bağımsız Ana Yurt Modeli" önermektedir. Belge bunun kendi hayatlarında aktif politik özneler olarak tanınmaları açısından Jammu ve Kaşmir halkının kolektif arzularını tatmin edeceği inancındadır. Böylelikle barış bölge içerisinde sağlanacaktır. Hindistan ve Pakistan'ın taleplerinin buraya bağlanması barışın inşa edilmesi ve sürdürülmesinin dışsal boyutuyla ilgilidir. Belge hayli güçlü bir şekilde LOC ilişkilerindeki gelişmenin, özellikle ticaret açısından, barış inşasının hayli önemli bir boyutu olacağını düşünür. Belgenin bir sonraki mantıki adım olarak gördüğü Jammu ve Kaşmir'in iki parçasının iktisadi birliği barışın ve istikrarın güçlendirilmesinde yardımcı bir rol oynayacaktır.

Pakistan denetim altında olduğu kadar, Hindistan denetimi altında da olan Jammu ve Kaşmir bölgelerinin militarizasyondan arındırılması belgenin barış için öne sürdüğü en önemli gereksinimlerden birisidir. İnsan haklarına saygı, siyasi tutsakların salınması, eyaletteki liderliğin seçilmesi ve yüceltilmesinden ise onlarla özdeşleşme, şiddet kurbanlarının rehabilitasyonu ve Gerçeklik Uzlaşma Komisyonu

kurulması barış mesajı olarak belge tarafından önerilen diğer önlemlerdir (Lone, 2006, ss. 145-162) (www.achieveablenationhood.com).

Kazanılmış egemenlik kavramı barışa giden yolda siyasete konan engeller için çözüm olarak düşünülmektedir. Son dönemdeki devlet pratikleri geliştiği şekliyle kazanılmış egemenlik devletten egemenlik güçlerinin ve otoritenin uluslararası gözetim altında alt devlet unsurlarına şartlı ve aşamalı bir şekilde devredilmesini gerektirir (Lone, 2006, ss. 159-160) (www.achieveablenationhood.com).

Siyasi vizyon: Gerçekleştirilebilir Ulus “ içerisinde tek bir siyasi otoritenin, adlı adınca hükümetin devleti içeride ve dışarıda temsil ettiği kural olarak tek bir devletin egemenliği”ni öngörür. “Hükümet işleriyle ilgilenmek için tam bir iç bağımsızlığa ve dış işleriyle ilgilenmek için de dış bağımsızlığa sahip olacaktır.” Jammu ve Kaşmir bir demokrasi olmalıdır ve kendisine bağımsızlık hakkı verilmelidir. Bu bölge bağımsız bir seçim komisyonuna, ayrı bir bayrağa ve kendi toprakları üzerinde yetki kullanma hakkına sahip olmalıdır. Bölge diğer devletlerle ilişkiye grime hakkına sahip olmalıdır ve bu kapasiteye de sahiptir. Herhangi bir dış müdahale olmadan halkının iradesi doğrultusunda kendi ekonomik sistemini seçme hakkına sahip olmalıdır. Kendi para birimi, merkez bankası ve döviz rezervleri olmalıdır. Kendini savunma amaçlı olarak ordusu ve hava kuvvetleri olmalıdır. Bu vizyona ‘Bağımsız Ana Yurt Modeli’ denmektedir belge Hindistan ve Pakistan’ın taleplerini uyarlamak için de hükümler getirerek modeli sulandırmakta ve elde edilebilir birliktelikler yaratmaktadır. Yürütme, yasama (diğerleri arasında bunlar Hindistan ve Pakistan’la olan ilişkileri izleme ve bunun üzerine yasa yapma yetkisine sahip olacaktır) ve yasamaya ait bağımsız kurumlar önerilmiştir (Lone, 2006, ss. 165-229) (www.achieveablenationhood.com). Jammu ve Kaşmir’in uluslararası gözlemciler

eşliğinde Hindistan ve Pakistan'dan egemenlik güçlerini ve otoriteyi şartlı ve aşamalı bir şekilde alabileceği kazanılmış egemenlik kavramı lehinde bir öneri getirilmiştir.

Hindistan ve Pakistan'la İlişkiler: Gerçekleştirilebilir Ulus Hindistan ve Pakistan yönetimi altındaki Kaşmir arasında ortak bir egemenlik önermektedir. Bu sistem altında, Dış İşleri ve Savunma Hindistan'ın ve diğer tüm meseleler Jammu ve Kaşmir hükümetinin sorumluluğu altında olacaktır. Pakistan ve Pakistan'ın yönetimi altındaki Kaşmir arasındaki ilişkileri yönetmek için eşit bir sistem önerilmiştir. Belge ayrıca Pakistan ve Hindistan yönetimi altındaki Kaşmir ile Hindistan ve Pakistan yönetimi altındaki Kaşmir arasındaki ilişkileri yönetmek için de bir takım öneriler sıralamıştır. 1950'de imzalanan Hindistan-Nepal Barış ve Dostluk Anlaşması bu ilişkilerin çerçevesini çizmek için bir ilham kaynağı olarak ifade edilmektedir.

Hindistan yönetimi altındaki Kaşmir'in halkı tarafından gösterilen tarihsel bağların takdirinin bir işareti olarak, Pakistan devletinin, karşılık gözetmeden Hindistan yönetimi altındaki Kaşmir'de yaşayan insanlara kendi topraklarındaki sınıai ve iktisadi gelişmelere katılımı ilgili olarak vatandaş muamelesi yapması ve böylesi gelişmelerle ilgili olarak tavizler ve kontratlar sağlaması önerilmektedir. Pakistan ayrıca bu eyaletin vatandaşlarına yerleşim, mülkiyet edinme hakkı, ticaret ve değiş tokuşa katılma, istihdam ve benzer diğer ayrıcalıklar açısından kendi vatandaşlarına verdiği hakları tanımalıdır (Lone, 2006, ss. 225-226) (www.achieveablenationhood.com).

Belge ayrıca eşit bir ilişkinin Hindistan ve Pakistan denetimi altındaki Jammu ve Kaşmir bölgesinde de yaratılması gerektiğini belirtir. Hindistan denetimi altındaki Jammu ve Kaşmir bölgesi de bağımsızlığın ölçeğine bağlı olarak Hindistan

çıkarlarına uygun olarak Pakistan devletinin vatandaşlarına da benzer ayrıcalıkları sağlamalıdır.

LOC Ötesi İlişkiler: J&K toprakları ve halkı ne başlattıkları, ne de teşvik ettikleri bir savaşın mirası olarak 1947 yılında ikiye ayrılmıştı. Bu zorunlu ayrılık eyalet halkı için her daim büyük bir acı ve üzüntü kaynağı oldu. Eyalet halkının şikayetlerini dile getirdiğini söyleyen her belge bu koparılmış ilişkilerin yarattığı psikolojik etkiyi dikkate almalıdır.

Gerçekleştirilebilir Ulus LOC ötesi ilişkilerde ekonomik bağların önemi hususunda özerklik belgesiyle neredeyse aynı düşüncelere sahiptir ve bir seçenek sunar, bu da ‘aşamalı bir yaklaşımla eyaletin iki parçasının tam bir ekonomik birliğini yaratmak, yeni ilişkiler’ yaratmak sözüdür. Belgenin kendisi “ekonomik birliğin amacının Hindistan ve Pakistan altında Jammu ve Kaşmir’in iki farklı siyasi ve coğrafi parçasından ‘J&K ekonomik birliği’nin tek bir birleşmiş iktisadi parçasını yaratmaktır,” der. “ ‘J&K ekonomik birliği’ ekonomik olarak sınırları daha gevşek bir Jammu ve Kaşmir olacaktır.” Buna ek olarak belge LOC boyunca iki tarafın yerleşimcilerinin göç hareketini denetim altında tutmak için ortak bir program üzerine müzakereler yürütüleceğini söylemektedir. Dahası doğal kaynakların da ortak bir idaresini öngörür.

Dahası, belge turizm, demografik veri, eğitim, toplumsal refah, bilgi teknolojileri ve iletişim, sivil havacılık, sağlık, çevre, spor ve kültürel faaliyetler, orman politikası, insan haklarına dair yasalar ve politikalar, bilimsel araştırma, arkeolojik kültürel mirasın araştırılması ve korunması, müzelerin, arşivlerin ve kütüphanelerin geliştirilmesi, ticari ve özel taşımacılığın ve daha bütünleşik bir sınır denetiminin LOC ötesinde geliştirilmesini sağlamak için çoklu taşıma stratejileri

üzerine işbirliği, koordinasyon ve konsültasyon çalışmaları yapılacağını vurgular (Lone, 2006, ss. 219-224) (www.achieveablenationhood.com).

Gerçekleştirilebilir Ulus ayrıca iki yasama düzeneğinin oluşturulmasını önerir, bunların her birisi Hindistan ve Pakistan yönetimi altındaki Jammu ve Kaşmir için olacaktır. Dahası aynı minvalde iki yürütme ve yargı düzeneği önerir. Belge bu iki bölgenin yürütme ve yargı işlevlerini koordine etmek için çeşitli sektörlerin ortak işlemlerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulacak olan siyasi ve bürokratik kurumların bir karışımının hiyerarşik yapısını çerçeveleyecek bir ortak kurum oluşturulması tavsiyesinde bulunur.

Ekonomik Vizyon: Gerçekleştirilebilir Ulus önerdiği eklektik sistemden ortaya çıkacak olan yeni sistemi “olayların yeni durumu” şeklinde adlandırır. Olayların yeni durumunda, Jammu ve Kaşmir’in iki parçasının birliği öncelikle ekonomik bir birlik olacaktır. bu birlik iki bölge arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin serbest hareketiyle ayrı gümrük bölgeleri halini alacaktır. Olayların yeni durumunda, iç gümrük bariyerleri ortadan kaldırılacak ve dış gümrük bariyerleri ahenkli bir hale getirilecektir. Hem Hindistan, hem de Pakistan para birimleri yasal değişim aracı olarak kabul edilecektir (Lone, 2006, ss. 19-22) (www.achieveablenationhood.com).

Azınlık Hakları ve Korunması: Gerçekleştirilebilir Ulus Hindistan, Pakistan ve Jammu ve Kaşmir’in kendisinin farklı bölgelerine esas olarak şiddete bağlı olarak 19747’den günümüze değin göç etmiş bütün Jammu ve Kaşmir sakinleri için geriye dönüş hakkı ve mülklerini tekrar talep etme hakkını destekler. Ayrıca belge çoğunluğu Kaşmirli Panditler olan ve 1989’dan beri şiddet yüzünden yerinden edilmiş olan insanların geriye dönüş ve mülk talepleri hakkına özel bir vurguda bulunur (Lone, 2006, s. 160) (www.achieveablenationhood.com).

Bölgeler için Vizyon: Gerçekleştirilebilir Ulus bölgesel arzuları belirli bir toprak parçasında çoğunluk gruplarının esasında etnik arzuları olarak görür ve etnik bir grubun arzular ile uyum sağlamanın ve bunları bölgesel talepler olarak yanlış bir biçimde ele almanın, bu bölgede diğer etnik azınlıkların taleplerine ilgi göstermeyerek ortaya çıkan yeni çatışmaların tetikleyicisi olacağı yönünde uyarır. Bu taleplerle uyum sağlamak için bir birim tarif etme problemini çözmek adına belge semtleri geçerli bir seçenek olarak önerir. Belge ilçeler bazında anlamlı kılınabilecek iki seçenek tarif eder:

i) *Ayrılma:* Çoğunluğun J&K'nın bir parçası olunmaması durumunda haklarının daha iyi korunacağı düşüncesinde olduğu bir semtin ayrılma hakkı tanınmalıdır. Bu, sivilcilik ve demokrasi ruhuyla yerine getirilmelidir. Diğer semtlerin ayrılmasının bir sonucu olarak J&K ile bir bağı olmayan bir bölgenin bir parçası içerisinde kalan bir semt ayrılan kısmın parçası olmalıdır. Benzer şekilde, J&K'nın bir parçası olmak isteyen semtlerin arasında sıkışıp kalan bir bölge J&K'nın bir parçası olarak kalmalıdır.

ii) *Yetkinin devredilmesi:* Semtler idari özerklik ile güçlendirilebilir ki böylece karar alma süreçlerinde daha yüksek bir yetkiye sahip olurlar. Bu, semtlere daha fazla yetki devredilmesi anlamına gelir. Etnik gruplar yeni yetki almış bir sistemde ya daha fazla yetkiyi kabul etmek, ya da J&K birliğinden ayrılmak seçeneklerine sahip olacaklardır (Lone, 2006, s. 157) (www.achieveablennationhood.com).

Özetle, Kaşmir ihtilafının çözümü için Lone'nin modelinin Hindistan ve Hindistan yönetimi altındaki Kaşmir ve Pakistan ve Pakistan egemenliği altındaki Kaşmir arasında ortak bir egemenlik anlayışına dayandığı söylenebilir. Aşağıdakiler bu modelin en önemli parçalarıdır. Birincisi, Hindistan ve Pakistan hükümetleri

Kaşmir’de hakim oldukları bölgelerde savunma ve dış işleri konusunda bir yetkiye sahip olacaklardır. İkincisi, Jammu ve Kaşmir Eyaleti’nin her iki tarafı da (eski prenslik statüsündeki eyaletler) “tarafsız ve barışçı bir bölge” yaratarak birbirleriyle bağımsız ilişkiler kurabileceklerdir. Üçüncüsü ve hayli önemlisi ortada bir Jammu ve Kaşmir Ekonomik Birliği, bütün eyalet sakinlerinin hareketleri için bir Ortak Göç Denetimi, doğal kaynakların ortak işletilmesi ve çeşitli diğer sektörlerle işbirliği, koordinasyon ve konsültasyon olacaktır. Nihayetinde, dört bölge arasındaki (Hindistan, Pakistan, Hindistan idaresi altındaki Kaşmir ve Pakistan idaresi altındaki Kaşmir) ilişkileri koordine etmek için yeni kurumlar kurulacaktır.

Otonomi

Jammu ve Kaşmir’in katılım sonrası siyaseti her daim katılım belgesi ile uyumlu olan eyaletin özel anayasal statüsü açısından bir otonomi meselesi etrafında dönmüştür. Katılım Belgesi’ne göre, Hindistan Birliği eyaletin Savunma, Dış İşleri ve İletişim konularına dair kanunlar çıkartabilir. Katılımın şartları ve koşulları 26 Kasım 1949 tarihinde kabul edilen ve 26 Ocak 1950’de yürürlüğe giren Hindistan Anayasası’na sonradan eklenen Madde 370’ye dahil edilmiştir.

Madde 370 tarafından onaylanan özel statünün kısa zaman içerisinde altı oyulmuştu. 1953 yılında Şeyh Abdullah’ın görevden azledilmesi ve tutuklanması otonomi sürecine ciddi bir darbe vurdu. Otonomi ve özel statü yerine, eyaletin anayasal bütünlüğü vurgulanmaya başlandı. Entegrasyon süreci 1954’de başladı ve neredeyse 1970’lerin başlarında tamamlandı, Bu bir çok açıdan Jammu ve Kaşmir’i Hindistan’ın diğer eyaletleriyle eşit statüye getiriyordu (Devlet Otonomi Komitesi

Raporu, Jammu & Kaşmir Hükümet Yayını, Nisan 1999, s. 86). Özel statünün elden gitmesi ve eyaletin entegrasyonu süreci bu tezin ikinci bölümünde tartışılmıştı.

Ulusal Konferans'ın kurucusu ve Jammu ve Kaşmir'in Hindistan Birliği'ne katılımının esas aracı olan Şeyh Mohammad Abdullah anayasal entegrasyona karşı çıktı ve iktidara dönmek için pazarlık ederken, otonomi meselesini ortaya attı. 1975'de görevi aldıktan sonra, 1953'den sonra eyalette uygulanan parlamento kanunlarının gözden geçirilmesi çalışmalarını yürütmek üzere bir komite atadı. Komite bir konsensus sağlayamadığı için ortaya pek bir şey çıkmadı. Bununla birlikte konu Ulusal Konferans tarafından dile getirilmeye devam etti, ancak 1990'ların ortalarından itibaren daha geniş olarak ele alınmaya başlandı. Beş yıllık bir aradan sonra parti ile Merkez Çalışma Komitesi'nde Hindistan Birliği eyaletin ilk anayasal düzenlemesini ortadan kaldırmak ve Kaşmir hakkını yabancılaştırmaktan sorumlu tutuldu. Komite "otonomiyi ilk ve asıl durumuna getirmek için olayların gidişatının gözden geçirilme vakti geldi" diyen bir karar aldı (Chowdhary, 2000, s. 2599). Asıl halindeki otonomi 1953 önceki dönemdeki eyaletin anayasal statüsüne göndermeyle tanımlanmıştı.

Ulusal Konferans mevcut ihtilafın çözümü için önemli olduğuna inandığı otonominin tekrar sağlanması gerektiğini düşünüyordu. Parti, Katılım Belgesi altında merkez ve eyalet arasındaki ayrımın savunma, dış işleri ve iletişim dışında kalan alanlar için yasama yetkisinin eyalette olmasıyla tamamen netleştiğini tekrar ediyordu. Yıllar içerisinde otonominin "anayasaya aykırı olarak buharlaştığı" suçlamasında bulunuyordu, bu da partiye göre halkın memnuniyetsizliğinin asıl sebebiydi. 1996'da Ulusal Konferans hükümeti otonomi meselesini görüşmek üzere Devlet Otonomi Komitesi ve Bölgesel Otonomi Komitesi atadı. İlki eyaletler arası

yetkiyle donatılmıştı, yani Merkezi Hükümet ve Jammu Kaşmir arasındaki ilişkiler; diğeri ise eyaletler arası ilişkilerden sorumluydu, özellikle eyaletteki üç bölge, Jammu, Kaşmir ve Ladakh arasındaki ilişkilerden. Devlet Otonomi Komitesinin (SAC) önemli önerilerinden bazıları şu şekildedir: (Devlet Özerklik Komitesi Raporu, Jammu & Kaşmir Hükümeti Yayını, Nisan 1999, s. 86)

1. Hindistan anayasası Madde 370'nin başlığı olarak 'geçici' ibaresi Kısım XXI'nin başlığından silinmelidir. Bunun yerine 'özel' ibaresi geçirilmelidir. Böylelikle Madde 370 gelecekteki saldırılardan korunmuş olur.
2. Savunma, dış işleri, ve iletişim ile ilgili olmayan ve/veya buralara bağlı olmayan, Birlik listesinde olmamakla birlikte başvurulabilir olan konular eyaletin başvurusundan çıkartılmalıdır.
3. Eyalet yasama organı için düzenlenen seçimler eyalet yasama organı tarafından yapılan kanunlar altında düzenlendiği için, Madde 324, 1950/1954 döneminde olduğu biçimde ve yollarda uygulanabilir kılınmalıdır.
4. Olağanüstü hal uygulaması eyalet hükümetinin uygun görmesi yönündeki bu talebin eyalet anayasasının iki ay içerisinde aldığı karara tabi olması şartıyla hükümetinin onayına tabidir, (bunun olmaması durumunda) olağan üstü hal ilanı kaldırılmış olarak düşünülür.
5. Temel hakları konusunda ayrı bir bölüm Jammu & Kaşmir anayasasına dahil edilmelidir.
6. Eyalet yasama organı ve eyalet Yargıtay'ı ile ilgili seçimlerin gözetlenmesi, yönlendirilmesi ve denetimi ve eyalet başkanının adlandırılması ve eyalet yürütme organı, eyalet başkanının atanması ile ilgili Jammu & Kaşmir anayasasında bugüne kadar yapılmış tüm değişimler ve diğer bütün anayasal değişimler iptal edilmelidir.

SAC'ın raporu 1999'da kamuya açıklandı ve 26 Haziran 2000'de Devlet Yasama Meclisi'nin özel bir oturumunda tartışıldı. Oturum Birlik ve eyalet hükümetinin raporu uygulamak için pozitif ve etkili adımlar atması yönünde bir taleple 'Otonomi Kararı' ile sonuçlandı. Karar 1953 statüsüne karşı dile getirilen bir çok kaygı ile birlikte bir tartışma başlattı. RSS ve BJP gibi güçler raporda meşum bir ayrılıkçılık tasarısı görürken, diğerleri diğer eyaletlerden gelebilecek benzer taleplerin ulusal birlik yönünde uğursuz sonuçlar doğabileceği endişelerini dile getirdiler (Chowdhary, 2000, s. 2599). Bu kaygılara cevaben Birlik Kabinesi Raporu reddetti. Ancak otonomi yönünde tartışmalar halen sürmektedir. Ulusal Konferans rapor hakkında ulusal bir farkındalık kampanyası başlatma kararı aldı ve Jammu ve Kaşmir hükümeti meseleyi tartışmak için bakanlardan bir grup oluşturdu.

Otonomiye en önemli karşı çıkış Jammu ve Kaşmir'den geldi. Jammu'da yaşayan Hindular ve Ladakh'da yaşayan Budistler eyaletin yetkilerinin çoğalmasının Kaşmir'in Jammu ve Ladakh üzerinde hakimiyetine yol açacağını düşünüyorlardı (Koithara, 2004, s. 289). Bu bölgelerde, özellikle Jammu'da mahrumiyet ve ayrımcılığın ortaya çıkacağına dair insanların endişeleri 1950'lerin ilk yıllarına kadar giden dönemsel bölgesel ajitasyonlara yol açmıştı. Yukarıdaki bağlamda eyalet hükümeti geçmişte çatışmalı bölgesel meseleleri analiz etmek için dört adet komisyon kurmuştu. Bu bölgesel hassasiyetlere bağlı olarak iktidarı aldıktan sonra Ulusal Konferans Bölgesel Otonomi Komitesi (RAC) ve Eyalet Otonomi Komitesi'ni (SAC) atamıştı.

Eyaletin otonomisi meselesi doğası gereği karmaşık bir meseleydi. Bu sadece merkez-eyalet ilişkilerinin adil ilkeleri sorunsalını içermekle kalmıyordu, aynı

zamanda ülke içindeki yetkilerin devri ve bölgeler arası ilişkiler meselesiydi. Eyaletin otonomisi meselesi ve bölgesel otonomi aslında i içe geçmişti. Birini göze almadan diğeri gerçekleştirmek imkansızdı. Bununla birlikte otonomi siyaseti bir şekilde bu mantığı içermiyordu.

Ancak özellikle yabancılaşma sorunsalına dikkatleri çektiği zaman Kaşmir halkı için otonomi söylemini önemsiz olarak devre dışı bırakmak çok kolay değildir. Kaşmir'deki yabancılaşma, geçtiğimiz 50 yılda Kaşmir siyasetinde bir bozulmaya doğru giden sıradan Kaşmirlilerin kökleri derinlerdeki siyasi bir cevabıdır. Bu bozulmanın büyük oranda 1953'de şeyh Abdullah'ın iktidardan alınması ile başlayan eyalet politikasına merkezi müdahalenin bir sonucuydu. Peşi sıra kurulan merkezi hükümetler 1953'den itibaren eyalette ortaya çıkan siyasi vandalizmden doğrudan ya da dolaylı olarak sorumludur (Chowdhary, 2000, ss. 2601-2602).

Otonomi söylemi Kaşmir'deki siyasi söylemin şartlarını değiştirme potansiyeline sahipti. Otonomi Kaşmir'de yabancılaşmayı sonlandırmak için esaslı bir çekiciliğe sahipti. Farooq Abdullah'a göre, 'otonomi sağlıklı bir merkez-eyalet ilişkisi için şarttır.' Kendisi ayrıca otonominin halkın arzularına karşılık gelecek tek olası seçenek ve Kaşmir'deki yabancılaşmayla başa çıkabilecek ve bunu sona erdirebilecek tek mekanizma olduğunu iddia eder. Sumit Ganguly'e göre, 'ulusal düzeyde Yeni Delhi Kaşmir'in feragat edilmiş otonomisine tekrar inşa etmek için hamleler yapmalıdır' (Ganguly, 1997, s. 418). Kaşmir halkının şikayetlerinin çoğu eyalet otoriteleri tarafından, çoğunlukla da Yeni Delhi'den gelenler tarafından düzgün bir muamele görmemekten kaynaklanır. Jammu ve Kaşmir'de merkezi denetimin azaltılması bölgede pozitif değişikliklere yol açabilir.

Bağımsızlık

Kaşmir meselesinin çözümü için önerilen bir başka yol bağımsızlıktır. Bu öneri Kaşmir'in Hindistan ve Pakistan arasındaki esas ihtilaf konusu olmasından dolayı her iki tarafa entegrasyonun gerçekleşmemesinin çıkmazdan en kolay kurtuluş yolu varsayımına dayanır. Bu seçeneğe göre, Jammu ve Kaşmir'in parçalanmadan önceki statüsü yerine getirilmeli ve bağımsız bir devlet kurulmalıdır. Bu önerinin asıl savunucusu JKLF'dir. JKLF eski prenslik statüsündeki devletlerin, Hindistan ve Pakistan tarafından denetlenen bölgelerini de içeren bir 'birleşmiş, tarafsız, seküler ve federal Jammu ve Kaşmir cumhuriyeti' peşindedir. JKLF federal, parlamenter ve demokratik bir siyasi sisteme dayalı bağımsız bir devlet vizyonunu dile getirmektedir. Beş federal birimden her biri, Kaşmir vadisi, Jammu bölgesi, Ladakh, Azad Kaşmir ve Gilgit Baldistan, seçilmiş yerel hükümetlere sahip bir otonomiye sahip olacaktır. Merkezde iki meclisli bir parlamento olacaktır, avam kamarası üyeleri yetişkinlerin oylarıyla seçilecekler ve her bir birimdeki nüfusla orantılı olacaklardır ve senato üyeleri bütün birimlerden seçilmiş eşit sayıda üyeden oluşacaktır (Behera, 2000, s. 170). JKLF'ye göre, devletin anayasası dini ve etnik azınlıklar için eşit toplumsal, ekonomik ve siyasi haklar tanıyacaktır. İsveç örneğini alarak, hem Hindistan, hem de Pakistan'la kardeşçe ilişkiler doğrultusunda bağımsız Jammu ve Kaşmir devleti için tarafsız bir dış politika öngörülmüştür (Khan, 1970). Dolayısıyla, JKLF hem Pakistan, hem de Hindistan'dan bağımsız olunması gerektiğini savunur ve Jammu ve Kaşmir halkı için ayrı bir devlet iddiasını sürdürür, zira bunlar doğal, siyasi, tarihsel ve etnik açıdan ayrılardır.

Pakistan’a Katılım

Hurriyat (G) içerisinde en hakim ayrılıkçı örgüt olan *Tehreek-i-hurriya Jammu ve Kaşmir*’in genel başkanı olan Syed Ali Geelani kendi önerisini sunmaktadır. Silahlı direnişin eski bir yılmaz savunucusu olan Geelani çözümün sadece siyasi düzeyde gerçekleşebileceğine ikna olmuştur. Kendisi Kaşmir’in sadece Hindistan ve Pakistan arasındaki bir sınır meselesi olmadığını düşünür, zira burada yaşayan insanlar, içerisinde siyasi kendi kaderini tayin hakkının olduğu en temel insan hakları uğrunda savaşırken baskı ve ölümle karşılaşmışlardır. Her ne kadar Hindistan ve Pakistan ihtilaf ve Jammu ve Kaşmir halkının çektiği sıkıntılardan sorumlu olsalar da, bunlara çözümde bir rol verilmez. Geelani için ihtilafta taraf olan üç kesim de, Hindistan, Pakistan ve Jammu ve Kaşmir halkı sorunun siyasi bir çözümü için anlaşmalıdır (Geelani, 1993, ss. 332-333). İhtilafın sonu sadece Kaşmir halkının karşılaştığı yoksulluk ve vahşetin sonu olmayacaktır, ancak bu Pakistan ve Hindistan’ın çıkarına da olacaktır. çözümün sonucunda bu iki ülke kendi kaynaklarını kendi halklarının refahları için kullanabileceklerdir. Tarihe atıf yaparken Geelani Jammu ve Kaşmir halkının kendi siyasi geleceğini belirleme hakkına sahip olması gerektiğini düşünür. Böylesi bir referandumda, halka Hindistan ya da Pakistan arasında seçim yapma hakkı tanınmalıdır. Geelani JKLF’nin bağımsız bir devlet yönündeki üçüncü yoluna kesinlikle karşıdır (Geelani, 1993, s. 101). Geelani böylesi bir seçeneğin Jammu ve Kaşmir hakkındaki çeşitli Birleşmiş Milletler kararlarında yer almadığını savunmaktadır. Üçüncü yolun resme dahil edilmesinin sadece Hindistan’ın işine geleceğini ve muhtemelen arka kapıdan bütün Jammu ve Kaşmir’in ilhakıyla sonuçlanacağını iddia eder. Üçüncü yolun da

sunulacağı bir referendum durumunda, Hindistan aslında kazanabilir, zira Kaşmirli Müslümanların oyu Pakistan destekçileri ve bağımsız Jammu ve Kaşmir destekçileri arasında bölünürken, eyaletin Hindu ve Budistlerinin yanısıra, bunlara Kaşmirli Müslümanlardan kültürel olarak daha yakın olan Poonch, Rajouri ve Jammu Müslümanları muhtemelen blok olarak Hindistan lehine oy kullanacaklardır (Geelani, 1993, s. 412). Dahası, Kaşmir milliyetçiliğine (*Kashmiriyat*) dayalı bağımsız Kaşmir sadece Müslümanların birliğine karşı olanların işine gelecektir, bu insanlar ‘bölgesel ve kültürel farklara dayanarak Müslüman *ummahı* (bütün dünya üzerindeki cemaat) arasında ince ayrımlar yaratmak’ peşindedirler (Geelani, 1993, s. 412). İslamcılık mantığını teşvik ederek ve İngiliz Hindistanı’nın parçalanma teorisine dayanarak, Geelani bütün Müslümanları tek bir ulus olarak kavramsallaştırır. Dolayısıyla Pakistan’ın dışında kalan bağımsız bir Jammu ve Kaşmir İslam’ın kendisinin ihlal edilmesi anlamına gelir. Bir diğer deyişle, Geelani seküler ve bağımsız bir devlet olarak modern ulus devlet anlayışına sahip değildir. Müslüman kimliğini teşvik ederek, Kaşmirliilerin Hindistan tiranlığına karşı ayağa kalkmasında Pakistan’ın yardımlarını takdir etmektedir.

Dahası, yukarıdaki önerilerin yanısıra Kaşmir ihtilafının çözümü için daha bir çok öneri getirilmiştir. 1947’den beri yaklaşık 70 öneri mevcuttur. Bu her bir yıl için birden fazla yeni çözüm önerisi demektir. Birleşmiş Milletler gibi uluslararası himaye altında bütün bir eyalet için Plebisit, toplumlara göre eyaletin Parçalanması ve eyaletin sanal bir şekilde bölünmesini tasarlayan Dixon Planı (bu plana göre Hindistan’a (Jammu, Ladakh) ve ya Pakistan’a (Müslümanların çoğunlukta olduğu yerler Azad Kaşmir olarak adlandırılır) katılım talebinden şüphe duyulmayacak bölgeler mevcuttur) vardır. Son kategori altında olan bölgelerde bir plebisit

düzenlenecektir. Bir diğer öneri Jammu ve Ladakh'ın Hindistan'a, Azad Kaşmir'in Pakistan'a katılımını ve hem Hindistan ve hem de Pakistan'ın kabul edeceği şekliyle Kaşmir Vadisi için de bağımsızlık öngörür (Choudary, 2011, s. 24-39). Bununla birlikte, ben sadece eyalette bir etkisi olan çeşitli siyasi güçlerin önerilerini tartıştım.

Öneriler Arasındaki Ortak Noktalar

Yukarıda tartıştığım öneriler arasındaki benzerlikler nelerdir? Başlangıç olarak, bu öneriler arasında bazı ortak temalar olduğunu vurgulamak isterim. Bu öneriler arasındaki en genel nokta otonomi meselesidir. Bazı öneriler mevzuyu uzun uzadıya tartışırken, diğerleri bunu yapmaz. Ancak bütün bu öneriler Jammu ve Kaşmir'e daha fazla otonomi tanınması gerekliliğini farketmişlerdir, örneğin, Sajad Lone'nin Gerçekleştirilebilir Ulus'u Hindistan ve Hindistan tarafından yönetilen Kaşmir arasında ortak bir egemenlikten bahseder. Bu sistem altında, savunma ve dış işleri Hindistan Devleti'nin sorumluluğu altındayken, diğer bütün meseleler Jammu ve Kaşmir hükümetine devredilecektir. PDP'nin özerklik tasarısı ülke içerisindeki egemenliğin devlete ve dışarıdaki egemenliğin merkeze ait olmasını tavsiye eder. NC'nin otonomi önerisi eyaletin 1953 öncesi statüsüne kavuşmasını talep ederken, yalnızca JKLF tam bağımsızlık peşinde koşar.

Bu önerilerdeki diğer ortak nokta hepsinin de Jammu ve Kaşmir'de her iki tarafı da ilgilendiren çeşitli meseleleri, müzakere ederken, görüş alışverişinde bulunurken ve karar verirken sınır ötesi bir mekanizmaya ihtiyaç olduğunu afketmesidir. Örnek olarak özerklik Büyük Jammu ve Kaşmir Bölgesel Konseyi'nin kurulmasını önerir. Bu kurum eyalette ilgili meselelerin ve çıkarların uzun erimli bir

koordinasyonunu sağlayacak önemli bir sınır ötesi yapı işlevini görecektir. Özerklik ayrıca ticaretin ve hizmetlerin serbest dolaşımı gibi Kaşmir'in iki kısmının iktisadi entegrasyonunu da teşvik edecektir. Benzer şekilde Gerçekleştirilebilir Ulus sınır ötesi ilişkilere vurgu yapar. Bu öneri Kaşmir'in iki kısmının iktisadi birliğini tavsiye eder, dahası doğal kaynakların ortak bir idaresini gündeme getirir. Ayrıca, turizm, demografik veri, eğitim, toplumsal refah, bilgi teknolojileri ve iletişim, sivil havacılık, sağlık, çevre, spor ve kültürel faaliyetler, orman politikası, insan haklarına dair yasalar ve politikalar, vd. alanlarda işbirliği, koordinasyon ve karşılıklı görüş alışverişi yapılacağını vurgular.

Bu öneriler arasındaki üçüncü ortak nokta alt bölgesel problemlere ve isteklere verilen önemdir. Örneğin özerklik, bölgesel taleplerin yerine getirilmesi için alt bölgesel konseyler kurulması önerisini getirir. Dahası Gerçekleştirilebilir Ulus eyaletin farklı bölgelerinden gelen taleplerin yerine getirilmesine de vurgu yapar.

Bu önerilerin çoğunun işaret ettiği dördüncü mesele, Jammu ve Kaşmir'in o çok üzerinde durulan militarizasyonuna son verilmesidir. Pakistan denetimi altındaki Jammu ve Kaşmir bölgesinde olduğu kadar Hindistan denetimi altındaki Jammu ve Kaşmir bölgesinde de militarizasyona son verilmesi Gerçekleştirilebilir Ulus'un önerdiği barışın esas bir ön koşuludur. Bunun yanısıra özerklik de AFSPA'nın (Silahlı Güçler Özel Kuvvetler Yasası) ilga edilmesi gibi militarizasyona son verilmesi ve ilgili diğer çabaları da barışa giden yoldaki ilk adımlar olarak önemser. Beşinci ortak nokta finansal meseleler, kamu hizmetlerine personel alımı vd. gibi konularda eyalete daha fazla otonomi sağlanması çağrısı gibi gözükmektedir.

Dolayısıyla, yukarıdaki tartışmadan belli olduğu üzere neredeyse bütün öneriler Jammu ve Kaşmir'e otonomi sağlanması taraftarıdır. Bu anlamda, Madde

370'i asıl haline kavuşturmak gerekmektedir, buna göre Merkez sadece savunma, iletişim ve dış işleri konusunda yetki sahibi olacakken, diğer yetkileri eyalete devredecektir. Sumit Ganguly'e göre, 'ulusal düzeyde Yeni Delhi Kaşmir'in feragat edilmiş otonomisine tekrar inşa etmek için hamleler yapmalıdır' (Ganguly, 1997, s. 148). Eyalet daha fazla otonomi tanınması Kaşmir için peşinde uzun zamandır koşulan çözümü getirecek gibi gözükmektedir.

Mevcut duruma baktığımızda ve diğer olasılıkları incelediğimizde, bu en iyi çözüm gibi durmaktadır. Bununla birlikte, Kaşmir'in diğer bölgesinin de ihtilafın çözümü için önemli olduğu gerçeğini göz ardı eder. Önceki bölümlerde gösterildiği üzere, mesele Kaşmir olunca tarihin girift dehlizleri çok şey ifade eder. Kaşmir için önerilen her çözüm bunu gözönüne almalıdır. Bu, gerçekleştirilebilir ulus ve özerklik gibi önerilerin neden önemli olduğunu açıklar. Bu bütün Jammu ve Kaşmir'i tek bir birim olarak alarak ve aynı zamanda Kaşmir'in Hindistan egemenliği altındaki bölgesi ile ilgili olarak mevcut senaryoyu da hesaba katarak esas soruna işaret eder, otonomi sağlanmalıdır ve aynı zamanda eyalette güvenin tekrar inşa edilmesi için önlemler alınması yönünde çaba sarfedilmelidir. Serbest ve adil seçimler halkın tercihinin ne yönde olacağı hesaba katılmadan düzenlenmelidir. Eyalet halkı serbest ve adil seçimlere güven duymadıkları sürece, mevcut krizi çözmek yönündeki her çaba beyhude olacaktır. Bu tezde, militanlığın bir nedeninin Kaşmir halkına demokrasi sağlanamaması olduğu iddia edilmiştir. Dolayısıyla, eyalette serbest ve adil seçimleri düzenleyerek, Kaşmir'deki güvenlik güçlerinin sayısını azaltarak ve Kaşmirililere en temel insan haklarını sağlayarak, insan hakları ihlallerine müsamaha göstermeyerek, bunları günlük olaylar olmaktan çıkartarak ve Kaşmirililer için daha çok istihdam ve daha iyi eğitime odaklanarak demokrasiyi inşa etmek hayatidir.

Diğer önlemler ticaret yoluyla LOC boyunca ilişkileri güçlendirmek, turizm, hac turizmi, etc., iktisadi kalkınmayı teşvik etmek, iyi bir yönetim sağlamak olabilir, her ne kadar bunlar soruna nihai bir çözüm getirmese dahi, daha iyi bir çözüm için zemin sağlayabilir ve bu esnada bölge halkının günlük sıkıntılarını bir nebze olsun hafifletebilir.

Sonuç olarak, Kaşmir ihtilafı esasında üç taraftan ibarettir, Hindistan, Pakistan ve Kaşmirliler. Pakistan ve Hindistan BM kararlarına göre iki ana taraftır. Üçüncü taraf ise kendi kaderini tayin hakkı BM kararlarında tanınmış olan Kaşmirlilerdir. Dolayısıyla, Pakistan ve Hindistan tek başlarına, Kaşmirlileri çözüm sürecinden dışlayarak eyaletin geleceği hakkında karar veremezler. Günümüzde Kaşmir ihtilafını kalıcı bir şekilde çözebilmek için, Kaşmir halkının da desteğini almanın şart olduğu açıktır. Kaşmir sorununun herhangi bir şekilde çözümü bölgede daha geniş bir barış imkanı sağlayabilir. Çözümün meyveleri kalıcı olacaktır, zira bir çok konudaki düşmanlıklara son verecektir. Çözüm çılgınlık seviyesine varan silahlanma yarışını durduracaktır ve ekonomik entegrasyon ve kalkınma yönünde daha geniş imkanlar yaratacaktır. Günümüz çatışmaların hayli maliyetli olduğu küreselleşme çağıdır. Herhangi samimi bir çaba sadece Hindistan ve Pakistan için değil aynı zamanda bütün Güney Asya için yararlı olacaktır. Bu, bütün Güney Asya bölgesindeki diğer ihtilafların da çözülmesine fayda sağlayacaktır. Yalnız bu da değil, Güney Asya bölgesi dünyanın iki gelişen ekonomisini içerdiği için önemli bir bölgesel blok haline gelebilir. Kısacası, insanlık adına Kaşmir ihtilafının çözülmesi için acil bir ihtiyaç vardır.

SONUÇ

Genel anlamda bütün siyasi formasyonlar, hareketler ve partiler tarihsel koşulların ürünüdür. 1993’de ortaya çıkan Hurriyat Partisi bu bağlamda bir istisna teşkil etmez. Parti, özellikle Syed Ali Shah Geelani’nin öncülüğündeki Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir (THJK) Jammu ve Kaşmir’in çağdaş siyasi tarihinde önemli bir siyasi güç olarak belirdi.

Kaşmir siyasi tarihinde en önemli dönüm noktası 1990’ların ilk yıllarında siyasi ayaklanmanın ortaya çıkmasıydı. Elinizdeki çalışma bunu eyaletin otonomisini yok etmek, demokratik süreçlerin ve kurumların altını oymak gibi eylemlerle Jammu ve Kaşmir’le olan ilk baştaki anayasal ilişkinin sürdürülmesi yönündeki Hindistan Devleti’nin başarısızlığı ile açıklamaktadır. Bütün bunların yanısıra Plebisit Cephesi, Al-Fatah ve Jamaat-i-İslami ve diğer örgütler Kaşmir ihtilafının bir çözümünü talep ediyorlardı. 1987 seçimlerindeki büyük ölçekli hileler bu davanın haklılığını kanıtladı, tam bu noktada insanlar Hindistan Birliği’nin eyalet üzerindeki hakimiyetini sorgulamaya başladılar. JKLF 1947 öncesi coğrafi oluşumlara dayanan bağımsız, seküler ve demokratik bir Jammu ve Kaşmir talebiyle silahlı mücadeleye başlayan ilk militan örgüt oldu. Ancak sonrasında silahlı mücadele Hizbul Mujahudeen (HM), Muslim Janbaz Gücü (MJF) ve Al-Umar (AU) vd. gibi bazı militan örgütler tarafından Jammu ve Kaşmir Hindistan Eyaletini istikrarsızlaştırarak Pakistan’ın davasına hizmet etmek adına yozlaştırıldı. Silahlı mücadelenin ortasında, çeşitli toplumsal-siyasi ve dini örgütler silahlı mücadeleye siyasi bir platform sağlamak için Hurriyat Partisi’nin bayrağı altında birleştiler.

Eyaletin Hindistan Birliği'ne katılımı ile ilgili olarak, Hurriyat Partisi bunun meşruluğunu sorgulamaktadır. Katılımın şartlara bağlı ve geçici olduğu görüşündedir. Parti meselenin ya Birleşmiş Milletler gözetimi altında plebisit yoluyla ya da Hindistan, Pakistan ve Kaşmir halkının arasındaki görüşmelerle çözölmesi gerektiğini düşünmektedir. Hurriyat Partisi iç çatışmalarla da maluldür. Halkın Konferansı'nın 2002 seçimlerinde vekil adayları göstermesi, Syed Ali Shah Geelani'nin yokluğuunda seçimlerdeki boykot kampanyası ile ilgili olarak Hurriyat'ın yaklaşımı ve BM kararlarının Kaşmir ihtilafı için gerekli temeli olduğuuna dair açık bir pozisyonndan geri adım atılması Hurriyat Partisi'nin çeşitli bileşenleri arasındaki ihtilaflardan bazılarıdır. Bunlar Hurriyat Partisi'nin arasında çeşitli yarıklara yol açmışlardır ve dolayısıyla söz konusu birleşim Hurriyat Partisi (G) ve Hurriyat Partisi (M) olarak bilinen iki ana hizip tarafından ayrıştırılmıştır. Sonrasında bu gruplardan bir tanesi ılımlılar olarak adlandırılmıştır. Bu grup Hindistan Birliği ile müzakerelere katılmış, Hindistan ve Pakistan arasında çift taraflı görüşmeleri desteklemiş ve ayrıca bazı diğer kararları da kabul etmiştir. General Parvaiz Mushraf'ın ortaya attığı Dört Maddelik Formöl, hiçbir şey gerçekleşmemesindenise biraz adım atılması iyidir, gerçekçilik veya herşey ve hiçbir şey arasında orta bir nokta, Kaşmir sorunu üzerine Birleşmiş Milletler'in çeşitli kararlarının öne sürdüğu kendi kaderini tayin hakkının yerini almıştır. Bu grubun önde gelen isimleri Mirwaiz Umar Farooq, Prof. Abdul Gani Bhat ve Molvi Abas Ansari'dir. Bununla birlikte, aşırı olarak adlandırılan diğer grup Kaşmir meselesine dair tutumunu değiştirmemiştir, bir başka deyişle, Birleşmiş Milletler tarafından güvence alındığu üzere Kaşmir meselesinde kendi kaderini tayin hakkının tek çözüm olarak benimser. Hurriyat Partisi'nin aşırılık yanlısı grubu Hurriyat Partisi (M)'nin siyasetini ve

programını şiddetli bir şekilde eleştirir. Bu grubun önde gelen isimleri arasında Syed Ali Shah Geelani, Mohammad Ashraf Sharie, Masrat Alam Bhat ve Gulam Nabi Sumbji vardır. Bu anlamda her iki grup da ayrı yürütme konseyleri ve ofisleri ile ayrı ayrı çalışma yürütmektedir. Bu iki hizibi bir araya getirmek için bir çok girişimde bulunulmuştur ancak hiçbirisi başarıya ulaşamamıştır.

Hurriyat Partisi'nin ayrılmasından kısa süre sonra, Jamaat-i-İslami içerisinde de Kaşmir meselesinden dolayı farklılıklar baş gösterdi. Bir grup Jamaat'ın Kaşmir meselesinde ön saflarda yer alamayacağını ve dolayısıyla diğer örgütlerin ve grupların sürdürdüğü biçimde mücadelesine devam etmesini savunuyordu. Syed Ali Geelani'nin başında olduğu diğer grup ise Jamaat'ın özgürlük hareketinin öncüsü olması gerektiğini savunuyordu. Gruplar arasındaki farklılıklar derinleşti ve sonunda 2004 yılında Tehreek-i-Hurriyat Jammu ve Kaşmir'in ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Dolayısıyla, Tehreek-i-Hurriyat Jamaat'ın siyasi bir cephesi olmaktan çok bu örgütün bir dalıdır. Hurriyat Partisi'ndeki derin ayrımların yanısıra, bu partinin çeşitli bileşenleri arasında ideolojik ve kitle seferberliğinin yöntemleri arasında da ayrımlar vardır. Tehreek-i-Hurriyat Kaşmir'de İslami Devlet Sistemi (*Shar'iah*) kurulmasını ve Pakistan'a katılmayı isterken, Jammu ve Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF) 1947 öncesi koşullara dayanarak bağımsız, seküler ve demokratik bir devlet peşinde koşar. Bu Kaşmir'in siyasi geleceği açısından önemli bir farklılığa işaret eder.

Hurriyat Partisi kendisini birleşik cephe olarak devam ettiremedi, zira örgüt iç çatışmalara ve kendi içerisindeki ayrılıklara şahitlik etti ve kritik bir dönemde bir ayrım yaşadı. Dahası eyaletin diğer bölgelerine, Jammu ve Ladakh'a ulaşamadığı için sorunu topluluklara indirgemeke durumunda kaldı. Eyaletin bu iki bölgesi Hurriyat Partisi'nde temsil edilmemektedir. Parti büyük oranda Kaşmir Vadisi ile

sınırlıdır ve belirli bir toplumun örgütü görüntüsündedir. Bu başarısızlıklara ve sıkıntılara rağmen, Hurriyat Partisi'nin Jammu ve Kaşmir'de son yıllarda meydana gelen siyasi değişimlere bağlı olarak etkisini arttırdığı gözlemlenmiştir. İnsan hakları ihlalleri gibi bir çok soruna dair son yıllarda düzenlenen protesto gösterileri ayrıca bu protestolar sırasında kitlelere önderlik yapan partinin rolünü arttırmıştır. Ana akım siyasi partiler kadar Hurriyat Partisi'nin sağladığı çeşitli çözüm önerilerini incelediğimiz zaman Kaşmir ihtilafının çözümünde farklı görüşlerin olduğu görülebilir. Bu sadece ayrılıkçı kamp arasında değil Kaşmir'deki diğer siyasi güçler arasında da farklılıkların bulunduğunu gösterir. Dahası herhangi bir çözüme ulaşmadan önce barışa yönelik bazı önlemler alınmalıdır. Bununla birlikte, herhangi bir çözümün daha geniş bir şekilde kabul edilmesi üç tarafın da-Hindistan, Pakistan, Kaşmir- bu kabulüne bağlıdır. Bütün bu taraflar ortak bir noktada buluşmalıdır. Sadece bu ihtilafı sonlandırabilir ve Güney Asya'da kalıcı barışı sağlayabilir. Özetle, Hurriyat Partisi birbirlerine benzerliklerden ziyade ayrımlar tarafından tanımlanan bir çok partinin bir karışımıdır. Hurriyat Partisi geniş kitlelere cazip gelecek somut bir siyasi program üreterek ideolojik ve kişisel farkları bir kenara bırakmadığı takdirde, Kaşmir sorununda etkili bir rol oynaması hayaldir.

BİBLİYOGRAFYA

Görüşmeler

Ali Mohammad Dar, Jamaat-i-Islami Eski Üyesi, Amiri Halqa, Bijbehara

Fazal-ul-Huq Querashi, Hurriyat Partisi Yürütme Komitesi Üyesi

Ghulam Nabi Sumbji, Müslümanların Birliği Genel Başkanı ve Hurriyat Partisi (G) Genel Sekreteri

Main Abdul Qayoom, Kaşmir Barolar Birliği Başkanı

Mirwaiz Umar Farooq, Awami Eylem Komitesi ve Hurriyat Partisi (M) Genel Başkanı

Mohammad Abass Ansari, Hurriyat Partisi (M) Yürütme Komitesi Üyesi ve Ithad-ul-Muslimeen Genel Başkanı

Mohammad Ashraf Sahrai, Jamaat-i-Islami Eski Üyesi

Prof. Abdul Gani Bhat, Hurriyat Partisi (M) Yürütme Komitesi Üyesi

Shabir Shah, Demokratik Özgürlük Partisi Genel Başkanı ve Hurriyat Partisi (M) Yürütme Komitesi Üyesi

Syed Ali Shah Gilani, Jamaat-i-Islami Eski Üyesi ve Hurriyat Partisi (G) ve Tehreek-i-Hurriyat Genel Başkanı

Yasin Malik, JKLF Genel Başkanı

İkincil Kaynaklar

Kitaplar

Advani, L. K., (2008), **My Country My Life**, New Delhi: Rupa & Co.

Akbar, M. J., (1991), **Kashmir behind the Vale**, New Delhi: Viking.

Anand, A. S., (1980), **The Development of Constitution of Jammu and Kashmir**, New Delhi: Light and Life Publications.

Azad, Abul Kalam, (1989), **India Wins Freedom**, Delhi: Orient Longman.

Bazaz, Prem Nath, (1967), **Kashmir in Crucible**, New Delhi: Pamposh Publications.

Bazaz, Prem Nath, (1941), **Inside Kashmir**, Srinagar: Kashmir Publishing Co.

Behera, Navnita Chadha, (2000), **State, Identity and Violence: Jammu, Kashmir and Ladakh**, New Delhi: Manohar Publications.

Behra, Navnita Chadha, (2007), **Demystifying Kashmir**, New Delhi: Pearson Longman.

Bhattacharjea, Ajit, (1994), **Kashmir: The Wounded Valley**, New Delhi: UBSPD.

Bhat, Sonaullah, (1981), **Kashmir in Flames**, Srinagar: Ali Mohammad & Sons.

Birdwood, Lord, (2005), **Two Nations and Kashmir**, Srinagar: Gulshan Publication Books.

Bose, Sumantra, (2003), **Kashmir-Roots of Conflict, Paths to Peace**, New Delhi: Vistaar Publications.

Devdas, David, (2007), **In Search of Future-The Story of Kashmir**, New Delhi: Viking, Penguin.

Ganguly, Sumit, (2003), **The Kashmir Question; Retrospect and Prospect**,
Lindon: Frank Cass and Company.

Ganguly, Sumit, (1997), **The Crisis in Kashmir- Portents of War, Hopes of Peace**,
New Delhi: Foundation Books.

Giyasu-ud-din, Peer, (1992), **Understanding the Kashmir Insurgency**, Jammu
Tawi: Jay Kay Book House.

Gupta, Sisir, (1966), **Kashmir: A Study in India Pakistan Relations**, Bombay:
Asia Publishing House.

Habibullah, Wajahat, (2008), **My Kashmir: Conflict and the Prospects of
Enduring Peace**, Washington D.C: United States Institute of Peace Press.

Hassnain, F.M., (2002), **Freedom Struggle in Kashmir**, New Delhi: Rima
Publishing House.

Hussain, Sheikh Showket, (2008), **Facets of Resurgent Kashmir**, Srinagar:
Kashmir Institute.

Jan, Asifa, (2005), **Protest Movement in Kashmir**, Srinagar: Zeba Publications.

Jan, Tarikh; Sarvar, Ghulam, (1990), **Kashmir Problem-Change and Response**,
Islamabad: Institute of Policy Studies.

Jha, Prem Nath, (2003), **The Origins of a Dispute: Kashmir 1947**, New Delhi:
Oxford University Press.

Joshi, Arun, (20014), **Eyewitness Kashmir-Teetering on Nuclear War**, Singapore:
Marshall Cavendish.

Khan, G. H., (1988), **Government and Politics of Jammu and Kashmir**, New
Delhi: J. V. Press.

- Khan, G.H., (1980), **Freedom Movement in Kashmir- 1931-1940**, New Delhi: Light and Life Publishers.
- Khan, Mohammad Ayoub, (1967), **Friends not Masters**, London: Oxford University Press.
- Koithara, Verghese, (2004), **Crafting Peace in Kashmir: Through a Realist Lens**, New Delhi: Sage Publications.
- Korbel, Josef, (1954), **Danger in Kashmir**, Princeton: Princeton University Press.
- Koul, S. N., (2002), **Internationalization of Kashmir Issue**, New Delhi: Rajat Publications.
- Lakhanpal, P. N., (1995), **Essential Documents and Notes on Kashmir Dispute**, Delhi: International Books.
- Lamb, Alastair, (1994), **Kashmir- A Disputed Legacy 1846-1990**, Pakistan: Oxford University Press.
- Lamb, Alastair, (1997), **The Incomplete Partition- the Genesis of Kashmir Dispute 1947-1948**, London: Roxford Books.
- Lawrence, Walter R., (2002), **The Valley of Kashmir**, Srinagar: Gulshan Publications.
- Malhotra, Jagmohan, (1991), **My Frozen Turbulence in Kashmir**, New Delhi: Allied Publishers.
- Matto, Amitabh; Kak, Kapil; Jacop, Happymon, (edit), (2007), **India and Pakistan- Pathways Ahead**, New Delhi: KW Publishers Pvt Ltd.
- Mattu, Abdul Majeed, (2002), **Kashmir Issue-A Historical Perspective**, Srinagar: M/S Ali Mohammad & Sons.

Mattu, Abdul Majeed, (2004), **The Prolonged Agony (Kashmir Saga)**, Srinagar: Gulshan Publishers and Exports.

Menon, V. P., (1995), **Integration of the Indian States**, Madras: Orient Longman.

Mir, Sayed Qasim, (1992), **My Life and Times**, New Delhi: Allied Publishers.

Muhammad, Z. G., (2007), **Kashmir in War and Diplomacy**, Srinagar: Gulshan Publications.

Nayar, Kuldeep, (1972), **Distant Neighbours: A Tale of the Sub-continent**, New Delhi: Vikas Publishing House.

Noorani, A. G., (1964), **The Kashmir Question**, Bombay: Mananaktalas.

Puri, Balraj, (1993), **Kashmir towards Insurgency**, New Delhi: Orient Longman.

Puri, Balraj, (1981), **Jammu and Kashmir: Triumph and Tragedy of Indian Federalization**, New Delhi: Sterling Publishers.

Rai, Mridu, (2004), **Hindu Rulers, Muslim Subjects: Islam, Rights, And the History of Kashmir**, Delhi: Permanent Black.

Raina, Dina Nath, (1990), **Unhappy Kashmir-The Hidden Story**, New Delhi: Reliance Publishing House.

Sadasivam, S. N., (1977), **Party and Democracy in India**, New Delhi: McGraw Publishers.

Sahni, Sati, (1999), **Kashmir Underground**, New Delhi: Har Anand.

Saraf, Mohammad Yusuf, (2005), **Kashmir's Fight For Freedom**, Lahore: Feroz Sons Ltd.

Schofield, Victoria, (2003), **Kashmir in Conflict- India, Pakistan and the unending war**, New Delhi: Viva Publication.

Sreedhar, K. Santhanam; Saxena, Sudhir, (2002), **Jihadis in Jammu and Kashmir**, New Delhi: Thousand Oaks.

Sharma, B. L., (1971), **Kashmir Awakes**, Delhi: Vikas Publications.

Sharma, Y. R., (2002), **Political Dynamics of Jammu and Kashmir**, Jammu: Radha Krishna Anand & CO.

Sidhu, Waheguru Pal Singh; Asif, Bashra; Sami, Cyrus, (2006), **Kashmir- New Voices, New Approaches**, (edit.), London: Lynne Rienner Publishers.

Singh, Khushwant, (1993), **Flames of the Chinar**, New Delhi: Penguin Books.

Singh, Narender, (1992), **Political Awakening in Kashmir**, Delhi: H K Publications.

Singh, Tavleen, (1995), **Kashmir: A Tragedy of Errors**, New Delhi: Penguin Publications.

Stanley, Wolpert, (2008), **A New History of India**, USA: Oxford University Press, (USA, 2008).

Sufi, G. M. D., (1996), **Kashmir Being A History of Kashmir- From the Earliest Times to Our Own**, Vol. II, New Delhi: Capital Publishing House.

Swami, Praveen, (2007), **India, Pakistan and the Secret Jihad: The Covert War in Kashmir, 1947-2004**, London: Rutledge Publication.

Teng, M K; Koul, R. K; Koul, S., (edit.) (1997), **Kashmir Constitutional History and Document**, New Delhi: Light and Life Publishers.

Verma, P. S., (1994), **Jammu and Kashmir at the Political Crossroads**, Delhi: Vikas Publishing House Pvt Ltd.

Wakhlu Khemlata Wakhlu O. N., (1992), **Kashmir behind the White Curtain**, New Delhi: Konarak Publishers.

Wani, G. M., (edit.), (1996), **Kashmir from Autonomy to Azadi**, Srinagar: Valley Book House.

War, Hilal Ahmad, (2006), **The Great Disclosures, Secrets Unmasked**, New Delhi: Manas Publicaions.

Wirsing, Robert. G., (2000), **India, Pakistan and the Kashmir Dispute: On Regional Conflict and its Resolution**, London: Macmillan Press Ltd.

Zutshi, Chitralkha, (2004), **Languages of Belonging: Islam, Regional Identity and Kashmir**, London: G Hurts & Co.

Dergiler ve Süreli Yayınlar

Bhattacharjea, Ajit, Alternative Vision of Restoring Peace in Kashmir, *Mainstream*, Vol. xlii, No. 9, February 21, 2004

Bukhari, Shujaat, Hope in the Air, *Frontline*, Volume 26-Issue 02- January 17-30, 2009

Bukhari, Shujaat , Reaching Out, *Frontline* Volume 27 –Issue 21 October, 9-22, 2010

Bukhari, Shujaat, Fire in the Valley, *Frontline*, Volume 26, Issue 13, June 20, 2009

Bukhari, Shujaat, Shadow on Talks, *Frontline*, Volume 26, Issue 26, January 1, 2010

Bukhari, Shujaat, Key Players, *Frontline*, Volume 27-Issue 19, September 11-14, 2010.

Chandhoke, Neera, When is Secession Justified? The Context of Kashmir, *Economic and Political Weekly*, Vol. xlv, No. 46, November 13, 2010

Choudary, Zafar, Options in Kashmir, *Epilogue*, Vol. 5, Issue 2, February, 2011

Choudary, Zafar, Peoples Democratic Party: Self-Rule for lasting Kashmir solution, *Epilogue*, Volume 2, Issue 11, December, 2008

Chowdhary, Rekha, Autonomy Demand: Kashmir at crossroads, *Economic and Political Weekly*, Vol. xxxv, No. 30, July 22, 2000

Chowdhary, Rekha, Identity Politics and Regional Polarization in J & K, *Economic and Political Weekly*, Vol. xlv, No. 19, May 8, 2010

Chowdhary, Rekha; Kumar, Ashutosh, Regional Autonomy Committee Report for J&K: A Critique, *Mainstream*, Vol. xxxiii, No. 34, August 12, 2000

Chowdhary, Rekha, The Second Uprising, *Economic and Political Weekly*, Vol. xlv, No. 39, September 25, 2010

Chowdhary, Rekha, Separatist Sentiments and Deepening of Democracy, *Economic and Political Weekly*, Vol. xlv, No. 3 Economic and Political Weekly, January 17, 2009

Ganguly, Sumit, An Opportunity for Peace in Kashmir? *Current History* (Philadelphia), Vol. 96, No. 614, December 1997

Ganguly, Sumit, Will Kashmir Stop India's Rise?, *Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 4, July-August, 2006

Ganguly, Sumit, Avoiding War in Kashmir, *Foreign Affairs*, Vol. 69, No. 5, Winter 1990

Ganguly, Sumit; Bajpai, Kanti, India and the Crisis in Kashmir, *Asian Survey*, Vol. 34, No. 5, May, 1994

Hurriyat's Move, *Economic and Political Weekly*, Vol. xxxviii, No. 48, November 29, 2003

Hurriyat at Crossroads, *Economic and Political Weekly*, July 19, 2003

Badhar, Inderjit, A Tarnished Triumph, *India Today*, Volume xii, No. 7, April 15, 1987

Jalal, Ayesha, Kashmir Scars: A Terrible Beauty is Torn, *The New Republic*, July 13, 1990

Korbel, Josef, Kashmir Dispute after Six Years, *International Organization*, Vol. 7, No. 4, Nov. 1953

Korbel, Josef, The Kashmir Dispute and the United Nations, *International Organization*, Vol. 3, No. 2, May 1949

All Parties Hurriyat Conference, *Kashmir Herald (APHC)*, Vol. 1, No. 12, May 2002

Kumar, Radha, Untying the Kashmir Knot, *World Policy Journal*, Vol. 19, No. 1, Spring, 2002

Navlakha, Gautam, Jammu and Kashmir: Winning a Battle only to Lose the War? *Economic and Political Weekly*, Vol. xliii, No. 45, November 8, 2008

Navlakha, Gautam, Kashmir- Unilateral Cease Fire ; Cause for Concern, *Economic and Political Weekly*, Vol. xxxv, No. 49, December 2, 2010

Navlakha, Gautam, Kashmir: An Idea Which Cannot be Suppressed, *Economic and Political Weekly*, Vol. xxxv, No. 5, January 29, 2000

Navlakha, Gautam, Kashmir: Resistance or Agitational Terrorism? *Economic and Political Weekly*, Vol. xlv, No. 20, May 15, 2010

Navlakha, Gautam, Kashmir Roundtable Conference: Turnaround or Downturn, *Economic and Political Weekly*, Vol. xli, No. 11, March 18, 2006

Noorani, A. G., Agenda for Kashmir, *Frontline* Volume 26, Issue 25: December 05-18, 2009

Noorani, A. G., A Flawed Inquiry, *Frontline*, Volume 26, Issue 17, August 15, 2009

- Noorani, A. G., Why Jammu Erupts, *Frontline*, Volume 25, Issue 19, September 26, 2008
- Noorani, A. G., Contours of Militancy, *Frontline*, Volume 17, Issue 20, October 13, 2000
- Noorani, A. G., Kashmir Elections under Delhi-Sponsored Terrorists, *Economic and Political Weekly*, Vol. 31, No. 31, August 3, 1996
- Punjabi, Riyaz, Autonomy in Jammu and Kashmir: An Overview, *Journal of Peace Studies*, Vol. 7, Issue 4, July-August, 2000
- Puri, Balraj, Azadi, Autonomy and Self-Rule vs Freedom, *Mainstream*, Vol. xlvii, No. 52, December 12, 2009
- Puri, Balraj, Problems and Prospects of Federalization: The Case of Jammu and Kashmir, *Economic and Political Weekly*, Vol. 16, No. 20 May 16, 1981
- Puri, Balraj, Politics of the Elections in Kashmir, *Economic and Political Weekly*, Vol. 2, No. 8, Feb. 25, 1967
- Puri, Balraj, Independence, Autonomy and Freedom in Kashmir? *Economic and Political Weekly*, Vol. xliii, No. 12, March 22, 2008
- Puri, Balraj, Sidelining the Separatists, *Economic and Political Weekly*, Vol. xli, No. 38, September 23, 2006
- Puri, Luv, For a Durable Solution in Kashmir, *Economic and Political Weekly*, Vol. xl, No. 39, September 24, 2005
- Ray, Aswini, K., From Autonomy to Self-Determination, *Economic and Political Weekly*, Vol. xxxvi, No. 49, December 8, 2001
- Roy, Arundhati, Azadi: It's the Only Thing The Kashmiri Wants. Denial is Delusion, *Outlook*, September 1, 2008

Safvi, S. Zafar Mehdi, Jam-Kash Showdown: Clash of Vested Interests, *Epilogue*, Vol. 2, Issue 9, September, 2008

Sikand, Yoginder, Changing Course of Kashmiri Struggle, From National Liberation to Islamist Jihad? *Economic and Political Weekly*, Vol. xxxvi, No. 3, January 20, 2001

Sikand, Yoginder, The Emergence and Development of the Jama'at-i-Islami of Jammu and Kashmir 1940-1990, *Modern Asian Studies*, Volume 36, Issue 3, July 2002

Singh, Teja, Restoration of Autonomy to Jammu and Kashmir, *Mainstream*, Vol. xxxviii, No. 21, May 13, 2000

Swami, Praveen, Another Season of Hope, *Frontline*, Volume 18, Issue 14, July 07-20, 2001

Swami, Praveen, Hubris and downfall, *Frontline*, Volume 25, Number 15, August 1, 2008

Swami, Praveen, Martyrs sans cause, *Frontline*, Volume 24, Number 2, February 9, 2007

Tremblay, Reeta Chowdhari, Secessionist Movement, Mobilization and Political Institutions, *Pacific Affairs*, Vol. 74, No. 4, Winter 2001-2002

Tremblay, Reeta Chowdhari, Nation, Identity and the Intervening Role of the State: A Study of the Secessionist Movement in Kashmir, *Pacific Affairs*, Vol. 69, No. 4, Winter 1996-1997

Widmalm, Sten, The Rise and fall of Democracy in Jammu and Kashmir, *Asian Survey*. Vol. 37, No.11, Nov. 1997

Gazeteler

Ali, Muddasir, *Focus on Skill Development*, Greater Kashmir, March 4, 2011

Accept 5-point formula to restore normalcy: Geelani to APD, Greater Kashmir, September 20, 2010

Bajpai, K. Shankar, *The Wider Lessons from J & K*, The Hindu, September 1, 2008

Bajpai, Kanti, *Is Secession the Answer?* The Hindu, September 6, 2008

Bukhari, Shujaat, *Omer hails centre's 8-point formula*, The Hindu, September 25, 2010

Bukhri, Shujaat, *All party delegation meets Kashmiri leaders*, The Hindu, September 20, 2010

Dr. Singh Jitender, *Confusion in Kashmir Separatist Camp*, The Daily Excelsior, September 7, 2003

Puri, Balraj, *Beyond Land*, Greater Kashmir, September 3, 2008

Puri, Balraj, *Decline of the Hurriyat and after*, The Hindu, September 25, 2003

Chidambaram to lead All-Party Team to J & K, The Hindu, September 18, 2010

Ershad, Mahmud, *The Reemergence of Kashmiri Intifada*, Greater Kashmir, September 16, 2008

Tikku, M. K., *Genesis of the Problem*, The Hindustan Times, August 13, 1991

Parvaiz, Ather, *Is Unity Among Hurriyat Factions in Jeopardy?* Kashmir Times, June 26, 2005

Kashmir: Intikhabi Tareekh-Iss Hammam Main Koon Nanga Nahie, Kashmir Uzma, May 2, 2009

Malik, Javaid, *From Azadi to Elections*, Greater Kashmir, January 5, 2009

Maqbool Umer, *Political, Apolitical Groups set up*, Greater Kashmir, April 13, 2011

Maqbool, Zahid, *Separatists not Impressed*, Greater Kashmir, May 25, 2012

Mir, Fayaz Ahmad, *Mobilizing Public Opinion-I*, Greater Kashmir, February 16, 2007

Mir, Fayaz Ahmad, *Mobilizing Public Opinion-II*, Greater Kashmir, February 17, 2007

Mir, Fayaz Ahmad, *The Birth of Hurriyat as a Political Platform*, Greater Kashmir, February 1, 2007

Mustafa, Sema, *Like Him or Not, Geelani Counts*, Greater Kashmir, October 25, 2010

Noorani, A. G., *The Hurriyat must unite for Azadi in Kashmir-The Hurriyat's Crises*, The Dawn, December 6, 2008

The Hurriyat Meltdown, The Hindu, September 17, 2003

The Hurriyat Says, Nothing New in PM's Offer for Talks, The Hindu, October 11, 2008

Protests will intensify, Warns Geelani, The Hindu, September 9, 2010

Kumar, Radha, *Starting an informed debate on Kashmir*, The Hindu, July 3, 2012

Decline of the Hurriyat and After, The Hindu, September 25, 2003

INTERNET SİTELERİ

<http://www.expressindia.com>.

<http://www.hinduonnet.com>

<http://www.indianmuslims.info>.

<http://www.jklf.org>

<http://www.jkth.org>

<http://www.kashmirlive/APHC.html>

<http://www.kasmirobservers.com>

<http://www.sacw.net/article381.html>.

<http://www.satp.org>

<http://www.saptportp/india/hurriyat.html>.

<http://www.achievablenationhood.com>

ÖZET

Günümüzün dünyası nükleer bir dünyadır. Nükleer güçler arasındaki herhangi bir savaş bir afete yol açabilir. Böylesine bir tehlike, içerisinde yer alan ülkeler arasındaki çatışmalar tarafından kuşatılmış bir bölge olan Güney Asya’da süregelmektedir. Kaşmir, Güney Asya siyasetinin kaderini çizmekte olan böylesi bir çatışma bölgesidir. ABD’nin eski başkanı olan Bill Clinton’a göre Kaşmir, günümüz dünyasının en tehlikeli bölgesidir, zira bu bölgede birbirlerine karşı tavırları önceden kestirilemez olan iki adet nükleer güç vardır. Kaşmir’deki kavganın kökleri bu geniş kara parçasının tarihinde yatar. İngiliz Üstünlüğü’nün çöküşü ve akabinde Hindistan ve Pakistan olarak iki ayrı ulusun oluşumu ile birlikte, Jammu ve Kaşmir eyaletleri bu geniş kara parçasının, Alaister Lamb’ın deyişi ile “bölünmenin iddialı mirası” olarak ortaya çıktılar. Prens Hari Singh’in tereddütü ve sonrasında kabile işgali Prens’in 26 Ekim 1947 tarihinde Hindistan Birliği ile Katılım Belgesi’ni imzalamasına yol açtı. Bununla birlikte başlangıcından beri tartışmalı katılım senedinin tartışmalı bir mevzuu olmasından dolayı, ayrışmadan 68 yıl sonra dahi Kaşmir tartışmalı bir bölge olmaya devam etti. Bir taraftan, sonrasında Hindistan’ın Genel Valisi olacak olan Lord Mountbatten Prens’e katılımın Eyalet halkı tarafından oylamaya tabi olan yerel bir mesele olarak kaldığını söyleyerek bu mirasa bir soru işareti koydu. Bir diğer taraftan, Eyaletin hatırı sayılı miktarda büyük bir nüfusu bunu bir boyun eğiş bağı olarak algılamaya başladılar. Bu algılayış Şeyh Mohammad Abdullah’ın şaşalı kişiliğine bağlı olarak ilk başlarda etkin değildi. Ancak bu duygu hali Hint Birliği ve Jammu ve Kaşmir Eyaleti arasındaki ilişkiler gerilmeye başladıkça su yüzüne çıktı.

Ayrılıkçı hissiyat büyük ölçekli protestoları ve insanların yabancılaşmasını tetikleyen Şeyh Mohammad Abdullah'ın (1953) görevden alınması ve tutuklanması dolayısıyla daha da güçlendi. Durum Şeyh Abdullah'ın yakın çalışma arkadaşı olan Mirza Afzal Beig'in Hindistan Eyaleti'ne karşı direnişi örgütlemek adına Referandum Cephesi'ni (1955-1975) kurması ile daha da ciddileşti. Bu direniş 'Kutsal Emanet" ajitasyonu esnasında zirve yaptı. Seçim boykotları, işbirliğinden kaçınma ve protestolar söz konusu dönem boyunca başkaldırının yollarıydı. Ancak ayrılıkçı strateji yirminci yüzyılda, 60'ların sonuna ve 90'ların başına doğru değişti. Artık ayrılıkçılar seçimlere katılmaya ve Hindistan'dan ayrılmanın bir mazereti olarak seçimlerden alacakları yetkiyi kullanmaya karar verdiler, örneğin bu dönem esnasında Jamaat-I İslami seçimlere katıldı ve Kaşmir'in Hindistan'a katılımının koşullu ve geçici olduğu ve ancak Eyalet halkının arzuları doğrultusunda bu katılıma karar verilmediği doğrultusunda kitleleri mobilize etmek için seçimleri kullandı. Ancak bu gibi ayrılıkçı gruplar Şeyh Abdullah hayatta iken çok da ciddi bir tehdit haline gelemediler. Şeyh Abdullah'ın ölümü diğerlerinin faydalanacağı bir boşluk yarattı. Kendisini Müslüman Birleşik Cephesi (MBC) altında birleştiren böylesi bir güç söz konusu boşluğu doldurdu. Bir çok insan, özellikle daha genç kuşaklar bu seçimlere, seçimde alınacak yetkinin ayrılık yönünde bir gerekçe sunacağı niyetiyle katıldı. Devlet idaresi ayrılıkçılar ve aynı zamanda bazı gözlemciler tarafından da seçim sonuçlarını manipüle etmekle suçlandı. Bu, gençlik arasında geniş bir hayal kırıklığına yol açtı ve militanlığı tetikledi. Kaşmir'de militanlığın yansımalarının birisi yeni siyasi aktörlerin ortaya çıkışıydı. Bunların arasında en önemlisi ise Hürriyet Partisi'ydi.

Elinizdeki çalışma Kaşmir çatışmasının tarihselliğinin ve doğuşunun altını çizmeyi amaçlamaktadır. Mevcut çalışmanın esas amacı Kaşmir halkının neden Hindistan ile onca yıl yaşadıkdan sonra geç 1980’lerde Hindistan’ın Kaşmir üzerindeki egemenliğine meydan okumaya başladığını bulmaktır. Hürriyet Partisi’nin önderlik ettiği mevcut ayrılıkçı hareket siyasi özgürlük adına Kaşmir’de 1947 öncesinde de var olan mücadelenin bir uzantısı mıdır? Bu çalışma ayrıca Hürriyet Partisi’nin yirminci yüzyılda, 1990’ların başlangıcında kurulmasına neyin yol açtığını incelemeye niyetlidir. Hürriyet Partisi’nin ayrışmasının ve ayrılıkçı hareket üzerinde bunun etkisi de aynı zamanda bu araştırmanın içerisine dahil edilecektir. Silahlı direniş yanlısı olarak Jammu Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF) ve siyasi direniş olarak *Tehreek-i-Hurriyat*’ın ortaya çıkışı, bunların ideolojik yönelimleri, Hürriyet Partisi’nin bu iki bileşeni tarafından kullanılan kitlesel mobilizasyon teknikleri ve kitle tabanını genişletmek hususunda bunların faydaları da ayrıca bu çalışmada ele alınacak konulardır. Dahası bu çalışma Kaşmir ihtilafının çözümünde Hürriyet Partisi’nin rolü üzerine ampirik bir araştırmadır.

Bu amaçlara ulaşmak adına, elinizdeki çalışmada kullanılan metodoloji belgeler, resmi raporlar ve özellikle ayrılıkçı örgütlerin önde gelen liderlerinin ve Kaşmir’in diğer önemli kişilerinin görüşmeleri biçiminde hem yayınlanmış hem de yayınlanmamış kaynakları içermektedir. Dahası, ikinci el çalışmalar da objektif ve tarafsız bir biçimde bu temaya dair olan çalışma boyunca dikkate alınmıştır.

Bu tezin başlığı “**Hürriyet Partisinin Kaşmir Siyasal Hareketindeki Rölü: Hindistan ve Pakistan Arasındaki Anlaşmazlık Bölgesi**”dir. Elinizdeki çalışma Jammu ve Kaşmir’in siyasi tarihindeki ayrılıkçı bir örgüt olarak Hürriyet Partisi’nin rolünü anlama yönünde bir uğraştır. Bunu anlamak için, Kaşmir ihtilafının farklı

boyutlarını ve karmaşıklığını serimlemek gerekmektedir. Dolayısıyla araştırmacı tezi dört bölüme ayırmıştır, burada her bir bölüm önceki bölüm veya bölümlerle bir bütünlük arz etmektedir.

Giriş bölümü olan ilk kısım siyasi bir birim olarak günümüzdeki Jammu ve Kaşmir'in oluşumu ile ilgilenmektedir. Burada çoğunlukla Dogra Eyaleti, buranın doğası ve Dogra Eyaleti'ne karşı Müslüman eyaletler tarafından başlatılan özgürlük mücadelesine odaklanılmıştır. Söz konusu bölüm Britanya Hindistanı'nın bölünmesini inceleme altına alırken, ayrıca Jammu ve Kaşmir'in nasıl da bir sorun olarak ortaya çıktığını ve bu eyaletin Hindistan ve Pakistan arasında sonradan nasıl bölündüğünü incelemektedir. Bunun yanı sıra, Kaşmir ihtilafının uluslararası boyutu da tartışılmıştır, burada BM'nin rolüne odaklanılmıştır. Kısacası, birinci bölüm modern Kaşmir ihtilafının tarihsel bir anlatımıdır.

Başlığı Militanlığın Doğuşu: Tarihsel-Siyasi Faktörlerin Bir Analizi olan ilk bölüm Kaşmir'de militanlığın doğuşuna yol açan tarihsel ve siyasal faktörleri incelemektedir. Katılım, referendum sözü ve Kanun maddesi 370'nin garanti altına aldığı özel statünün aşınması ve demokratik sürecin ortadan kalkması Kaşmir halkının yabancılaşmasının tohumlarını eken bazı tarihsel, siyasi ve anayasal boyutlara sahiptir. Bu bölümde ele alınan can alıcı nokta Kaşmir'in siyasi tarihinde bir dönüm noktası olarak düşünülebilecek olan 1987 Seçimi'dir. Elinizdeki bölüm esasen en baştan itibaren eyalette var olan ayrılıkçı harekete odaklanacaktır.

Hürriyet Partisi'nin Ortaya Çıkışı başlığı altındaki ikinci bölüm Hürriyet Partisi'nin oluşumu, ideolojisi, amaçları ve örgütsel yapısını incelemektedir. Bu bölüm aynı zamanda ayrışmanın nedenleri ve yeniden birleşmek yolunda sarfedilen çabalar kadar Eyalet'teki ayrılıkçı hareket üzerinde bunun etkisini de araştırmaktadır.

Söz konusu bölüm esasen Hürriyet Partisi'nin iki bileşeni olan Jammu Kaşmir Özgürlük Cephesi (JKLF) ve *Tehreek-i-Hurriyat* Jammu ve Kaşmir'im karşılaştırmalı bir incelemesini yapmaya odaklanmaktadır. Bunların ideolojik yönelimleri, yöntemleri, kitlesel mobilizasyon teknikleri Kaşmir siyaseti üzerindeki roller ve etkileri aynı zamanda ayrıntılı bir şekilde tartışılmaktadır.

Başlığı **Barışa Giden Çoklu Patikalar** olan üçüncü bölüm Kaşmir ihtilafının çözümü için Eyalet'teki çeşitli siyasi güçlerin önerdiği farklı siyasi önerileri tartışmaktadır. Bunlar PDP'nin Öz Yönetim, NC'nin Özerklik önerileri gibi bazı ana akım siyasi partiler kadar, JKLF'nin Bağımsızlık, *Tehreek-i-Hurriyat*'in Katılım ve Sajad Lone'nin Elde Edilebilir Ulus gibi ayrılıkçı örgütlerin önerilerini de içermektedir. Bu bölüm ayrıca insanlığın daha büyük çıkarları doğrultusunda Kaşmir ihtilafının çözümü için bir konsensusa ulaşmak adına bu önerilerdeki ortak noktaları incelemeye de çalışmaktadır. Çalışma ana bulguları özetleyen bir sonuç bölümü ile sonlanmaktadır.

ABSTRACT

Today's world is a nuclear world. Any war among nuclear powers may lead to a catastrophe. One such danger persists in South Asia, a region beset by conflicts among its members. Kashmir is one such conflict which has been determining the fate of South Asian politics. According to Bill Clinton, the former President of USA, Kashmir is the most dangerous place in the world today because it involves two nuclear powers that are uncertain about one another. The roots of Kashmir conflict lie in the history of the subcontinent. With the lapse of British Paramountcy and the subsequent formation of two separate nations India and Pakistan, the State of Jammu and Kashmir emerged as what Alaister Lamb, called the "disputed legacy of partition" of the subcontinent. The indecision on the part of the Prince Hari Singh and the subsequent tribal invasion led Prince to sign the Instrument of Accession with Indian Union on October 26, 1947. However, Kashmir continues to be a dispute even after 68 years of partition because the deed of accession became controversial since its inception. On one hand, Lord Mountbatten, the then Governor-General of India, put a question mark on the legitimacy of this relation by communicating to the Prince that the acceptance remains provisional subject to ratification by people of the State. On the other hand, a sizeable population of State started to perceive it to be a bond of subjugation. This perception remained dormant in the beginning primarily because of the towering personality of Sheikh Mohammad Abdullah. The sentiment, however, started to surface when the relations between Indian Union and Jammu and Kashmir State got strained.

The separatist sentiment got strengthened more by dismissal and detention of Sheikh Mohammad Abdullah (1953) which invoked large scale protests and alienation of people. The situation deteriorated further, when Mirza Afzal Beig, close colleague of Sheikh Abdullah, launched Plebiscite Front (1955-1975) to organize resistance against Indian State. This resistance reached its climax during 'Holy Relic' agitation. Election boycott, non-cooperation and protests used to be ways of defiance during this period. However, the separatist strategy changed towards the end of 60s and early 90s of the twentieth century. The separatists decided to participate in elections and use electoral mandate as a justification for separation from India for example during this period Jamaat-i-Islami participated in elections and used elections to mobilize people towards the issue that the accession of Kashmir to India was provisional and temporary and is yet to be decided by popular wishes of the people of the State. But, these separatist groups could not pose any serious challenge during the life time of Sheikh Abdullah. The death of Sheikh Abdullah created a space for other forces to capitalize. One such force which united itself under the banner of Muslim United Front (MUF) filled the space. Many people, especially the younger generation participated in these elections with the intention that the mandate will give a justification for secession. State administration was alleged by separatists and by some observers too, of having manipulated the election results. This led to a wide spread disillusionment of youth and triggered the militancy. One of the fallouts of militancy in Kashmir was emergence of new political actors. The most important among them is Hurriyat Party.

The present study aims to highlight the historicity and genesis of the Kashmir conflict. The main objectives of the present study are to ascertain that why after

living many years with India, the people of Kashmir began challenging the sovereignty of India over Kashmir in late 1980s? Whether the ongoing separatist movement led by Hurriyat party is an extension of the pre-1947 Kashmir struggle for political freedom? The study also intends to explore as to what led to the establishment of Hurriyat Party in the early nineties of the 20th century? Split of the Hurriyat Party and its impact on the separatist movement is also included within the ambit of this research. Emergence of Jammu Kashmir Liberation Front (JKLF) as a proponent of armed resistance and *Tehreek-i-Hurriyat* as political resistance, the ideological orientations, techniques of mass mobilization used by these two constituents of Hurriyat Party and their utility in expanding mass base also included in this research. The present work is also an empirical investigation of the role of Hurriyat Party in the resolution of Kashmir conflict.

To achieve these objectives, the methodology employed in the study include both published and unpublished sources in the form of documents, official reports and particularly interviews of the prominent leaders of separatist organizations and other prominent personalities of Kashmir. Moreover, the secondary works were also taken into consideration for the thorough study of the theme in objective and impartial way.

This thesis is titled “**Role of Hurriyat Party in Kashmir’s political movement: Kashmir a disputed territory between India and Pakistan**”. This work is an effort to understand the role of Hurriyat Party, a separatist organization, in the political history of Jammu and Kashmir. To understand it, it is important to locate the different dimensions and complexity of the Kashmir conflict. For that, the

research has been divided this into three chapters where each chapter maintains coherence with preceding chapters.

The introductory chapter deals with the formation of present Jammu and Kashmir as a political unit. The focus is mostly on Dogra State, its nature and the freedom struggle launched by the Muslims of the State against the Dogra State. While laying down the partition of British India, it also analyses how Jammu and Kashmir emerged as a dispute and subsequent division of State between India and Pakistan. Along with this, the international dimension of Kashmir conflict has also been discussed where the role of UN is shown. In short, the first chapter is a historical exposition of modern Kashmir conflict.

The first chapter titled as **Growth of Militancy: an Analysis of Historical-Politico Factors**, analyses the historical and political aspects that led to the birth of militancy in Kashmir. Accession, promise of plebiscite, erosion of special status granted by Article 370 and subversion of democratic process are some historical, political and constitutional dimensions which sowed the seeds of alienation in people of Kashmir. The important aspect focused in this chapter is the Election of 1987 which is considered to be watershed in the political history of Kashmir. The main emphasis of this chapter is the separatist movement which was present in the state from the very beginning.

The second chapter titled as **Formation of Hurriyat Party** deals with the formation, ideology, objectives and organizational structure of Hurriyat Party. It also analyses the causes of split and efforts for reunification as well as its impact on separatist movement in the State. The main focus of the chapter is to undertake a comparative study of Jammu Kashmir Liberation Front (JKLF) and *Tehreek-i-*

Hurriyat Jammu and Kashmir which are two constituents of Hurriyat Party. Their ideological orientations, methods, techniques of mass mobilization and their role and impact on the politics of Kashmir are also discussed elaborately.

The third chapter titled **Multiple Paths to Peace** discusses various proposals suggested by various political forces of the State for the resolution of Kashmir conflict. These include the resolutions suggested by some mainstream political parties like Peoples' Democratic Party's Self-Rule, National Conference's Autonomy as well as separatist parties like JKLF's Independence, *Tehreek-i-Hurriyat's* Accession to Pakistan and Sajad Lone's Achievable Nationhood. It also tries to examine the commonalities in these proposals to reach a consensus for the resolution of Kashmir conflict in the larger interest of humanity. The study ends with a conclusion which summarizes the main findings.